

BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI

21158
N° Curent ~~1111~~ Format 8:
N° Inventar A. 3869 Anul 1916
Sectia Depozit I Raftul II

SUFRAGIUL UNIVERSAL

~~Ino. A. 3869~~

G. PANU

CHESTIUNI POLITICE

SUFRAGIUL UNIVERSAL
CHESTIUNEA EVREILOR

26247

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA «LUPTA», AL. LEFTERIU.

1893.

C/955

1961

D

BIBLIOTECA CENTRALA A UNIVERSITATEI
BUCURESTI
21158
CCPA

B.C.U. Bucuresti

C26247

SUFRAGIUL UNIVERSAL

INTRODUCERE

Multe sunt instituțiile incompatibile cu spiritul modern și care constituie o pedică pentru realizarea revendicărilor populare.

Este însă o reformă fără de care ideile democratice și emanciparea economică a maseilor nu se poate face, o reformă singură în stare de a modifica situația politică actuală, singură care va putea să nimicească coteriele politice și să dea naștere la partide cu bază largă populară, singură care poate mătura și curăți terenul de politicienii ordinari și de lîngușitorii tronului, singura, mai adaog, care va izbuti să pună un frîu puterii regale și să reducă pe rege la rolul modest de șef al unui popor liber. Acea reformă, cititorii aū înțeles deja, că nu este alta de cât

modificarea legii actuale electorale și introducerea votului universal.

Această reformă, nu mă sfiesc a o pune înaintea oricărei alteia cu caracter politic. Dacă cine-va m'ar întreba: ce preferi momentan, o republică cu sufragiū restrâns sau o monarhie cu votul universal, aş răspunde fără îngăimeală că prefer pe cea din urmă. Și nu aş fi neconsecuent.

Căci dacă este vre-o reformă politică care să influențeze mai mult asupra soluțiunilor economice ale democrației, de sigur că este votul universal. Cu o regalitate constituțională, având sufragiul universal, țara poate să-și dea instituțiile cari îi plac, masele populare pot căpăta influența pe care o merită în stat; cu sufragiul însă restrâns, cu detestabilul regim a celor trei păcătoase colegii actuale, să fie bine știut de orî-ce radical sau democrat, că reformele pentru cari luptăm nu se pot realiza nici-odată. Căci preponderența politică fiind, în actualul regim electoral, în mâna unei înguste și subțiri clase dirigente, evident că această clasă nu va consimți nici odată ca să se sinucidă ea însăși. Coteriele politice aū viața dură și un egoism nelimitat, nu ele vor ceda cel mai mic lucru care ar tinde să le ia puterea din mână.

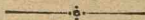
Am zis că fără sufragiul universal noi nu vom putea realiza nici o dată nici una din reformele noastre. În adevăr, știind din ce elemente se compun actualele colegii și mai știind formațiunea obișnuită a camerilor, este o utopie a crede că darea de pământ tuturor țăranilor, impozitul progresiv, mărginirea influenței marelui proprietăți, etc., vor putea deveni articole de lege. Este iarăși o utopie de a crede cum că parlamentele eșite din sufragiul restrâns și censitar vor aborda și vor da soluții largi tuturor chestiilor economice cari se discută în țerile cu sufragiu universal, precum raporturile dintre lucrător și patron sau proprietar, asigurarea vieții și a bătrâneților fie căruia român muncitor, mărginirea influenței capitalismului în producția industrială și altele.

Parlamentele colegiilor restrânse vor da din când în când just atât, în asemenea materie, cât să poată spune și striga că au făcut ceva pentru clasele laborioase. Și a doua zi chiar, când vor acorda un beneficiu mai real, se vor grăbi să ia cu mâna stângă ceea ce au dat cu mâna dreaptă. Aceasta au făcut-o când cu legea rurală de la 1864: au desființat claca, dar a doua zi au stabilit muncile agricole mai teribile de cât claca însăși.

Pentru reformele economice sufragiul universal este condiția sine qua non. El primează toate chestiile, și cum am mai zis, fără el, propaganda noastră va fi tot d'a-una de idei, nici odată de fapt, de practică.

De aceia voi aborda chestia sufragiului universal ca intrând în programul radical și constituind unul din cele mai capitale puncturi din acel program.

G. PANU.

Notă. — Această introducere, cum și studiul care urmează asupra sufragiului universal, au fost scrise de d. G. Panu în Lupta din anul 1891.

Editura.

ADVERSARI SUFRAGIULUI UNIVERSAL

I.

Din toate reformele politice, realizate de o sută de ani, acea care a întâmpinat și întâmpină mai multă rezistență, în clasa veche și actuală dirigentă, este votul universal. Libertatea individuală, libertatea presei, a întrunirilor, etc., au fost cum au fost obținute. De altă parte, de voe de nevoe s'a recunoscut dreptul ca în dirigerea afacerilor statului să participe, în principiu, și poporul.

Când a fost însă ca principiul să se pună în practică, atunci cele mai subtile și mai de rea credință distincțiuni s'au formulat. Faptul concret de *popor*, a fost pus și trecut prin tot felul de ambilicuri legale, noțiunea clară de *națiune* a fost sofisticată, îmbucătățită și redusă ast-fel în cît, cine se uită la popor și la națiune în carne și oase și privește apoi ce au făcut diriguitorii din ele, se sperie de atâta rea credință, de atâta cinism.

Combi-na-țiile la cari au dat loc acordarea drepturilor politice sunt infinite. Numărul s'a cântărit cu dramul, apoi a fost fracționat în chipurile cele mai fantastice; la baza sistemului s'au admis tot felul de condiții absurde și restrictive, norma după care au fost acordate drepturile politice a variat în modul cel mai nelimitat. Și toate acele combinații, toate acele distincții și subtilități, în ce scop? În scop ca să se acorde la cât se poate mai puțin cetățeni drepturile politice, în scop ca de la acele drepturi massa adîncă a locuitorilor, adică acea ce constituie *poporul și națiunea*, să fie, sub tot felul de pretexturi, îndepărtată.

Se înțelege că clasa dirigentă a avut grije ca să figureze ea cea întâi în toate combinațiile legilor electorale, ea este pusă în toate sosurile politice. Căci de !... cine împarte parte își face.... Așa, chiar în sistemele electorale cele mai cen-zitare, s'a găsit tot-d'a-una mijloc de a introduce așa numita cultură și capacitate, constatate prin diplome și certificate de studii. Nu s'au găsit însă de cât locuri foarte modeste, — când s'au găsit, — pentru milioanele de muncitori, cari țin cu spetele lor întreaga economie a țarei.

Toate merg însă până la votul universal, aici cea mai teribilă rezistență opune clasa dirigentă. Cu cât caută cine-va a se apropia și în exercitarea drepturilor politice de noțiunea reală de popor, cu atâta rezistența este mai mare. Politicianii și combinatorii de legi electorale au găsit mijlocul ca din un popor d. e. de un milion de bărbați, să facă unul numai de 50 — 60,000. Reducând ast-fel în

mod arbitrar numărul, creând un popor arbitrar și de fantazie, se înțelege că clasa dirigență, care nu numără mai mult de 30—40,000 de cetățeni, se înțelege zic că ea își crează o situație minunată politică. În un nămol de un milion de votanți, ea ar dispărea ca o picătură de apă; în un corp electoral de 50—60,000 cel mult 80,000, ea are și poate să își păstreze pe viitor o influență preponderantă.

Iată tot secretul sistemelor electorale cu sufragiū restrâns. Toate argumentele cari se dau pentru a justifica această mutilare a poporului sunt pure pretexte. Ele tind a masca următorul fapt brutal: o mână de cetățeni având, fie prin avere, fie prin cultură, o situație excepțională, caută a menține asemenea privilegiū neconținut și se refuză de a împărți beneficiile situației lor cu numărul cel mare al conaționalilor lor.

Trebue să se obișnuiască cine-va a căuta interesul și egoismul în fundul tuturor chestiunilor politice sau economice cari se prezintă la suprafață sub aspectul cel mai dezinteresat și cu un lux de cuvinte frumoase care încântă. Ei bine, cum am zis, în fundul chestiunei sufragiului restrâns, nu este altceva de cât o chestie de interes, de conservăție, de existență a unei clase, de luptă din partea exploatatorilor în contra explōataților.

Eū știū că în numele interesului general, al siguranței Statului, al pericolului național, se justifică starea de restricție electorală. Argumentele nu lipsesc cauzelor celor mai nedrepte. Este vorba însă, dacă acele așa anumite argumente, aū vre-o valoare când le discuți

și dacă, cu cât intri în inima acestor chestiuni, nu vezi cum-va vârful nasului clasei diriginte. Ceea ce mă voi încerca a face.

II.

Sunt două feluri de oameni cari se opun la introducerea votului universal. Intei sunt cei interesați în cauză, aceia cărora noul sistem electoral li-ar strica, li-ar lua toată puterea și preponderanța, sunt acei ce formează clasa dirigență actuală. Cu aceștia nu se discută, ori ce discuție este de prisos.

În adevăr, cum voești să convingi pe un om care își cunoaște interesul, ca să facă ceva contra lui? Cum poți pretinde să te aprobe un om luminat în o chestie care știe că va fi fatală lui? Este a cere imposibilul, este a pretinde ceea ce nimeni nu are dreptul de a pretinde, sinuciderea, distrugerea cui-va prin el însăși.

În zadar chiar ai pretinde asemenea lucru, în zadar ai discuta, rezultatul va fi un *non possumus* categoric. Istoria politică contemporană precum și cea veche arată cu prisosință că clasele sociale, castele, nu au renunțat nici-odată de bună-voe la privilegiile lor și acestea li s'au răpit cu puterea de poporul năpăstuit. Și aceasta este adevărat, chiar când aparența s'ar arăta în unele cazuri favorabilă părerei contrare.

Așa, văzut ați un rege care să fie partizantul republicei și să abdice el și cu familia lui în

favoarea formei republicane de guvernământ ? Văzut-ați un republican militant pe tron ? Auzit-ați de o clasă socială, de exemplu cea aristocratică, care când e seuită de impozite să ceară ea singură a fi supusă la plata birului, întocmai ca și cea-laltă clasă ? Văzut-ați un corp electoral închis, care el singur să-și distrugă privilegiile și să primească în sânul său elementele considerate cu dispreț de el ? Eū nu am văzut, nici am auzit de asemenea lucruri.

S'a întâmplat și se poate întâmpla ca o clasă privilegiată, un corp închis și favorizat, să facă concesiuni, să renunțe la oare-cari privilegii, să deschidă porțile la elemente noi, în urma unor presiuni teribile, în urma unor protestări și reclamații energice. În acest caz, nu se poate zice că clasa privilegiată a recunoscut necesitatea reformei și a făcut-o ea. Ceea-ce se poate numai pretinde este a se zice că acea clasă privilegiată a recunoscut că rezistența absolută și intransigența vor fi definitiv fatale, și cu un spirit de oportunitate dictat de nevoie ea a preferat a face concesiuni, ea singură, pentru a 'și mai prelungi existența, de cât a înfrunța pericole imediate.

Așa, se poate ca o cameră censitară să proclame sufragiul universal, se poate ca un rege absolut să concedeze o constituție liberă, se poate ca o clasă socială să recunoască că și ea trebuie să plătească impozite. Ceea ce voesc să spun și ceea-ce înțelegeam mai sus când ziceam că o clasă privilegiată nu se distruge ea singură, este că o asemenea clasă nu re-

nunță de bună voe, de la sine, fără nici o reclamație, fără nici o presiune, la privilegiile ei și că pe cât timp nimeni nu ridică protestări, instituțiile cele mai odioase, privilegiile cele mai nejustificate sunt practicate fără scrupule, fără muștrare de conștiință, de cei cari se folosesc de ele.

Aceste le zic pentru ca cetitorii să înțeleagă că tratând chestia sufragiului universal și propagând această idee, nu mă adresez de loc la cei cari trag foloase politice, sociale și economice din starea actuală de lucruri, nici nu caut a-i convinge, fiind că știu mai înainte că aceasta este de prisos.

Mă adresez deci la alții. La cine? La a doua categorie despre care am vorbit mai sus. Aceasta a doua categorie se compune din oameni de bună credință, cari fără interes hrănesc idei dușmane votului universal, din alții cari nu au asupra acestei materii nici o idee fie în bine, fie în rău, și în fine din cei mai mulți cari au un interes capital politic și economic în introducerea votului universal și cu toate acestea ei nu și dau seamă de acest interes până întru atâta, în cât saș sunt indiferenți ideii saș, ceea ce e mai curios, sunt chiar contra.

Cu elementele aceste deosebite cari compun dacă nu dușmanii dar cel puțin indiferenții pentru votul universal, voi căuta a discuta. In aceste elemente stă izbânda ideii. Când categoriile de mai sus se vor converti la regimul votului universal, succesul va fi asigurat, cu toată opunerea celor cari au inte-

res la menținerea actualei legi electorale. Când
opinia publică va fi luminată asupra acestei
chestii, îmi va fi indiferent dacă la minister
și în parlament vor fi dușmani ai votului
universal. Ei vor fi nevoiți ori să'l admită,
adică să se supună, oftând, curentului, ori să
dispară sub presiunea forței morale și a pro-
testărilor energice.

SOCIOLOGIA ȘI MULȚIMEA

I.

De sigur că politica precum și cunoștințele care privesc chestiile sociale și economice, ■■■ au tendința de a constitui o știință. Sunt părți din cunoștințele privitoare la societate, care au luat deja pe ici pe colea caracterul de știință, adică de legi generale și neschimbătoare în anume condiții. Unele ramuri din vastul material sociologic au devenit apanagiul specialiștilor cari se prepară prin studii îndelungate pentru a putea corespunde pe cât e cu putință la nevoile sociale.

Prin urmare la întâia privire se pare straniu, absurd chiar, cum în un domeniu așa de vast și de variat ca acela al cunoștințelor politice și sociale, domeniu mult mai greu de cât acela al științelor pozitive, chestiunile cele mai însemnate și mai vitale se tratează și se rezolvesc nu de specialiști, ci de oameni fără nici o preparație, de simplii cetățeni, de alegători și de aleșii lor de la întâmplare.

Pentru a rezolvi chestiunile complicate privitoare la societate, se cer cunoștinți întinse și un spirit de obiectivitate înaltă, cu toate acestea ele sunt date pe mâna tuturor, și dacă

în domeniul mult mai restrâns ca acela de exemplu al chimiei, fizicei, etc., se cer specialiști, în acela de care mă ocup nu se cere nici o preparație prealabilă.

Această obiecție care o fac, a isbit pe multă lume. Sociologii de cabinet o formulează mai cu seamă pentru a critica aspru starea actuală de lucruri. Herbert Spencer, care în chestiile practice sociologice este omul cel mai reacționar și mai disprețuitor, în numele științei ajunge la concluzii pe care conservatorii și partidele vechi le exploatează în favoarea credințelor lor politice, strigând: «dacă «suntem contra domniei numărului, dacă voim «să restringem cercul celor ce se ocupă cu «politica, aceasta o facem de acord cu sociologii și cu oamenii de știință.»

Obiecția de mai sus dacă lovește în toate sistemele și regimurile electorale, fie ele ori-cât de restrânse și de înguste, ea însă pare a da o lovitură decizivă sistemului electoral bazat pe votul universal.

26247
In adevăr, în nici un sistem obiecțiunea nu pare a avea mai multă valoare de cât în acela după care toți cetățenii, având o vârstă oarecare, fără nici o altă condiție, sunt declarați apți de a aborda și rezolvi toate chestiile cele mai complicate. În nici un sistem contrastul nu pare mai mare vîzînd pe un economist vărsat în ale științei sale sau pe un financiar avînd tot acelaș rol ca și cel din urmă om incult și ignorant, cum aceasta există în sufragiul universal.

S'ar părea deci că știința socială condamnă sistemul votului universal, s'ar părea că de-

mocrații cari au îmbrățișat toate progresele în deosebitele ramuri speciale, sunt antiștiințifici, sunt primitivi, când apără și propagă un regim electoral care ar fi negațiunea cunoștințelor sociale, contrariul științei sociologice.

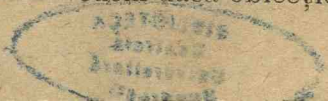
S'ar părea de asemenea că cu cât un regim electoral este mai restrins, bazat pe mai multe restricții și distincții, și cu cât înlăturează pe mai mulți cetățeni de la participarea la afacerile politice și sociale, cu atât acel sistem este mai aproape de idealul sociologilor și de cerințele unei riguroase științe sociale.

Așa, dacă admitem momentan acest punct de vedere, va trebui să constatăm că sistemul electoral din Belgia este superior celui din Franța, că regimul politic din Austria este mai științific de cât acela din Germania, că noi Românii cu chestiile sociale, politice și economice suntem mai în conformitate cu cerințele sociologice de cât Americanii, Englezii, etc.

Tot din acestea ar urma că țările care caută a ține seamă de sociologi, departe de a voi să își lărgescă colegiile electorale și să le dea o bază mai vastă, din contra ar trebui să ceară revizuirea în sensul de a îngusta și de a elimina cât se poate mai mult numărul care nu poate fi de cât incult, inconștient, lipsit de orî-ce preparare sociologică.

Iată mi se pare chestia în toată nuditatea ei, pusă pe terenul cel mai solid pe care îl aleg de obicei adversarii votului universal, în special, și adversarii a orî-cărui regim reprezentativ în general.

Să discutăm și să vedem dacă obiecțiile pe

care le-am spus sunt fondate sau dacă nu cum-va este la mijloc o confuzie, o neînțelegere, care dă o aparență de adevăr, acolo unde nu este.

II.

Dacă sociologia cu toate ramurile ei multiple ar fi o știință cunoscută și recunoscută ca ast-fel de toată lumea, o știință înaintea rezultatelor căreia fie-care să se închine ca înaintea evidenței, natural că criticele adresate sistemului de guvernare prin mulțime, prin cei culți și cei inculți la o laltă, sistemul sufragiului universal, ar fi fondate.

În adevăr, ar fi monstruos, științificește vorbind, ca să existe o clasă restrânsă de oameni care să aibă în mână soluțiile irecuzabil demonstrate a tuturor chestiilor sociale, industriale, economice, etc., care să fi dovedit matematiceste că nu e de cât o singură formă de guvernământ, care să aibă la îndemână pentru fie-care boală socială un leac infailibil, precum este, de exemplu, chinina în contra frigurilor, și cu toate acestea să vedem că popoarele nu bagă în seamă pe acei perfecți sociologi, că mulțimea preferă a căuta ea soluțiile, că politicianii discută asupra formei de guvernământ și că vulgul lasă remediile infailibile pentru relele sociale și administrează singur doctorii practice, băbești, absurde.

Așa, evident că ar fi un mare scandal ca un om politic să persiste a zice că sufragiul tuturor este preferabil unui guvern eșit din o clasă restrânsă, compusă din oameni care

ar ști să dovedească tot ce afirmă cu evidența a două și cu două fac patru.

Cu alte cuvinte, dacă știința sociologică ar deveni fără replică, dacă adevărurile arătate de ea în chestiile sociale, nu ar provoca nici o discuție, nici o obiecție, după cum aceasta se întâmplă cu unele din adevărurile demonstrate de științele fizice, chimice, etc., atunci de la sine societatea, cred, cu o rezervă pe care o voi expune îndată, că 'și-ar croi o altă formă de guvern, un alt sistem reprezentativ, o altă bază socială.

Și aceasta s'ar întâmpla fără violențe, fără impunere. Așa, dacă în condițiile de mai sus, popoarele ar înlocui sufragiul universal prin un corp electoral restrâns compus numai din oameni intailibil competenți, să fie siguri d-nii reacționari că această reformă nu ar fi impusă cu forța, nu ar fi dictată cu toate protesturile amare. Nu, ea ar fi admisă de bună voe de toată lumea, acel colegiū electoral s'ar întemeia cu consimțământul tuturor, în puterea evidenței, în puterea adevărurilor infailibile și a competenței nediscutate a celor ce 'l vor compune.

Acest punct este foarte important, voesc deci să 'l pun în evidență. Am zis că sociologia devenită știință s'ar impune prin forța convingerilor tuturor. Așa nimenea nu s'ar gândi în o chestie, de exemplu de impozite, să propună și să susțină ceea ce ar fi contrar demonstrat, cu tăria unei demonstrații fără replică. Niminea nu ar îndrăzni să dea în chestia industrială o soluție oare-care, pe când sociologii ar fi dovedit cu puterea nerecuza-

bilă a evidenței, că nu este de cât cutare soluție și nici de cum alta. Specialiștii ar căpăta în mod legitim și fără contestare locul întâiu, locul exclusiv chiar în materie și colegiul format de ei, menit de a governa popoarele, ar fi un colegiu natural, necontestat și neîmpus nimăruî.

Pentru a se vedeți mai bine ceea ce voesc să spun, să dau câte-va exemple. Astronomia, în unele părți ale ei, este o știință perfectă ale căria constatări sunt nediscutabile. În această materie astronomul se impune restului oamenilor fără ca să rădice nici o contestare. Nu am văzut încă până acum pe nici un om profan în ale acestei științe, fie omul cel mai preumțios, opunându-se la demonstrațiile astronomiei. Nu am văzut de asemenea oameni străini de această materie, ca să aibă curagiul de a o trata în publicitate, și de a pretinde că sunt specialiști și că știu tot atât cât știu astronomii.

Alt exemplu. Chimia, fizica, mecanica, matematicile, științele naturale, etc., au părți pozitive, asupra cărora nu mai încap discuție. Restul concetățenilor știu aceasta și au convingerea că chimistul, fisicianul, mecanicul, etc. cunosc mult mai mult în materia lor proprie, de cât ei simplii muritori. Cum se face, că oameni foarte culți, mai cu seamă aceștia, recunosc fără să murmure autoritatea specialiștilor în asemenea materii? Cum se face că primesc concluziile evidente ale acestora fără nici o rezistență? Răspunsul este ușor de dat. Fiind-că chimiștii, fisicii, etc., prin ocupația lor, prin studiile și mai cu

seamă prin rezultatul ocupației lor, dovedesc că ceea ce susțin este irecuzabil, că specialitatea lor este o știință natural închisă asupra căreia pentru a vorbi și a discuta se cere o preparație specială.

Ei bine, revenind la sociologie, la știința omului în societate, întreb, oare această știință căpătat'a ea acel caracter de precizie și de siguranță absolută, nediscutabilă, care îl au unele părți din științele din cari am dat exemple? Cred că nimenea nu ne va răspunde *da*. Atunci ce este de mirat dacă oamenii în genere nu voesc să se cărmuiască în materie socială de o clasă restrânsă, care nu posedă adevăruri nediscutabile și, întru cât e nerațională pretenția că în lipsă de oameni absolut competenți este mai preferabil a da ocăr-muirea tuturor, de cât unei clase foarte puțin pregătită și cu foarte multe apetituri?

III.

Intr'un singur caz, am arătat, dreptul științific, notați că zic științific, iar nu social, de a participa la afacerile care privesc pe societate, ar putea fi contestat mulțimei, anume când sociologia cu toate ramurile ei multiple ar fi o știință așa de exactă în cât fie-care să fie nevoit intelectualminte și moralmente a se închina înaintea adevărurilor și a soluțiilor ei.

Am zis științific și nu social. În adevăr, când politica ar deveni o știință pozitivă, și s'ar dovedi că numai soluțiile ei sunt cele drepte, încă nu va fi nimenea în drept să le impună cu forța societăței, pe cât timp aceasta nu ar voi. Chiar când s'ar demonstra până

la evidență cum că singurul corp competent de a se ocupa de afacerile statului și ale societății ar fi un corp restrâns, compus din oameni necontestat competenți, încă nu se va justifica măsura de a impune mulțimei acest stăpân, pe câtă vreme mulțimea unanim nu va recunoaște evidența acestei necesități.

Așa, un exemplu: Sunt școli pentru ingineri, arhitecți, medici, chimiști, etc. Cei ce studiază în ele ies cu diplome prin care se afirmă capacitatea și competența lor. Într-un caz, oare numai în puterea diplomei și a presumpției de știință un medic, un chimist un astronom, etc. impune cunoștințele sale societății? Oare când sunt bolnav mi se impune cu forța îngrijirea unui medic? Oare mă silește cine-va cu brutalitate ca să recunosc că pământul se învârtește în jurul soarelui iar nu acesta în jurul pământului? Oare când chimistul vine în o manufactură, cu brutalitate caută el să impună patronului modul și procedurile de a avea culori frumoase, etc.? De sigur că nu.

Dacă primesc îngrijirile medicului este că sunt convins că el e competent, și că eu nu sunt; dacă recunosc adevărurile astronomice este că sunt incredințat de rara competență a celor ce s'aau ocupat cu descoperirea lor; dacă primesc combinațiunile chimice ale chimistului este că tendința îmi arată că fără dânsul eu nu aș fi căpătat culori așa de frumoase pentru stofele mele și așa mai departe.

Ei bine, așa trebuie să se întâmple și în cercul cunoștințelor sociale, cu mult mai grele și mai complicate. Există un corp res-

trîns, dar absolut competent, în chestiele sociologice? Nu are de cît să se impună el singur restului societății, după cum se impun mai mult sau mai puțin celelalte corpuri restrînse de savanți. Iată de ce ziceam la început, că drept științific poate exista pentru oameni competenți de a voi să se impună profanilor; drept social, însă, adică dreptul de a uza chiar de presiune, chiar de puterea legală și executivă, pentru ași exercita și aplica rezultatul descoperirilor și al cunoștințelor sale, acest drept nu poate exista, nu trebuie să existe nici o dată.

Societatea în marea ei majoritate poate să nu admită chiar concluziile științei celei mai pozitive. Acest lucru este trist și deplorabil, dar el s'a văzut. Ei bine, nimeni nu este autorizat de a uza de forță pentru ași impune chiar adevărurile cele mai elementare, căci și aceasta este un fel de tiranie, o stăpânire brutală și adevărurile chiar cele mai necontestate trebuiesc să se impună minții, convingerei, iar nu trupului în mod forțat.

Aceasta în cazul când politica ar fi o știință. Este însă așa? Toată lumea știe că nu. Necontestat că o mare parte din savanți se dedau la diversele ramuri ale cunoștințelor sociale. Așa politica propriu zisă, economia politică, finanțele, chestiile sociale, etc., etc., au făcut pași mari, și câte o dată au ajuns la rezultate aproape pozitive. Biologia vine și ajută sociologiei, istoria omului și a popoarelor din cele mai vechi timpuri aduce neconținut lumini noi în chestiile arzătoare și grele, în problemele sociale. Necontestat că

sunt oameni competenți, foarte competenți în ale politicei, în ale științei de a cunoaște oamenii și a-i governa; necontestat că este o pătură socială mult mai serios preparată pentru a dirigia afacerile statelor și a popoarelor, de cât mulțimea cea mare care nu are nici timpul nici posibilitatea de a se ocupa cu ast-fel de chestii.

Dar serios vorbind, poate pretinde cine-va că sociologia a căpătat acel grad de siguranță care îl au în unele părți cele-l'alte științi? Se poate susține că există o pătură socială care este așa de competentă în ale guvernării și stăpânirii societății, în cât restul oamenilor să se închine ei fără protestare?

Atunci? Atunci cum se vine cu pretenții la dreptul de guvernare exclusivă? Cum se caută a se impune cu forța acest drept foarte problematic, când, precum am arătat, chiar cu drept real, chiar adevăruri stabilite nu se pot impune, nu trebuie să se impună cu forța.

IV.

Așa fiind, în starea actuală a științelor private la societate nu e cu putință nici o regulamentare strâmtă a exercițiului drepturilor politice pe o bază în adevăr serioasă și nediscutabilă. Din contra, sistemul celui mai larg drept electoral posibil, adică al sufragiului universal, se justifică pe deplin.

În adevăr, pe câtă vreme sociologia nu este o știință pozitivă, pe câtă vreme rezultatele ce ea le-a căpătat sunt contestate și contestabile, pe câtă vreme nici o clasă de oameni

care s'aŭ ocupat cu asemenea chestiuni nu aŭ ajuns să se impună omenirei și să fie recunoscuți de specialiști indiscutabili, precum aceasta are loc în domeniul celor-l'alte științe, pe atâta vreme orî-ce împărțeli, distincții, restricții, privitoare la participarea dirigerii afacerilor sociale, sunt nejustificate, artificiale, nedrepte, apăsătoare pentru unii, favorizătoare pentru alții, deci ele trebuiesc egal combătute.

Cunoștințele cu privire la om, la societate și la tot ce se atinge de ea, sunt încă în o fază primitivă, în o fază de acele în care toată lumea participă la ele cu mai multă sau mai puțină dreptate. Sociologia nu s'a desbrăcat de forma empirică, practică, nu a eșit din stadiul de propășire și de încercare prin care aŭ trecut și cele-l'alte științi menite de a ajunge unde le vedem.

A fost un timp în care toată lumea era astronom, fizic, chimist, medic, mecanic, naturalist, etc. Acel timp a fost la începutul acestor științe când ele nu eșise încă din faza naivă și primitivă a credințelor populare. Așa, cei întâiu astronomi aŭ fost păstori, cei întâiu ingineri măsurătorii de ogoare, cei întâiu medici babele și bătrânii, etc. etc. Intreb, atunci când cunoștințele privitoare la forțele fizice și chimice, la boalele omului, la tot ce îl incongiură erau în o stare primitivă, nu ar fi fost absurd ca să formezi corpuri de specialiști cu pretenție că ei și numai ei sunt în stare a da explicația fenomenelor și a problemelor fizice și astronomice? Și chiar când în omenire aŭ existat asemenea caste cu atare

pretenții, precum casta magilor, a preoților, a brahmanilor etc., le putem noi astăzi justifica din punctul de vedere al științei?

Ei bine! mai repet, sociologia fiind în starea primitivă, este natural ca toată lumea să aibă pretenția de a fi cunoscător, de a fi specialist, de a putea aplica remediul la toate bubele sociale. Pretenția aceasta este, în teză generală, mult mai justificată și mai fundată, de cât aceea a unei clase răstrânse care în numele a câtor-va date sociale foarte insuficiente, vine și reclamă că ea și numai ea are dreptul la conducerea afacerilor societății.

Pe câtă vreme niște lucruri sau chestiuni sunt discutabile și greu de rezolvit chiar de cei mai capabili și mai experimentați, este mai preferabil de a le lăsa discuției și hotărârei tuturor de cât să formeze apanagiul unui număr fie pretențioși și de interesați. Acesta este cazul cu chestiile politice sociale. Ne având nimenea dreptul de a zice că el și numai el știe a rezolvi problemele mari sociale, este rezonabil, este cu minte ca la rezolvarea lor practică de viață zilnică, să fie chemată toată lumea. Eată, încă-odată, justificarea sufragiului universal, adică a participării egale a tuturor la conducerea unor afaceri cari privesc de asemenea pe toți.

Dar când sociologia va deveni o știință exactă și pozitivă? O! atunci va fi alt ce-va, și m'am explicat deja în această privință, spunând că chiar atunci un corp închis și restrâns de cunoscători cu puteri legale nu va fi cu putință. Și atunci oamenii speciali recunoscuți de toată lumea vor avea o înrîurire decisivă

asupra celor-lalți nu în puterea unei legi, nu în puterea regulamentărei lor ca corp special, ci în puterea autorității și a demonstrației ce vor dovedi că știu să facă cu ocazia fiecărei probleme sociale. Lumea se va închina, fără să fie constrânsă, înaintea evidenței și a adevărului dovedit. Dar asupra acestui punct fac dupe cum reserve, după cum deja de la început am făcut.

De cât eă unul, nu cred că științele sociale vor lua vre-o dată acel caracter de precizie și de demonstrație vedită, ca două și cu două fac patru. Nu cred că sociologii vor ajunge în ultimul grad al științei a impune soluțiile lor omenirei și că aceasta le va primi cu aceea docilitate și lipsă de discuție cu care sunt primite astăzi unele adevăruri din domeniul celor-l'alte științe.

Și cu această reflecție vin a trata o chestie asupra căria 'mă-am făcut deja reserve, și anume: natura științelor sociale fiind ceva deosebită în ceea-ce privește materialul asupra căria ea experimentează, de natura celor-l'alte științe, urmează că nu va fi nici odată o asemănare perfectă în ceea-ce privește primirea fără murmur, din partea tuturor, a rezultatelor la care ea va ajunge.

V.

Sociologia, științele politice și sociale nu vor lua, după ideia mea, nici o dată ascendentul pe care cele-l'alte ramuri de cunoștinți omenesti l'aă luat și'l vor lua. Nici o dată societatea, mulțimea, nu se va închina înain-

tea adevărurilor sociologice, cum se închină înaintea celor bunioară astronomice. Așa că, chiar când politica va deveni o știință exactă și pozitivă, încă locuitorii unei țări nu vor abdica dreptul de a participa la afacerile cari îi privesc, în mâna specialiștilor, în mâna unui restrâns colegiū de guvernanți.

Cu alte cuvinte, societatea nu va renunța la prerogativele ei și nu se va închina orbește chiar înaintea științei. Aceasta o zic, pentru a arăta cât ideea colegiilor înguste, a claselor restrânse, are puțină șansă, chiar când este o justificare riguros științifică a întemeierii ei, și cum guvernarea tuturor prin toți, sufragiul universal, are perspectiva de a domni nu numai în faza primitivă a științei sociale, după cum am zis cu reserve până acum, ci chiar în faza de ultimă dezvoltare a științelor sociale și economice.

Cu alte cuvinte, participarea tuturor la afacerile societății în care trăesc, are mult mai adânci rădăcini de cât cred reacționarii și partizanii unei elite sociale exclusiv ocupată cu conducerea mulțimelor.

Pentru ce ?

Iată : Există de la început o deosebire fundamentală. Pe când științele fizice, — chimice, mecanice, astronomice, etc. studiază fenomenele cari încongiură pe om, pe când materialul asupra căria ele lucrează este inert, este neînsuflețit, precum materia, forța mecanică, minerale, metale, aer, căldură, lumină, corpuri cerești, etc., din contra materialul sociologului și al politicului este viu, însuflețit, cu voință, cu interese, cu pasiuni, este

omul, este societatea. Înțelege cine-va imediat deosebirea. Constatarea legilor fenomenilor naturei nu atinge de cât indirect pe om, el nu are mare interes de a nu admite descoperirile științelor pozitive. Și cu toate acestea omul încă s'a opus și a combătut acele adevăruri, de câte-ori ele au venit în ciocnire cu convingerile lui, de câte ori ele au lovit în un interes al lui. Așa, adevărurile astronomice, cele fizice, etc., au găsit adversari neîmpăcați în casta preotească, în adepții unor credinți religioase sau filosofice și a trebuit și trebuie mult timp încă, pentru ca acele adevăruri să fie admise de toată lumea. Unde mai pui pe lângă reaoa credință și ignoranța? Cu toate acestea, este necontestat că omul și societatea pot primi destul de ușor credințe cari privesc lucrurile incongiurătoare.

De altă parte, materia de experiență a astronomului, a fizicului, a naturalistului fiind inertă, fiind neînsuflețită, aceia o pot supune la toate experiențele, la toate încercările, fără murmur. Savanții nu găsesc de cât rezistențe mecanice în obiectele de cari se ocupă, fenomenele fizice și astronomice nu au nici un interes ca legile lor să fie cunoscute sau ba, nici nu se îngrijesc de aplicațiile noi la cari vor fi supuse de om, odată ce acele legi vor fi cunoscute.

Cu totul alt-ceva este cu omul. Omul are interese, are pasiuni, are legături. Societatea este un corp viu, însuflețit, cu o forță imensă, cu un creier colosal, cu o voință de oțel. De aici urmează că omul nu se supără întru cât cauți a constata numai fenomenele existenței

sale, fără a voi să tragi deducții cari să atingă felul său de viață și de gândire. Indată însă ce încerci ca să'i croești o altă societate, să'i regulezi altminterea raporturile, să'i determini alt-fel activitatea, el se revoltă, el rezistă chiar, când, în numele științei celei mai pozitive, vii și propui reformele tale. Interesele sociale când vin în contact cu adevărurile științifice, nu cedează de loc, din contră, ele se pun în conflict.

De aici urmează că poate să existe o clasă de savanți sociologi cari să fi găsit cea mai perfectă formă socială, unică, dreaptă și științifică. Nu urmează de aici că acele soluțiuni vor fi primite fără discuție. Ele vor fi acceptate într-o cât'convin intereselor lor, dar pentru amorul adevărului, pentru iubirea de pură știință, nu vei isbuti nici o dată a face pe cine-va să primească ceva care ar echivala cu sinuciderea lui, cu ruina poziției și a intereselor sale.

Adevărurile științifice mai cu seamă, sunt crude, ele nu cruță pe nimeni. Prin urmare, nu ast-fel de adevăruri au șansa de a fi primite unanim de membrii unei societăți.

Ce urmează de aici? Urmează că oamenii nu vor fi dispuși să cedeze dirigearea afacerilor lor unui corp de învățați sociologi, economiști, financiari, etc., a căror știință necesarmente va lovi în unele din interesele lor. Și aceasta chiar în cazul când vei presupune — lucru cam greu — că corpul în chestiune de savanți va fi lipsit cu desăvârșire de ori-ce patimă, de ori-ce interes, de ori-ce părtinire

și că va lucra față cu societatea întocmai cum chimistul lucrează în laboratorul său.

Evident că și în asemenea condiții mulțimea va ține să și reguleze singură sau mai bine cu concursul prețios al specialiștilor interesele ei sociale.

Urmează de aici că științele sociale nu vor avea influență? Urmează că mulțimea va continua de a participa în mod inconștient la afacerile Statului, asvârlind departe pe oamenii competenți? De loc. Aceasta nu este acum chiar în țerile cu regimul sufragiului universal, aceasta cu atât mai mult nu va fi în viitor.

VI.

Rezum în câte-va cuvinte ceea ce am zis, pentru a putea continua mai lămurit. Este drept că prin sufragiul universal e chemată la participarea afacerilor sociale toată lumea, și cel mai puțin pregătit precum și cel nepregătit de loc. Este drept că, la întâia privire, e ceva curios ca să vezi tratate, și mai cu seamă resolute, chestiile și problemele cele mai complicate, de marea mulțime nepregătită. Dar aceasta se explică și se justifică chiar prin următoarele fapte: științele sociale sunt în o fază încă primitivă, ele nu au ajuns a da demonstrații cari să se impună fie-cărui, iar cei ce se ocupă mai în special cu ele, sunt departe de a fi căpătat acea competență care nu mai ridică nici o obiecție și înaintea căria este silit să se incline cel mai îndărătnic. Sociologia, cu toate ramurile ei, fiind în stare de simple credințe sau pă-

rerii practice, din această pricină ea este încă în domeniul comun și toată lumea pretinde a se pricepe.

Din această cauză, nefiind încă nici un mijloc de a distinge pe cei în adevăr competenți de cei necompetenți, pe câtă vreme competența, în sensul riguros științific, nimenea încă nu o are, urmează că cea mai bună, mai practică și mai dreaptă soluțiune cu privire la întrebarea cine trebuie să se ocupe de afacerile Statului și ale societății, este de a răspunde în două cuvinte: *toată lumea*. Cu mijlocul acesta, dacă admiți pe cei mai necompetenți la exercițiul drepturilor politice și sociale, ești cel puțin sigur că nu înlătorezi pe nici unul din cei ceva mai competenți. Și de vreme ce nici o distincție științifică nu se poate face, apoi e mai preferabil ca să nu existe nici una relativ la suveranitatea socială, de cât să existe de acele arbitrare, absurde, stricăcioase, cari se ved la multe popoare și la noi, și despre cari voi vorbi în capitolele următoare.

Aceasta este întâia justificare fundamentală a sufragiului universal.

Mai departe. Chiar când științele sociale ar căpăta un caracter pozitiv și când specialiștii în ele ar avea tot prestigiul și toată autoritatea adevăratului om de știință, încă nu va fi drept de a se forma, în puterea legii și cu execuție silită, un corp restrâns cărui să 'i-se dea dirigearea afacerilor societății. Pleiada de savanți sociologi care va exista, va trebui să impună soluțiile științifice descoperite de ea, nu investită cu un caracter oficial ci în pu-

terea persuasiunii, a demonstrației, a convingerei irezistibile pe care adevărul dovedit până la evidență o inspiră. Prin urmare, chiar în acest caz, adică în ultimul grad al dezvoltării științei sociale, competenții recunoscuți vor continua și vor trebui să continue a fi amestecați cu necompetenții. Singura deosebire va fi că pe când acum influența celor întru cât-va competenți de și există însă nu este în un grad exclusiv, atunci acea influență *poate*, notați că *zic poate*, va fi decisivă.

Iată a doua justificare a votului universal.

Ceva mai mult. Zic că chiar când va exista o clasă absolut preparată pentru tratarea și rezolvarea chestiilor sociale, încă exercițiul drepturilor politice va rămânea tot în mâna tuturor, societatea nu se va dezista în favoarea clasei competente.

În adevăr, științele sociale se deosebesc de cele-lalte prin aceea că materialul lor este însăși omul, însăși societatea. Cercetările și soluțiile pe cari specialiștii le dau și le vor da privesc și vor privi direct pe om. Individul social va avea tot-d'a-una destule motive pentru ca să nu accepte, ba chiar să respingă unele din soluțiile pe cari sociologii, preocupați de interesul adevărului — presupun acest lucru care este foarte greu de admis — le vor formula. Omul se preocupă foarte puțin de ceea-ce se cuvine când interesul și pasiunile lui sunt în joc. Prin urmare, este foarte probabil că sociologia nu va avea nici o dată o influență absolut decisivă de câte ori soluțiile ei se vor

ciocni cu deosebite interese actuale și de moment. În această ipoteză, cui va incumba sarcina de a gera afacerile societății, dacă corpului competent nu i-se va da aceasta în mod exclusiv? De sigur că tot sufragiului universal.

Iată încă o justificare a acestui sistem și o presumpție cum că el nu este ceva trecător, cum că el nu va dispărea cu starea actuală a științelor sociale, ci va fi tot mai mult sistemul cel mai propriu pentru că o societate să se guverneze ea însăși.

Încă ceva. Orice individ din colectivitatea socială, are un interes trăind acolo, interes politic, economic, moral, etc. Este drept ca el să participe la mișcarea generală, la regularea resorturilor sociale, este absurd și nedrept de a-i lua cu sila această părțică de suveranitate și a o da numai unei case restrânse. Igrorant său nu, individul are drepturi asupra societății în care trăește și nimenea nu poate să le ia.

Iată încă o justificare a sistemului electoral care îl susțin.

Acum voi părăsi terenul cam transcendent ce l'am avut până acum, pentru a intra în mod mai practic în cercetarea sistemelor electorale și în răspunsul la obiecțiile care se aduc votului universal.

VII.

Am arătat în de ajuns că în materie de drepturi electorale, adică de dreptul de a participa la rezolvirea chestiilor sociale, în un singur caz diviziunea în participanți și neparticipanți la acele drepturi ar fi serioasă, anume, când ar exista o clasă de oameni nediscutabil competenți, dar competenți în sensul științific al cuvântului în toate chestiunile sociale, cari să se impună publicului după cum astronomii, fizicii, până la oare care punct medicii, etc. se impun. Acea clasă, științificește nu însă și și socialmente, ar merita, ar avea dreptul ca să dirijeze afacerile sociale, dacă alte considerațiuni lăturale nu s'ar opune chiar în ast-fel de caz, după cum am arătat mai sus.

Dar pe câtă vreme o asemenea clasă, un asemenea grup de oameni nu există, pe câtă vreme nici o competență nu se ridică d'asupra discuției și chiar a disputei violente, pe câtă vreme toată politica se reduce la faptul ca fie-care partid sau clasă socială să tragă mai multe profite, în disprețul dreptății și a științei chiar, cum se poate pretinde ca cetățenii să fie împărțiți în votanți și nevotanți, sau în votanți cu mai multe drepturi și alții cu mai puține?

Cum! Pentru că unii având o cultură mai întinsă și ocupându-se mai mult cu chestiile politice sunt mai în poziție ceva de a se pronunța, nu în sensul științific, ci în sensul

intereselor lor, urmează de aici că ei trebuie să conducă afacerile în detrimentul celor mulți, mai puțin favorizați în această privință? Dar de unde aceasta? Cu ce se pot impune semi-culții și semi-competenții? Cu nimic de cât cu o experiență și cu o cunoștință care poate fi superioară, comparată cu acea a ignoranților, dar care este nulă, sau se poate reduce la nimic îndată ce o consideri din punctul de vedere înalt și obiectiv al științei.

Sociologii și politicianii cu pretenții de știință socială îmi fac efectul babelor de la sate cari țin locul de doctori. De sigur că o babă-doctoroae știe mai iute a răspunde când o întrebă asupra unei boale, de sigur că ea este mai puțin încurcată de cât un altul în aplicarea unui remediū, de sigur că ea chiar se bucură de oare-care autoritate medicală înaintea spiritelor inculte și naive. Urmează însă de aici că și noi cești-lalți să luăm la serioasă știința babelor-doctoroae? Prin faptul că ea spune îndată boala și aplică leacul, urmează oare că a făcut un diagnoz exact și a ordonat un medicament potrivit? De loc. Urmează numai un lucru, că ocupându-se zilnic cu ast-fel de lucruri, doctoroaea are mai multă locacitate, mai multă îndrăzneală cu o mare doză de șarlatanism, și câte o dată mai multă experiență pentru boale comune și fără caracter grav.

O repet, acest efect îmi fac politicianii și chiar sociologii de ocazie sau de cabinet, nu le fie cu supărare. Dovadă de puțină lumină ce s'a adus în chestiile sociale, este că rar

vei găsi doi sociologi cari să fie de acord asupra unei chestiuni. Să mai amintesc diviziunile adânci care separă pe învățații chiar cei serioși când e vorba de chestiile economice, de cele financiare, de cele relativ la raporturile sociale, la industrie, capital, comerț, producție, etc.? Un om care ar căuta să se inspire din așa numita știință socială, va rămâne uimit și confuz înaintea atâtor și atâtor sisteme și păreri, și pentru a avea și ei una îi va trebui să îmbrățișeze doctrinele unei școale și să combată pe cele-l'alte. Apoi aceasta se numește știință? Și poți pretinde că numai cei ce se dedau la asemenea exerciții au dreptul de a dirigia afacerile unei națiuni?

Dar mi se va spune că, orî cum, tot este mai bine ca să participe la conducerea Statului cei cu oare-care competență sau cu o simplă experiență singuri, de cât să fie înecați în corpul electoral de cei fără absolut nici o competență! Ei bine, nu. Căci în puterea cărui drept? În numele căror calități? A unei experiențe oare-care și a unei competenți limitate? Nici odată acea puțină și slabă superioritate nu va justifica constituirea acestora în corp separat și atribuirea exclusivă a conducerii afacerilor sociale. Meritul este prea mic, competența prea mediocră, experiența prea șubredă. Nu pe baze așa de slabe se pot construi corpuri privilegiate în un Stat, pentru a li se încredința interesele vitale ale societății. Calitățile acelor de cari vorbesc, pot, cu drept cuvânt, să le creeze o situație personală mai superioară în stat; faptul că ei sunt mai competenți îi pune în poziția de a

putea influența pe cei-l'alți și a căpăta avantaje politice vëndite. Aceste foloase pot fi de ajuns pentru o competență de așa slab calibru și nu se poate pretinde a li să acorda mai mult.

Dar ia să vin la distincții și la categorii de alegători mai curioase și mai nedrepte după legile existente.

DISTINCȚII INTERESATE

I.

Până acum am discutat principiul sufragiului universal, precum și acela al colegiilor restrânse din punct de vedere al competenței sau necompetenței celor chemați a dirigia afacerile statului. Chestiunea pusă pe terenul acesta încă se mai pricepe, căci mai la urmă se poate discuta, dacă numai cei relativ luminați să participe la conducerea statului, sau să ia parte și cei incuți.

Dar aceasta este o discuție mai mult academică, căci în practică, în dezbaterile zilnice, chestiunea votului universal și cea a colegiilor restrânse nu se pune pe terenul competenței sau a necompetenței. Discuția are loc pe un teren mult mai vulgar, lupta se face pe o temă mult mai inferioară. Clasa dirigență și politicianii reacționari când combat votul universal și susțin colegiele restrânse, de la care caută a alunga marea majoritate a cetățenilor, invoacă argumente de un ordin cu totul meschin. În numele intereselor ce au angajate în societate, ei vin și cer ca să aibă direcția dominantă în stat; în numele cen-

sului, adică a avereii, în numele proprietății mari, în numele industriei sau a agriculturii mari, ei pretind a exclude pe cei care nu au avere, pe cei ce nu sunt proprietari mari, pe cei ce nu posed imobile imense. Și dacă ei acordă celor mai puțin favorizați de societate drepturi mai mici, câte odată iluzorii, ei justifică această cu cuvântul că aceia au mai puține interese angajate de cât ei însăși.

Cum vedeți, suntem departe de științele sociale, de un corp luminat sociolog cu pretenția de a governa în numele adevărului și al științei, lucruri ce am discutat teoreticește. În luptele politice reacționarii și stăpânitorii nu se sfiesc de a pune înaintea interesul lor și a căuta să excludă pe marea majoritate a cetățenilor de la drepturile politice în numele acelui interes. Toată chestia drepturilor politice se pune cam ast-fel: «Voim să guvernăm noi, zice clasa actuală dirigentă, și să vă guvernăm și pe voi cei mulți, fiind-că avem deja o situație câștigată de secole, fiind-că avem interese mari în societate pe care voim să le facem să triumfe și fiind-că ne temem că împărțind cu voi puterea electorală în mod egal, voi ne veți copleși fiind mai numeroși.»

Înțelege bine ori și cine, că asemenea temă nu suportă discuție obiectivă, ci o discuție violentă de interes la interes. Pricepe ori-cine că lupta pusă ast-fel între partizanii și dușmanii votului universal este o luptă de clasă la clasă, o luptă de exterminare fără absolut nici un caracter științific. Căci îndată ce invoci interesele angajate, mai mari sau mai

mici, deștepți violența, provoci ca pasiunile cele mai rele și mai acerbe să se deștepte.

Am zis că chestia nu comportă discuție. În adevăr, nu este fenomenal lucru să pretinzi, că de vreme ce tu ai mai multă avere, apoi tu să ai și dreptul de a te ocupa nu numai de afacerile tale, dar a regula și pe cele a celor cu mai puțină avere? Nu e ridicul a susține, că pe câtă vreme tu ești mai bogat apoi ești în drept a fi stăpân nu numai pe persoana ta, dar a pune stăpânire și a dispune și de persoana celor mulți, dar săraci? Căci la aceasta se reduce a pretinde ca o clasă singură să aibă exercițiul predominant al drepturilor electorale; este a avea ea, o mână de oameni, în puterea ei, averea, interesele, persoana, viața celor mulți.

În numele interesului tău, fie mare fie mic, în societate, tu nu ai dreptul de a pune stăpânire și de a înăduși interesele celor l'alți fie ele cât de mici. Faptul că ești mare proprietar, sau mare industrial, sau chiar om cult și învățat nu te indrituește a ținea în inferioritate socială și economică o imensă majoritate de cetățeni.

Interesul celui din urmă cetățean, fie cât de mic, trebuie băgat în seamă, ear nu nescotit, căci pentru acel cetățean interesul lui mic cum este, este tot așa de mare ca milioanele angajate ale unui milionar. Dreptul de a exista și de a avea cuvântul său în o societate unde cine-va este membru, nu poate fi nimicit de nici un interes al altuia cât de mare, chiar nici de interesul unei întregi clase. Acel cetățean există, el face parte din

colectivitatea socială, trebuie să aibă dreptul egal nu în puterea interesului său, ci în puterea dreptului de membru al colectivității.

Când deci se pune chestia pe terenul intereselor mai mari sau mai mici materiale, se pune rău. Dreptul de a participa la afacerile statului nu are o altă origină, el este legat strâns cu existența însăși a individului. În momentul când un individ se naște, se naște odată cu el dreptul de a-și zice și el în mod egal cuvântul ca și cei-l'alți membri ai colectivității. Avere, cultură, diplome, titluri, etc., nu pot influența asupra acestui drept primordial. Aceste lucruri pot să influențeze asupra situației sociale a individului, ele nu pot însă crea o situație egală mai superioară sau mai inferioară. În contra faptului material, existența unui om în societate nu poate prevala nimic afară de moartea.

Dar chiar dacă ne punem pe terenul intereselor sociale, discuția nu se poate susține. Căci mai la urmă oare interesul a câte-va milioane nu este socialmente și politicește vorbind mai mare de cât acela a câtor-va zeci de mii? D. e. în țara aceasta interesul a 800.000 de țărani proprietari mici, nu este el superior interesului a 40 de mii de proprietari mari?

Este o greșală din partea clasei dirigente de a pune discuția pe interesul de clasă, cum legea noastră electorală o pune, de vreme ce împărțește pe cetățeni în proprietari mari, în proprietari mici, etc. Existența acestei țări residă în cea mai mare parte în cele 4 $\frac{1}{2}$ milioane de săraci sau cu avere modestă, iar

nu în cele câte-va zeci de mii de orășeni sau bogătași. Această țară redusă la câte-va mii de capitaliști și mari proprietari ar înceta imediat de a avea o existență politică; ceea ce dă acestei țări caracterul de stat, de nație cu expresie politică, este mulțimea, sunt milioane de țărani și de suflete din masa populară. Apoi nu este revoltător, că tocmai aceia cari justifică existența noastră de popor, cu numărul lor cel mare și cu interesele lor legate de acest pământ, tocmai aceia să fie sacrificați politicește în profitul unei pături subțiri sociale, care orî cât de bogată și de cultă ar fi ea, și-ar pierde imediat caracterul ei politic, dacă i-ar lipsi baza adâncă a maselor populare?

Am vorbit de interesul politic social, ia să vorbesc și de cel economic al maselor.

II

Când se pune chestia electorală pe interesele economice și materiale ale claselor pentru a fi rezolvată în favoarea relativ a unui mic număr de cetățeni proprietari mari rurali și urbani, orășeni, comercianți și industriali, ar crede cine-va că cei 800,000 de alegători țărani sau mai bine cele 4 și jumătate milioane de suflete pe care le reprezintă nu aŭ de cât un interes minim economic angajat în societate, un interes așa de minim în cât poate da dreptul clasei dirigente de a parcheta pe țărani ca pe vite în un colegiu restrâns cu vr'o 35 deputați și cu votul indirect la baza aceluï colegiu.

D'apoi să mă ierte d-nii reacționari, dar mie mi se pare că țărănimea are mai mari interese economice angajate de cât pătura subțire a proprietarilor mari rurali și urbani. Așa, mai întâiu să faceți socoteală a câta parte din teritoriul țerei îl ocupă țăranii cu mica lor proprietate și veți vedea că ocupă cel puțin jumătate, dacă nu mai mult. Iată deci pe terenul intereselor materiale țăranii având dreptul de a avea un egal număr de reprezentanți ca toate cele-lalte clase împreună.

Ia mai faceți o mică socoteală cu cât țăranii contribuiesc la veniturile Statului și ce impozite plătesc și veți vedea că cea mai mare parte din impozitele directe ei le plătesc, plus impozitele indirecte. Așa, impozitul căilor de comunicație în valoare de câte-va milioane, cade aproape în total asupra lor.

S'a ținut oare în seamă aceste interese a celor mai numeroase clase când s'a stabilit regimul electoral actual? Și când se combatte votul universal în numele marilor interese ale clasei dirigente, se țin în samă aceste interese și mai mari, căci ele sunt a milioane de suflete? Iată ce aș voi să mi se răspundă.

Dar ia să atîng o altă chestie poate și mai importantă. Marea mulțime a celor mai săraci sunt în raporturi continue sociale și economice cu clasa restrînsă dominată. Cei mulți muncesc la cei puțini, sub numele de lucrători agricoli, artizani, meseriași, uvrieri de fabrici, servitori, etc. etc. Aceste raporturi sunt determinate de lege, sunt privighiate și

executate de forța publică. Cu munca celor mulți se face producția țerei, cu brațele sutelor de mii de năpăstuiți sociali se produc cerealele care se exportează, produse industriale, etc.

Intreb: oare se poate ca o clasă să aibă mai mari interese angajate de cât când ea muncește și trăește în continue relații cu mâna de oameni care o exploatează? Oare ea nu are dreptul de a fi suficient reprezentată când se votează legi de tocmeli agricole, legi de protecția industriei naționale, când se regulează raporturile legale și condițiile de angajare a muncii dintre ei și dintre clasa dominantă? Evident că da. Încă nu s'a auzit în drept, ca condițiile unui contract, ca poziția uneia din părți să fie fixate numai de o parte și impusă celei-l'alte. Și cu toate acestea acest lucru există.

Numai animalele nu sunt întrebate când li se dispune de soartă și de viața lor. Ei bine, partizanii regimului electoral actual și dușmanii votului universal consideră drept vite milioanele de muncitori, de vreme ce numai de formă le acordă oare-care drepturi restrinse, rezervându-și ei completa stăpânire peste munca, felul de muncă și de producție a celor mulți.

Interese angajate? Leziunea intereselor a 200 de milionari nu poate să se resfrângă de cât asupra lor și asupra unui mic cerc incongiurător de speculanți mai cu seamă. Leziunea, însă, a intereselor unei absorbant de mare clasă ca cea populară poate s'gudui existența însăși a țerei, poate slăbi ideea

chiar de stat politic. Ce veți zice, d-lor politiciāni, în cazul când țeranii ar începe să emigreze cu sutele de mii în țările vecine? Ce veți mai socoti când conștienți de situația inferioară și sătuți de a li se regula soarta vecinic de o mână de oameni, satele ar începe a se pustia? Și credeți că dacă ați aduce sute de mii de muncitori din cele-l'alte țeri precum Ruteni, Unguri, Ruși, etc., apoi ar mai exista o Românie politică și economică?

Dacă este vorba de interese economice, apoi cei mai mulți de și mai săraci aū dreptul să aibă preponderență. Și aceasta, lasă că sunt ei cei mai mulți, — independent după mine de orî ce altă considerație—dar și pentru că interesele lor adunate la un loc sunt cu mult din toate punctele de vedere superioare.

Diviziunea deci a colegiilor electorale pe interese este nedreaptă. Dacă voiți să păstrați colegiile, atunci răsturnați baza, faceți pe marii proprietari alegători indirecți și dați-le câte-va locuri în parlament, căci așa ar fi drept. Vă place, aceasta? Nu. Apoi dacă nu vă place, suprimați atunci colegiile și păstrați numai unul singur cu votul universal la bază.

AVEREA ȘI PATRIOTISMUL

Când consideri ce reprezintă dreptul de a participa la afacerile statului, și cum clasa dirigență îl falsifică, rămâi indignat de atâta rea credință. În adevăr, ce reprezintă idea de alegător? Ea nu poate nici trebuie să reprezinte de cât un lucru, anume: dreptul orî cărui cetățean de a zice și cuvântul său în chestiunile cari îl p'ivesc, precum acele de impozit, de instrucție, de legi economice, de justiție, administrație precum și cele cari regulează raporturile lui sociale. Acest drept este absolut și independent de orî și ce alte împrejurări. O singură condiție ajunge, să aibă cetățeanul capacitatea de vârstă cerută. Toate cele-l'alte sunt secundare.

Așa, intru cât faptul că un cetățean plătește un impozit mic, de vreme ce toată lumea plătește cel puțin căile de comunicație, îl face impropriu de a fi alegător sau îi știrbește o parte din prerogativele sale elective? Intru cât faptul că un locuitor are un venit mai mic de cât un altul, îl poate pune în o situație inferioară politică? Care poate fi motivul? Unde este rațiunea și dreptatea?

Ia să discutăm chestia mai strâns. Nime-

nea nu poate pretinde că un cetățean mai sărac este mai puțin legat prin interese, tradiții, iubire de țară, de cât unul bogat, în cât să justifice inferioritatea politică a unuia și superioritatea celui-l'alt, prin faptul că celui întâi îi pasă mai puțin de binele public, de cât celui al doilea. Această glumă proastă cum că cei bogați iubesc mai mult țara de cât cei săraci, a eșit din modă. A fost un timp, ce e dreptul, în care se credea că un burtă-verde bogat este mai patriot de cât un proletar inteligent sau de cât un modest locuitor. Așa se explică pentru ce numai bogaților se dădeau drepturi politice. Odată trecea argumentul când averea imobiliară ținea legat fără de voia lui pe individ de pământul pe care se născuse, din cauză că nu găsea sau găsia foarte cu greu cumpărători către cari să o treacă.

Astăzi, slavă Domnului, proprietarul cel mai mare poate desface moșiile sale în câte-va luni, și transformând imobilele în bilete de bancă sau în hârtii străine să devină tot așa de indiferent de țară ca de statul Congo. Prin urmare, este o slabă normă de patriotism faptul că cine-va este legat materialmente de țară prin moșiile ce le posedă. Unde mai pui că pe calea împrumutului pe ipotecă și la creditul urban sau rural, cine-va poate să rămână numai cu numele proprietar și să nu aibă nici un interes material în țară. De altminterea, este știut că tocmai marii proprietari, tocmai ei sunt cei mai cosmopoliți, voiajând în străinătate și stabilindu-se de multe ori acolo.

Nu, aceasta nu e serios. Legăturile cari țin

pe cine-va legat de țara sa sunt altele, ele nu sunt numai de natură materială, ele constau în comunitatea limbei, în identitatea obiceiurilor, în relațiile de familie și cele sociale, în obicinuință și tradiții, în ceea ce constituie viața socială întreagă a unui individ. Și toate acestea le găsești la fie-care locuitor al unei țări, la bogat ca și la sărac, la cult ca și la incult, la învățat ca și la ignorant. Fie-care individ din o țară își are noțiunea lui de țară, sentimentul lui de patrie. De sigur că acea noțiune și acel sentiment sunt de o altă natură la unii de cât la alții, dar există și sunt destul de puternice pentru a-i lega de pământul pe care locuiesc, fie că individul are proprietate saŭ nu are, fie că are un venit mai mare saŭ mai mic, saŭ plătește impozite mai însemnate saŭ mai slabe.

Așa, noțiunea de țară la omul cult este largă și înaltă, el își iubește țara în mod cu totul superior, considerând-o în menirea sa și lucrând la înălțarea ei, patriotismul aceluia este mai viu, mai sensibil, mai susceptibil față cu orî-ce pare a fi o atingere. La omul incult, la modestul țaran, noțiunea de țară este mai inferioară, ea se încheie câte odată în un sentiment confuz dar trainic de stabilitate, în legăturile sale din sat și din județ, în tradițiile și limba care o aude vorbind în jurul său, în o sută de mici amănunte cari toate la un loc compun o fășie puternică care îl leagă de locul în care aŭ trăit părinții lui, tot așa de puternic ca cel mai pur și mai luminat patriotism al omului cult.

Dar ia să caut a face alte aplicații a temei

glumețe, cum că averea este o normă a patriotismului. Apoi în proletarii intelectuali de la orașe, în modestul funcționar care nu are de cât un biet salariu, în muncitorii adăpați la oare-cari idei, există mai mult sentiment patriotic de cât la greoii și incultii arendași și proprietari rurali, cari nu sacrifică pe zi nici măcar cinci minute de lectură pentru a afla și ei ce se mai petrece în țară. Așa, unirea țărilor, actele cele mari, efervescența patriotică în diferitele ocazii, aū isbucnit nu la stăpânitorii de pământuri întinse, ci la tinerimea cultă și vioae, fără avere, fără un petic de pământ, dar posedând în un înalt grad iubirea de țară. Această iubire, când se intrupează în cutare moșie sau cutare acarete este slabă de tot. Pentru a-ți iubi țara nu ai nevoie să te gândești la cutare case sau moșie, nici să socotești cât imposit plătești. Iubirea de țară are un caracter mult mai înalt, istoria poporului tău, faptele mărețe ale strămoșilor, nenorocirele prin cari a trecut țara ta, prosperitatea și activitatea economică ce o vezi, cultura și progresul, talentele ce se nasc în toate ramurile, toate acestea și multe altele te fac de iubești țara ta, fără ca să posezi o palmă de pământ.

Dar destul. Cred că am arătat că dacă este vorba de a înlătura pe cei ce nu posed avere pe cuvântul că nu prezintă destule garanții că se interesează de țară, apoi aceasta este o absurditate și o injurie crudă infligată de cei bogați și că toată această manoperă nu tinde de cât a îndepărta de la drepturile politice pe cei mulți în folosul celor puțini.

AVEREA ȘI CULTURA

I.

Precum am arătat chestia sufragiului restrâns se pune în mod franc de cei mai mulți invocându-se interesele mari pe cari clasa dirigentă le are angagate. Așa se justifică faptul că colegiele electorale sunt bazate pe avere, pe venit, pe cens cu un cuvânt. Acest argument se aduce contra estensiunii de drepturi politice la toți cetățenii.

Ideia de avere, de cens, este cea mai scumpă reacționarilor, ei nu o părăsesc în ruptul capului. Așa, nu mai departe în momentul de față se agită în Belgia chestia largirei colegiului electoral. La revendicările democraților cu votul universal, ce gândiți că răspunde guvernul catolic? Ce bază credeți că voește a da noului colegiu reformat? Tot censul, sfântul și profitabilul cens. Așa, comisiunea delegaților însărcinată cu această chestie, a admis principiul că pentru ca un uvrier să fie alegător se va cere să aibă o casă cu o bucată de pământ! Clasa dirigentă cântărește cu dramul înainte de a acorda un drept

care, numai din cauza relei organizații sociale, nu este încă în mâna celor mulți. Așa, raportorul belgian a socotit mai din nainte că admitând în noua reformă baza de mai sus, vor căpăta drepturi politice 500.000 de cetățeni. Nu adaugă că vor mai rămânea încă *un milion* de muncitori fără aceste drepturi. Catolicii din Belgia cred că acordarea dreptului de votare la 500.000 cetățeni, nu pune în pericol situația și privilegiile clasei dirigente, mai ales că lucrul este așa combinat în cât o mare parte din uvrierii catolici vor deveni cetățeni, deci un nou contingent pentru ideile sănătoase!

Dar printre susținătorii colegiurilor răstrânse sunt și oameni cărora le este rușine de a invoca fățiș dreptul intereselor materiale ale clasei dirigente. Aceia caută a masca lucrul, silindu-se a'i da o aparență mai acceptabilă. Așa, ei zic că dacă se ia în genere averea drept baza colegiilor electorale, nu este doar pentru averea în sine, sau nu este numai pentru ea, ci pentru altă ceva. *Averea, zic ei, este în acelaș timp și o presumpție de cultură.* Un alegător avut este în acelaș timp un alegător cult. Prin urmare, la formarea unui colegiu cult se tinde mai mult luându-se de bază censul.

Lasă că acest argument nu 'l cred nici cei ce il invoacă, dovadă că admit pe lângă avere și cultura ca mijloc de a deveni alegător, dar ia să discutăm puțin lucrul.

Cum că averea, în cele mai multe cazuri, presupune și o cultură oare-care, aceasta este necontestat. Cei cu avere au mai mult timp

și mai multe, bine înțeles, mijloace pentru a căpăta oare-care cultură. Dar dacă în genere aceasta este adevărat, de multe, foarte de multe ori cultura nu o întovărășește averea. Așa, la noi se văd alegători în colegiul I și al II-lea cari nu știu nici a citi nici a scri. Se știe ce dificultate au partidele de a face să voteze în sensul lor pe asemenea analfabetici. Apoi nu este straniu lucru ca un om cult locuind la țară să voteze în colegiul cel desprețuit, cel cu deputați puțini, pe când un proprietar care nu știe de cât a iscăli să reprezinte cultura și averea în colegiul întâi, în colegiul elitei sociale ?

Dar ia să venim la cultura propriu zisă. Este o idee respândită, că este destul ca să ai oare-care cultură în sensul ocupațiilor tale pentru a fi bun alegător, ear dacă nu știi a ceti și a scri ești detestabil alegător. De unde mă rog ? Ași voi să mi să esplice aceasta.

În adevăr, fiind date chestiunile variate și foarte complicate cari se pun în politieă și pe cari alegătorul, prin votul său, este considerat că le rezolvește în un sens sau altul, după candidatul pe care îl votează, întreb: ce valoare poate avea cultura rudimentară sau cu totul dirigeată în o direcție a alegătorului așa numit cult ? Cunoștințele alegătorului fiind cu totul de altă natură de cât acele cari sunt în chestie în politică, este vădit lucru că din punct de vedere obiectiv al lucrului, acele cunoștinți sunt ca și cum nu ar ecsista. În adevăr, la ce servesc cunoștințele unui contabil pentru a tranșa o chestie socială ? Întru cât un matematic este apt,

științificește vorbind, a aborda și a rezolvi probleme sociologice și economice? Intru cât un naturalist specialist în ornitologie, poate să se pronunțe în contra sa în favoarea impozitului progresiv?

Pin urmare, să nu mi se dea *ori ce fel de cultură*, fie cât de străină de acea privitoare la societate, ca o normă sigură pentru a clădi pe ea colegii electorale.

De altă parte, este evident, iarăși, că cetățenii cari nu știu carte de loc sunt în condiții de inferioritate în societate față cu cei cari posed oare-care cunoștinți. Dar în politică deosebirea, mărturisesc că nu prea este mare între un analfabet om cu bun simț, independent și cu dreaptă judecată și între un altul cu oare-care cultură. Din punct de vedere științific, nici unul nici altul nu sunt competenți în materie sociologică, din punct de vedere practic, cel ignorant găsește mijloc de a se informa ca să și dea votul său tot cu atâta conștiință, ba câte odată cu mai multă de cât cel pseudo-cult.

Dar cu știința de carte redusă la mecanica citirei și a scrierei, se face atât abuz în cât sunt țeri, cum de exemplu este Italia, unde sufragiul universal este îngădit numai prin singura condiție a știutului cetirei și a scrierei.

II

De când cu superstiția cunoștinței scrierei și a citirei, care pentru unii constitue o adevărată știință, politicianii și reacționarii s'au

grăbit a face și din această rudimentară cunoștință o condiție la exercițiul drepturilor politice și, prin urmare, în acelaș timp un mijloc de a îndepărta pe o mare, poate pe cea mai mare parte de cetățeni de la practica acelor drepturi.

În adevăr, legiuitorii reacționari, muncindu-și mintea de a găsi tot felul de greutăți pentru ca să lipsească pe cei mai mulți de drepturile electorale, au profitat de faptul că în multe țări scrisul și cititul sunt puțin răspândite pentru a pune între condițiile de admisibilitate la exercițiul cetățeniei și această cunoștință primară. Și să nu credeți că, susținând'o, o justifică cel puțin în mod rațional. Să nu credeți că ei cer de la alegător cunoștința citirei și a scrierei ca o garanție că el va putea și va ști să voteze independent și conform voinței lui.

Nu, politicianii fac din această modestă știință un privilegiu intelectual pentru o parte din muritorii, ei prezintă opiniei publice cunoașterea celor 25 de semne convenționale ca ceva adânc, iar pe fericitul muritor posesor al acestui deposit școlar, ca pe un om aproape învățat, ca pe o ființă cu predestinație politică.

«Da, strigă ei, un cetățean care știe a scrie și a citi merită a fi alegător, căci, ori cum, posedă o cultură oare-care, are un bagagiū «cultural»... Îți vine să rizi de asemenea copilării. Căci, mai la urmă, ce mare lucru este cunoașterea semnelor convenționale cari reprezintă sunetele unei limbi? Ce bagagiū de cunoștințe politice dă abecedarul și întru

cât el pregătește pe cunoscător la rezolvarea problemelor sociale și economice? Cititul este un simplu instrument mecanic și inert în mâna cui-va. Dacă cu cititul se ajunge la mari lucruri este cu condiție de a te servi mult și continuu de acest instrument, altminterlea cu dânsul în neactivitate îți împodobești cel mult capul cu cunoașterea, cum am spus, a câtor-va semne și nimic mai mult. Este cum ai ști notele muzicale fără însă să citești muzica vr'o dată. Nu, drept vorbind, din toate elucubrațiile politicianilor în vederea restrângerii exercițiului drepturilor politice, cu siguranță că cea mai culminantă este cea privitoare la știința abecedarului.

Această manie a făcut și face pustieri grozave în spiritele multora. Mulți au un fel de respect superstițios pentru un om incult și ignorant, dar care declară că știe a ceti și scri!..

Italia a făcut o condiție de răstrângere a sufragiului așa numit universal, din filosofia abecedarului. Acum înțelege orî-cine, în o țară unde instrucția nu e prea respândită, cum e d, ex. a noastră, ce fel de sufragiu universal ar fi acela care ar avea la bază astfel de condiție!.

Unii au mers și merg mai departe. Unii pretind că un certificat de școalele primare sau chiar de cele 4 clase gimnaziale este necesar pentru ca cetățeanul să aibă dreptul de a se ocupa de afaceri cari îl privesc! Faimoasa noastră lege electorală este împodobită cu astfel de giuvaeruri. Așa, pentru a vota în colegiul întâiu comunal, trebuie să fi învățat patru clase gimnaziale!... Auziți poznă! De

asemenea pentru a vota în colegiul al doilea de deputați se cere patru clase primare! Mulți pedanți nu se mulțumesc cu exhibarea certificatelor doveditoare, căci se indoesc dacă alegătorul mai știe sau nu ceea ce a învățat, indoieală fizic în trecut, foarte întemeiată. De aceea ei ar voi, pentru mai multă siguranță, ca aspirantul la alegător să treacă examenul înaintea unui juriu! Vă inchipuiți scena, ea este de comedie și mă mir cum nu a fost încă utilizată. Găsești pe un om matur ocupându-se cu algebra, cu limba latină, declinând *rosarosae* prin casă și făcând pe tablou o ecuație de gradul al 2-lea. Il întrebi, de ce se prepară? Voește a se prezenta la concursul vreunei catedre? «Nu frate, îți răspunde melancolic, doresc să mă fac alegător, să pot și eu «vota la alegerile de Cameră sau de Comună!»

Nu, hotărâtor, îndată ce te depărtezi de la punctul natural și real a ceea ce înseamnă dreptul, de îndată ce uiți că el este ceva inherent cu individul național al unei țări și că nu-i trebuie cui-va pentru a-l putea exercita de cât vârsta matură, îndată aluneci pe terenuri absurde, ridicule și îți vine foarte cu greu de a te mai reintoarce la o apreciere mai sănătoasă a lucrului.

Fără clasa dirigentă, fără mâna restrânsă de oameni care exploatează toate societățile, fără teama acelor de a nu scăpa puterea și exploatarea din mână, nu i-ar fi trecut nimăru prin minte ca să pună tot felul de condiții pentru exercitarea unui drept de care nu poți lipsi pe un cetățean și de care a fost lipsit numai prin violență și prin abuz.

Tema, discuția, politicianii au răsturnat'o ; in loc ca sufragiul universal să fie dreptul comun, iar colegiile restrânse să fie justificate și reclamate de partizanii lor, tema, cum zic, este așa de răsturnată, in cât dreptul comun, natural, pare că sunt colegiile privilegiate și trebuie acum noi să ne luptăm ca să justificăm votul universal, adică un drept care trebuie să fie al tuturor.

Noi cești-lalți, suntem nevoiți de a dărâma una câte una toate obiecțiunile de rea credință sau absurde ce ni se opun și să luptăm pentru drepturile naturale ale cetățeanului cum am lupta pentru câștigarea unei favori, a unui privilegiu nemeritat.

INFLUENȚA CULTUREI

I

Este un argument care se invoacă, în toate ocaziile, contra sufragiului universal și care servește, în același timp, de justificare a colegiilor privilegiate. Iată-l:

«Orî cum ar fi, orî cât de puțin dezvoltate ar fi științele sociale, nu este mai puțin adevărat că sunt cetățeni mai luminați și mai competenți în unele chestii, precum de exemplu de igienă publică, de finanțe, etc. și alții, cei mulți, cari nu au absolut nici o cunoștință. A-i pune pe toți la un loc înseamnă a înăbuși știința și cultura prin ignoranță, înseamnă a face ca să domnească cei mulți, dar și cei ignoranți, este a reîntoarce societatea la starea de barbarie și a periclita marile interese politice și sociale ale țerei.»

Ei bine, această obiecțiune nu are absolut nici o valoare, dar absolut nici una. Dacă, în adevăr, mi s'ar dovedi acest lucru, dacă experiența popoarelor cu sufragiul universal ar arăta aceasta, eu cel întâi aș fi dușmanul cel mai energic al votului universal. Dar aceasta,

o repet, nu este; atât justa rațiune cât și experiența popoarelor cu acest fel de sufragiū sunt de față a dovedi contrariul.

Ia să discutăm:

Când cu sistemul votului universal se desființează deosebitele categorii artificiale de alegători și se pun la un loc toți cetățenii, bogații cu săracii, culții cu incultii, necompetenții cu competenții, cine credeți ca obține influența? Cine credeți că produc curențe și domnesc politicește? Ignoranții ori competenții? Incultii ori culții? Tot cei culți tot cei învățați, de și în mic număr, capătă ascendent și autoritate asupra celor mulți și sfârșesc prin a impune cele mai multe din ideile lor.

Acest lucru îl știe toată lumea. Influența omului cult asupra incultului este irezistibilă, ea residă în natura intimă a lucrurilor. Numărul cel mare se închină înaintea numărului celui mic, îndată ce acesta din urmă are o vedită superioritate morală și intelectuală. Istoria popoarelor, a societăților și a indivizilor, este o dovadă de aceasta. Poate omul inferior, socialmente și intelectualmente, să reziste la influența celui dotat superior, poate să ia în sine hotărârea chiar de a nu-l asculta și a nu-l urma. Totuși rezultatul este că cel întâiu va suferi fatal ascendentul celui al doilea. O societate barbară s'a văzut civilizată de o mână de oameni, dovadă lumea romană; nu s'a văzut încă o societate civilizată căzând în barbarie din contactul și amestecul cu o lume barbară. Acest lucru s'a crezut cu privire la căderea imperiului ro-

man sub invaziunea barbarilor, dar s'a dovedit astă-zî că cultura nu s'a stins nici o dată în Italia, Franța, Spania, etc.

Și notați că alta este starea de război și contactul cu popoare străine și dușmane, și alta este contactul între cetățenii aceleiași țări, însă numai cu deosebire de cultură și de stare socială. În această din urmă privință legea este fatală, cel cult influențează pe cel incult.

Fiind așa, și așa este, întreb: unde este pericolul sufragiului universal? Prin amestecul pe care am vorbit, sub regimul pe care îl propun, nu se va perde un dram de inteligență, nu se va înăbuși nici o competență. Cei mai bine preparați pentru viața politică, pentru rezolvarea chestiilor sociale, își vor avea locul de onoare și sub regimul cel larg electoral, ca și sub cel strimt, ba poate mai ușor sub cel întîiu de cât sub cel al douilea. Adevărata direcție a afacerilor o vor avea tot cei mai apti și mai pregătiți. Siguranța Statului, civilizația, etc. nu vor perde nimic. Voi veni la exemple pentru a se vedea că ceea-ce susțin teoreticește nu este de cât rezultatul experienței altor popoare.

Dar mi se va zice: «Foarte bine, de cât «ceea-ce propui tu este o simplă și deșartă «formalitate. Dacă și sub regimul celor mulți «vor domni tot cei puțini, dacă cu alte cu- «vinte, în colegiul cel larg de formă vor con- «tinua a exista tot colegiile cele vechii res- «trânse cari vor avea situația, la ce ar mai «servi un regim electoral în care cei mulți «nu ar intra de cât ca figuranți, fiind ins- «trumentele actualei clase dirigente. În acest

«caz e mai bine privilegiul pe față, de cât de-ghizat sub masca suveranității populare.»

Ei bine, lucrul nu este așa de loc; va exista o mare deosebire între regimul sufragiului universal și acela actual. Reforma nu va fi o simplă formalitate. Și când am zis că cei puțini vor continua a imprima direcția celor mulți, nu am înțeles că vor imprima direcția de astă-zî, nici că actuala clasă dirigentă va fi stăpână peste situație păstrându-și ideile pe cari le profesează ea astă-zî.

Aastă-zî clasa dirigentă în politică se gândește în prima linie la interesele celor puțini și privilegiați; sub regimul votului universal, diriguitorii mișcării opiniei publice vor trebui să se inspire din nevoile masselor populare. Numai cu această condiție cei puțini vor putea să dirigeze curentul. Cât despre recalcitranții cari vor persista a lucra numai pentru clasa veche dirigentă și nu vor ști să se inspire din noile condiții politice, aceia vor fi aruncați din mișcarea politică și nu vor mai avea nici o influență în Stat.

II.

Am arătat cum temerea cea mare a multora, anume că primind în un singur colegiū pe toți cetățenii fără deosebire de cultură, cei ignoranți și neculți ar stăpâni pe cei-l'alți, nu e de loc fundată. În adevăr, cum un ignorant ar putea atrage și mișca masele? Cum un om incult ar putea electriza mulțimea asupra unor chestii în care nici ar îndrăzni

să vorbească? Mă mărginesc a vorbi teoretic. Ceea ce susțin însă, va căpăta o valoare decisivă când voi arăta cu probe, cu fapte luate din viața popoarelor cu sufragiu universal, că lucrul se întâmplă întocmai cum îl spun.

Dacă deci votul universal nu presintă acest inconvenient, care în adevăr ar fi grav, în schimb el are imense avantagii pentru cei mulți, pentru cei incuți, pentru cei năpăstuiți, și aici stă marea lui însemnătate, în aceasta se deosebește de colegiele înguste, chiar când ele sunt compuse din oameni mai mult sau mai puțin competenți.

Iată acele foloase. Mai întâi se restituie tuturor cetățenilor un drept inherent cu dânșii, acela de a participa la afacerile unei societăți, din care fac parte în mod egal. Al doilea, e drept că cei ce vor da impulsul cea mare vor fi tot alegătorii superiori ca cultură și inteligență. Dar câtă deosețire! Sub regimul colegiilor restrinse, cei puținii impun cu forța mișcarea, curentul, fără a căuta să convingă pe masse de eficacitatea măsurilor luate. Sub regimul sufragiului universal, elita intelectuală va căuta să facă să triumfe ideile cele mai cu caracter științific, uzând de persuasiune, silindu-se prin tot felul de mijloace, propaganda scrisă, cea de viu graiu, etc., ca să capete aprobarea celor mai puținii pregătiți. În acest mod, oamenii competenți sunt în vecinică agitare, nu au timp ca să ia alurile despotice ale claselor dirigente; de vreme ce la fie-care pas ei sunt nevoiți să stărue, să convingă, să atragă massele cari, cu votul lor,

decid în ultima instanță în partea cui este victoria.

Cu acest mijloc, politica devine o școală, unde cei culti și competenți inițiază la practica științei politice pe cei mulți și nepreparați. În adevăr, de vreme ce va fi nevoie ca toate chestiunile politice, economice, financiare, sociale, să fie tratate de partide și de oamenii politici înaintea marelui public; de vreme ce, cum am zis, marele public decide în ultimul resort, este vădit lucru că cei interesați în mișcare își vor da toate silințele, vor prezenta toate explicațiile, vor recurge la toate demonstrațiile pentru a avea câștig de cauză. Va fi un curs practic de știință politice și sociale, prin mijlocul căruia fie-care ignorant va înceta tot mai mult de a fi ignorant, iar nu ca sub regimul colegiilor închise sub care, cu cât cine-va este mai ignorant cu atâta devine tot mai mult, din cauză că este îndepărtat de la discuția și de la participarea activă a afacerilor Statului.

Și cu această ocazie răspund și la o altă obiecție care obicînit se face: Cum, să zice, voești să dai direcția politică unor mase inconsciente care vor fi tot-d'a-una zestre guvernamentală? Unor oameni care nu au nici o preparație politică?

Ei bine, nu. Lasă că, cum am zis, influența oamenilor independenți și culti nu se va știrbi de loc, prin urmare nu înțeleg cum situația ar deveni mai rea de cât sub actualul regim. Dar este ceva pe care îl uită dușmanii votului universal. Acel ceva l'am atins acum, anume, că este o copilărie de a-ți inchipui că

massele populare vor rămânea tot-d'a-una așa de puțin pregătite ca acum. Din contra, practica drepturilor politice îi va iniția zilnic la viața creată lor din nou și cu cât vor fi mai amestecați intim la afacerile mari ale țării, cu atâta ei vor deveni tot mai demni de sarcina lor, chiar în cazul când consideri dreptul de votare nu ca un drept social nediscutabil, ci ca un privilegiu dat celor cari merită a'l practica.

Cine își închipuește că poate să facă din massele populare, cu sufragiul universal, orice pofteste și că ele sunt menite a fi vecinic instrumente, se înșeală amar. Exemplele din cele-l'alte țări sunt dovadă.

Cine crede că este un alt mijloc de a iniția pe cetățean la viața politică de cât acela de a'l pune în poziție ca să-și poată exercita acele drepturi pe deplin, îl rog să mi-l arate. Eu nu cunosc altul.

În adevăr, cum voești ca un cetățean, căruia nu 'i se dă ocazie de a se gândi la chestiele țării sale, să se priceapă, îndată ce întreaga lui activitate este absorbită de munca pentru existență? Și nu este ridicul de a'l îndepărta de la viața publică pentru acest motiv, când știi bine că ținându-l vecinic departe de la afacerile Statului îl condamnă ca tot-d'a-una să fie în starea în care se află? Fie-care vede că cercul este vițios. Pe de o parte îi ceri cuiva ca să fie demn de sarcina de alegător, adăogând că numai atunci îi vei da acea sarcină când va fi demn. Este întrebarea, cum va putea fi el demn vre-o dată, dacă nu-î dai ocazia, dacă nu 'l pui în poziție de

a se iniția ? Aceste lucruri nu voesc să le știe reacționarii.

De aceea, cea mai bună, unica școală politică pentru a ridica nivelul moravurilor cetățenești, este votul universal, este amestecul tuturor la un loc, este practica zilnică a drepturilor electorale, este știința ce se capătă prin experiență în un domeniu de cunoștinți eminamente experimental.

III

Este un avantajii pentru masele populare în stabilirea votului universal, care face pe d-nii politiciani din clasa dirigentă a nu accepta cu nici un preț sistemul electoral de care mă ocup. Iată-l: Am zis că în definitiv tot cei puțini, adică cei culți și mai competenți vor avea mare influență în sânul vastului și nemărginitului colegii electoral.

Dar cum și subț ce condiții ? Iată marea chestiune. Elita, ca să zic așa, culturală a cetățenimei va avea primul loc în mișcarea politică, cu condiție ca ea să studieze și să propună soluțiuni în sensul și spre binele celor mulți, ai căror delegați intelectuali vor fi. Numai cu această condiție ei vor putea să-și mențină supremația și ascendentul lor de cetățeni mai pregătiți în afacerile sociale de cât cometanții lor. Sub sufragiul universal partide vor exista, lupte crâncene vor avea loc, politiciani vor fi, dar ceea ce va distinge pe partide și pe politiciani, va fi că cu toții, mai mult sau mai puțin, vor da bătăliele

lor decisive pe chestia intereselor politice și economice ale masselor. Chestiunile de la ordinea zilei sub sufragiul universal desbrăcat de orî-ce piedică, vor fi cele privitoare la populația cea mare și la nevoele ei. Propaganda va tinde la partide ca să caute a propune mijloace mai eficace pentru a remedia relele sociale și a rezolvi grelele probleme lăsate în părăsire pînă acum, de mîna de oameni care guvernează cele mai multe din popoare.

Iată marea deosebire dintre regimul electoral închis și confinat în o singură pătură socială și dintre acela al poporului însăși. Astăzi, de ex., la noi toate chestiunile fundamentale cari ating economia poporului însăși sunt sau lăsate de o parte sau escamotate. Astăzi, cu colegiele alambicate care le avem, fie-care ciocoiăș are curagiul de ași arăta ura sa contra masselor și cu toate astea poate juca un rol politic. Pentru ce? Pentru că organizația electorală este ast-fel în cât preponderența politică atîrnă nu de la cetățeni, fără deosebire de avere și de cultură, ci de la o clasă socială care în majoritate are interes de a fi în favoare ideile ciocoiășului. Cu mijlocul acesta poți fi reacționar, poți fi dușmanul celor mulți fără nici un sacrificiū, de vreme ce cercul politic este de-asupra curentelor populare.

Cu totul alt-ceva va fi sub regimul votului universal. Aș voi să aud atunci pe ciocoiăș exprimându-și disprețul lor contra maselor populare, aș dori să văd în parlament deputați sărind ca furioși când ar fi vorba de vre-o reformă democratică! Axa politică

s'ar deplasa sub regimul care il apăr, partidele s'ar transforma, însăși cele reacționare ar căuta să se popularizeze, cu riscul, la caz contrar, de a se vedea desființate sau discreditate. Iată marele folos pentru masele al sufragiului universal, iată dar în ce condiții elita intelectuală va putea avea ascendent și va dirigea masele.

Acest punct este acel care în realitate face pe clasa dirigență de a se opune unui larg sistem electoral. Nu este temerea că cultura și inteligența vor fi înăbușite în oceanul electoral; această temere nu poate exista de cât la unii naivi. Adevărata temere este ca nu formațiunile actuale politice, ca nu interesele clasei care are situația politică actualmente, să fie lovite de moarte, ca nu cum-va privilegiile abuzive în toate ramurile să înceteze, iar cei ce se bucurau de foloasele lor să fie aruncați ca simplii muritori în căldura comună electorală.

Dar reacționarii nu îndrăznesc de a manifesta această temere, singura reală, singura fondată. Și pentru a combate votul universal precum și domnia maselor nu invoacă interesele lor periclitate, fiind-că egoismul lor s'ar vedea pe față. Ei recurg deci la alte arme: în numele culturii amenințate, în numele țerei periclitate, în numele civilizației și alte comedii de acestea ei vin și combat votul universal. Această rea credință este revoltătoare. Căci dacă ei ar veni și ar spune lămurit: «nu voim să ne pierdem foloasele pe care starea actuală ni le dă», noi am recunoaște că au dreptate și că sufragiul univer-

sal va avea în definitiv acest rezultat. Lupta de classă la classă ar fi pusă lămurit și multe spirite sincere cari din motive deosebite, însă toate greșite, combat votul universal, ar părăsi lagărul exploatatorilor, căci ar înțelege ceea-ce îi doare.

Noi suntem mai franci. Noi declarăm că dacă dorim sufragiul universal nu este numai ca o reparație a unei injustiții sociale de principii, ci voim ca prin mijlocul lui masele populare să poată a-și îndeplini revendicațiile lor juste și legitime.

Nu amorul unei egalități absolute, în participarea la afacerile naționale, ne absoarbe exclusiv, ci convingerea că reformele populare nu trebuiesc să fi octroiate țerei din grația și mila unei clase de cetățeni, ci ele trebuiesc propuse și realizate de însăși cei interesați, cu toată demnitatea pe care cauze așa de drepte o comportă.

EXEMPLELE

I

Am tratat pe larg chestia votului universal, discutând una câte una toate obiecțiunile ce i-se fac și arătând că toate, dar toate, nu pornesc de cât din interesele meschine ale partidelor, cari se recrută din clasa dirigență.

Acum vin la exemple, căci cititorii aŭ observat că m'am păzit de a da exemple și m'am mărginit la o discuție teoretică.

Apoi exemplele sdrobesc cu desăvârșire toate obiecțiunile dușmanilor acestui regim electoral.

Dacă s'ar potrivi cine-va la tot ce reacționarii invoacă contra votărei obștești și ar fi adevărate toate grozăviile cari susțin că vor decurge din acest sistem politic, ar trebui ca să vadă în țările cu sufragiul universal un spectacol spăimintător. Ar trebui să vadă acele țări prada ignoranței și a bandelor inculte, ar trebui ca averile oamenilor, persoana lor să fie date pradă mulțimelor inculte, ar trebui să vadă guvernele compuse din drojdiele societăței, confiscând averile

celor bogați, aruncând țara în aventuri internaționale, împedecând progresul și dând societatea în urmă cu câte-va veacuri. Dacă ar fi drepte și întemeiate acuzațiile ce se aduc votului general, ar trebui să vedem la țările cari să bucură de acest regim, elita intelectuală nesocotită, batjocorită, științele deconsiderate, specialiștii huiduiți și ideile cele mai baroce și mai cornorate triumfând.

Ei bine, toate acestea reacționarii pot să le vadă în imaginația lor, dar aiurea nicăerea. Așa, avem trei țări de prima ordine practicând sufragiul universal: Franța, Germania și Statele-Unite.

Unde sunt grozăviile de cari ne vorbesc dușmanii regimului ce apărăm? Să mi le arate. Franța sub acest regim politic și-a reconstituit forțele sale morale și materiale, a întemeiat definitiv Republica și este una din țările cu politică mai cuminte, cu reculegere mai serioasă. Ba ceva mai mult. Franța republicană și votantă universală, arată un spirit prea timid, merge prea încet pe calea progreselor sociale, evitând de a se angaja cum s'ar cuveni pe calea reformelor economice populare. Statele-Unite au ajuns la o prodigioasă dezvoltare culturală, industrială și economică. Și acestei mari țări, mai mult de cât Franței, i se poate reproșa nu un avânt desordonat pe calea chestiunilor sociale, ci, din contra, o rea voință chiar de a le aborda, neînțeleasă în mare parte sub regimul celor mulți, al masselor populare. Numai în Germania, deși monarhică, aprópe autoritară, totuși chestiunea socială și economică este pusă în

mod mai lămurit și progresele democrației care vine în numele revendicărilor masselor, sunt vădite și nu va trece mult pentru ca succesul să fie aproape desăvârșit.

Ei! Suntem departe de grozăviile pe cari votul universal le aduce în o țară!...

Este adevărat însă, că din cauză de împrejurări deosebite. Iâng de enumerat, sufragiul universal în nici o țară nu a dat ceea ce trebuia să dea. Masele populare neexperimentate nu au știut ca să se servească de acest admirabil instrument electoral pentru a căpăta dreptate în numeroasele chestiuni în cari ele sunt nedreptățite. Ba chiar s'ar părea că experiența dovedește că democrația s'a înșelat punând prea multă speranță în acest sistem politic și că el este menit de a nu modifica mai mult organizația economică de cât cele-l-alte regimuri electorale. Eă însă persist a crede că sufragiul universal va da mai târziu roadele sale și că masele populare prin el, fără revolte și revoluții de strade, vor intra în drepturile pe cari numărul, forța, inteligența lor reclamă.

Dar știu obiecțiunea care se face la noi specialmente. Când aduci de exemplu pe Franța, Statele-Unite, Germania, îndată ți să răspunde că în acele țări alegătorii sunt mult mai culți și mai independenți de cât la noi, și că, prin urmare, sufragiul universal ar fi la noi un adevărat dezastru, căci el ar deveni un instrument minunat în mâna tuturor guvernelor, ba că cu dânsul s'ar putea desființa libertățile și Constituția înlocuindu-se cu un regim cezarian.

INDEPENDENȚA ALEGĂTORILOR

I

O obiecțiune se face contra introducerii sufragiului universal la noi și trebuie să o spun, o obiecțiune serioasă, unica serioasă și în mare parte întemeiată, anume: că introducând acest sistem dai orî-cărui guvern un mijloc mlădios cu care să'și poată crea parlamente, autorități, instituțiuni, orî-ce ar pofti și să domnească fără nici o grijă.

Să vedem. Nu ești voiă susține că, cu introducerea votului obștesc, moravurile politice se vor înălța ca prin farmec, cetățenii vor deveni independenți și integrii la minut, că ingerințele și presiunile vor înceta și că parlamentele vor deveni expresia liberă a alegătorilor. Nu, aceasta nu va fi, căci independența și cerbicia electorală, onestitatea cetățenească, nu atârnă în mod exclusiv de cutare sau cutare regim electoral, ci de condiții sociale cari sunt d'asupra. Deosebite regimuri electorale nu pot avea de cât o influență secundară. Unele prin organizarea lor pot încuraja corupția electorală, precum acela al

colegiilor înguste și compuse pe categorii, altele fac mai grea corupțiunea electorală precum sunt colegiile largi, altele pot împedica în mare parte corupția, dar câte odată dau mai ușoară ocazie la ingerințe și așa mai departe.

Prin urmare, să ne înțelegem, cei cari cred că eu propun sufragiul universal cu speranța de a stârpi toate bubele electorale, precum corupția, ingerința, slăbiciunea masei electorale și această stârpire să se facă repede de azi până mâine, aceia să înșală, aceia nu m'au înțeles.

Scopul meu este altul, anume, de a da țerei un regim electoral care cu timpul să dea și poate da admirabile rezultate, pe când cel actual, chiar presupunând că actualul este mai superior, — lucru ce contestez energic — încă este ceva fără viitor, ceva care nu tinde de cât la perpetuarea coteriilor și la apăsarea claselor populare.

De sigur că votul obștesc la început va fi întovărășit de oare-cari dificultăți, de sigur că guvernele noastre, cari sunt foarte puțin scrupuloase, vor căuta să tragă din acest regim profite ilicite și vor izbuti poate. Este posibil și chiar probabil că în cei întâi ani guvernele își vor putea crea parlamente servile, cum aceasta s'a văzut în Franța și cum să vede în Germania, de și această țară este pe punctul de a se emancipa complet politicește.

Toate acestea sunt posibile. Dar ce urmează de aci? Că nu trebuie introdus pentru aceasta votul universal? De loc. Și iată pentru ce:

Cei cari fac obiecțiunea cum că guvernele vor putea, sub regimul votărei tuturilor, face tot felul de ingerințe, și se opun, pe acest motiv, la introducerea lui, aș aerul de a crede cum că dacă preferă actualul regim celui ce'l propun, este din cauză că sub actualele colegii electorale ingerința lipsește, guvernele nu izbutesc a-și forma majorități parlamentare, nici nu pot face tot ce poftesc. Ei bine, aceasta este pur și simplu ridicul.

Căci aș înțelege, mai la urmă, să aperi cel mai îngust și mai absurd regim electoral și să nu 'l schimbi cu acela al sufragiului universal, când ai avea sub acel regim cel puțin independența electorală, cerbicia cetățenească, când guvernele ar fi neputincioase de a 'și crea majorități parlamentare și ar fi ținute în frâu de colegiele înguste dar viguroase. In acest caz mi s'ar putea zice: «e posibil ca «sufragiul universal să fie mai drept și mai «democratic, dar pe câtă vreme sub regimul «colegiilor înguste am independența electo-
«rală, am controlul, am libera expresie a ale-
«gătorilor și pe câtă vreme sufragiul univer-
«sal ar face să perdem toate aceste calități,
«apoi mai bine prefer să păstrez colegiele mele
«independente, de cât să le înlocuiesc cu al-
«tele mai largi, mai echitabile, dar slabe și
«neputincioase.»

Dacă lucrurile ar fi așa, dacă colegiele actuale electorale ar fi modele de cerbicie cetățenească, dacă experiența ar fi dovedit că guvernele sunt sdrobite de câte ori se încearcă de a le încălca, în acest caz mărturisesc că nu aș avea mare lucru de obiectat. Căci toată

lumea mi-ar spune : «foarte bine, foarte bine «cu sufragiul d-tale universal, dar nu putem «să desființăm colegiile independente, cu tradiții de civism și de onestitate, pentru a ne «arunca în necunoscut.»

Dar este oare așa lucrul ? Colegiile noastre electorale sunt ele dacă nu modele dar cel puțin niște colegii tari, independente și cinstitute ? Am nevoie să spun că nu, de o mie de ori nu ? D'apoi care guvern a făcut alegeri și nu a căpătat majorității zdrobitoare ? D'apoi care guvern a voit să facă ceva, să treacă o lege, să comită o enormitate și nu a isbutit cu actualul corp electoral ? Am nevoie de dat exemple ? Și nu sunt elocvente toate alegerile din urmă ?

Este neauzit lucru ca să ai un regim electoral corupt, coruptibil și docil până la anihilare, și totuși să te opui sufragiului universal tocmai pe ast-fel de motive. Este absurd lucru ca după ce știi că ori-ce guvern a făcut ce 'i-a plăcut sub actuala lege electorală, să vii și să zici că ești contra votului universal de teamă ca nu cum-va guvernele să facă tot ce vor pofti. Dar până acum ce ai avut ? Dar până acum ce au făcut guvernele ?

Tot ce se poate discuta este, dacă sufragiul universal nu ar fi mai rău în această privință de cât ceca ce avem.

II

Orî-cine va căuta să aprecieze în mod lăminat chestiunea : ce este mai preferabil, din punct de vedere al moralităţii şi al independenţei chiar electorale, actualul regim electoral sau sufragiul universal, — va trebui să se pronunţe pentru acest din urmă.

În adevăr, regimul îngust electoral are toate defectele celui larg şi universal, plus alte defecte ale lui proprii, minus calităţile aceluia.

Aşa, ia să le luăm pe rând. Că independenţă, amândouă sistemele, pentru moment, să echivalează şi aceasta în cazul cel mai rău pentru sufragiul universal — cu toate că fac o rezervă.

Zic pentru moment, fiind că este pozitiv lucru că sistemul votului universal nu ar trece mult şi ar face din alegători un corp compact, independent şi lăminat. Sub regimul ce-l susţin, sunt elemente admirabile de caracter, independenţă, civism, ele nu sunt încă deşteptate la viaţa politică. Când prin propagandă, lupte politice, frământare zilnică, discuţie publică şi amestecul neîncetat în marele probleme sociale, corpul cel mare electoral va căpăta conştiinţa de valoarea şi de însemnătatea lui, atunci era ingerinţelor electorale, a ministerelor abusive, a parlamentelor servile, a unei clase ciocoesti, va dispărea pentru tot-d'a-una. Sufragiul universal în Franţa a fost la ordinea lui Napoleon al III-lea 20 de ani, dar, după acest trist învăţământ, el şi-a căpătat vigoarea bărbătească

și măcar că în timp de alți 20 de ani el a suferit tot felul de asalturi de la pretendenți, Cezari în perspectivă, etc., el a rămas fidel convingerilor lui republicane. Mareșalul Mac-Mahon a trebuit să cadă, cu ministerul său reacționar cu tot, față cu independența și cerbicia sufragiului universal, care, cu 10 ani înainte, servise totuși interesele unui Napoleon.

Massa electorală este perfectibilă ca ori și ce organism social. Un corp electoral slab, poate să devină cu timpul independent și conscient. Este o școală și pentru aceasta ca pentru ori-ce lucru, și școala, o știe toată lumea, că nu e alta de cât marea practică a drepturilor politice.

Cu sufragiul universal slab la început, știm unde ne ducem, ne ducem la o stare din ce în ce mai perfectibilă, la posesiunea de sine a poporului întreg.

Intreb însă, ce perspectivă poate avea un regim electoral bazat pe cens restrâns și îngust? Care poate fi viitorul unui regim care este rezemat pe nedreptate și trăește din escluderea a milioane de concetățeni?

Viitorul este că spiritul de coterie politică înflorește tot mai mult, iar independența dispare din zi în zi față cu mijloacele de corupțiune din ce în ce mai mare și mai atrăgătoare. Rezultatul este că, din sânul acestor coterii electorale, ies camere servile și incapabile și se nasc ministere ridicule, susținute de o pătură subțire de politicieni. Dacă noi nu vom lărgi colegiele actuale electorale, sunt convins că, peste 10 ani, în ele nu se vor

mai putea alege de cât cei cari vor voi să cumpere voturi. Vorbesc de colegiul I mai cu seamă. Ultimele alegeri au dovedit aceasta. Iată perspectiva ce ne aşteaptă. Colegii sau slabe, ca cel al treilea, sau corupte, ca cel întâiu!.....

Pe când sub regimul sufragiului universal se poate forma o şcoală politică, se pot stabili curente, se poate lupta contra corupţiunii şi a presiunii, interesând masele populare la reforme cari le privesc, deşteptându-le la viaţa politică folositoare lor; sub acela al sufragiului răstrâns nu poţi deştepta de cât pofte, nu poţi stimula de cât interese personale sau de coterie. In cazul d'ânteu, cel puţin există convingerea că vei avea un corp electoral tare; în al doilea nu poţi hrăni această idee, căci cu cât corpul îngust electoral devine mai luminat, cu atâta el devine şi mai corupt. Independenţa cea mare cetăţenească nu o poţi avea în nici un caz.

Să mai voraesc de moralitatea unui sau celui-l'alt regim electoral? Regretatul C. A. Rosetti a pus în evidenţă faptul că singurul mijloc de a scăpa cât se poate mai mult de corupţia electorală, este suprimarea colegiilor înguste, admirabil de potrivite pentru o acţiune bănească. Aşa, astă-zî când alegerea unui candidat atârnă în colegiul întâiu de 10 voturi, poate să le cumpere; poate cumpăra 20, 30. Când însă un colegiu va fi de mii de alegători, aşî voi să ştiu cum se vor putea cumpăra atâtea voturi câte trebuesc pentru a decide victoria? In tot cazul, lucrul va fi foarte, foarte greu.

Prin urmare, ca moralitate, ca independență, colegiul larg universal este preferabil stărei actuale de lucruri.

Până acum m'am pus în ipoteza cum că momentan colegiele de sufragiu universal vor fi identice, ca independență, cu cele de astăzi. Lucrul însă nu este tocmai așa; eu cred că sub sufragiul universal, de la cele întâiu momente, va fi mai multă independență.

III

Logic și riguros ar fi a crede că, amestecând la un loc — în un singur colegiu — deosebite colegii electorale, din cari fie-care luat în parte este slab, să urmeze că și colegiul ast-fel format să fie tot așa de slab ca cele vechi intrunite. Prin urmare, la întâia privire se poate crede cum că cu sufragiul universal nu se câștigă absolut nimic în independență și civism.

Am convingerea că este o eroare. Și iată de ce: Sub actualul sistem electoral forțele independente și energice ale masei electorale sunt imprăștiute în trei colegii. Această diviziune arbitrară are de rezultat a le reduce la neputință pe toate, a le neutraliza din cauza lipsei de legătură și de comunitate de interese dintre ele. De altminteră este știut lucrul că Primăriele, la începutul fie-cărui an, la această ocupație se dedău, trecând pe unii alegători din colegiul al II-lea — când au condițiunile cerute — în întâiul,

pentru a înprăştia mănuchiul electoral independent.

Ei bine, aceleaşi forţe exact numericeşte întrunite la un loc, ducând o campanie împreună, votând împreună, etc., prezintă o dezvoltare de putere cetăţenească mult mai mare, pe cuvântul că nici cea mai mică cantitate nu e perdită nici neutralizată prin diviziuni artificiale. De altminterea, ceea ce spun se bazează pe un principiu elementar fizic şi social.

Dar mi se va spune, că dacă concentrarea forţelor independente se face de o parte, de cea-laltă se face de asemenea concentrarea tuturor elementelor slabe, maleabile, electorale, prin urmare dificultatea fiind mai mare totul se reduce la starea întâiu de lucruri. Nu este însă aşa.

Să nu se creadă că elementele slabe unite la un loc, devin tot mai slabe, după cum cele tari devin tot mai tari. Aceiaşi lege domină totul. Puterile inoelnice, elementele maleabile electorale, unite, câştigă şi ele în forţă în aceeaşi proporţie, şi aceasta este evident. Aşa, altă rezistenţă opune un corp electoral slab şi restrâns, şi alta când, deşi slab, este numeros. Fie-care alegător îşi simte coatele mai libere, puterea de presiune asupra unui corp mare electoral înprăştiindu-se pe o mai largă suprafaţă, urmează că fie-care alegător — în teza generală — primeşte o ciocnire mai mică.

Exemplele nu lipsesc chiar în viaţa noastră electorală. Mulţi credeau, cu ocazia reformei

electorale de la 1883, cum că desființându-se un colegiu și aruncând cotingentul aceluia în celelalte, prin urmare mărindu-le pe cele rămase, rezultatul va fi că toate colegiele vor perde din independență și din tăria lor. Fiecare își aduce aminte că pe tema aceasta opoziția de atunci a făcut campania.

Faptele au dovedit contrarul. Fiecare din cele trei colegii remase aș căpătat mai multă tărie și independență. În special colegiul al II-lea era considerat ca condamnat, prezicerea nu s'a realizat. Din contra, acest colegiu are minunate elemente politice. Ceea-ce a dat încă o tărie relativă colegiilor întâiu și al doilea, de Senat mai cu seamă, a fost introducerea în sinul lor de elemente străine, elementul cult și luminat, profesiunile libere, doctorii, licențiații, etc.

Colegiul al III-lea a căpătat o însemnată forță electorală din momentul ce i s'a dat, pe lângă țărani votători indirecti, și elementul votanților direcți, cei cu patru clase primare, etc.

Aceste lucruri sunt necontestabile, amestecul alegătorilor de diferite categorii, realizat în ultima reformă, a dat fructe bune. A fost în mic o experiență pentru pregătirea sufragiului universal, cel puțin al colegiului unic.

Iată cum, îndată ce cine-va își dă osteneala de a analiza conștiincios lucrurile, ajunge a le vedea sub o altă față. Din nenorocire, la noi analiza imparțială nu e tocmai în favoare, în privința curesurilor și a prejudețelor suntem o țară de curențe. O idee respândită, cu greș ieșe din mintea chiar a celor mai

luminați, ideea că sufragiul universal ar slăbi situația politică, răspândită cu abilitate de reacționari, o vezi reproducă de oameni la cari nu te aștepti.

Am tratat chestia sufragiului universal cât se poate de larg și am căutat prin un paralel să dovedesc că această formă de votare dacă nu e mai bună, dar de sigur că nu e mai rea, pentru moment, și cu mult mai superioară mai târziu.

ÎNCHEERE

I

Votul universal are două feluri de dușmani: Unii sunt de principiu, reacționarii de toate nuanțele, cari văd o nenorocire în acest mod de votare, peste tot locul și ori când. Ei nu-l gustă în Franța, în Germania, nicăerea, ei nu-l primesc nici ca perspectivă îndepărtată în viitor. Cu aceia nu se discută, acelora se va impune, în contra voinței lor, odată sufragiul universal.

Sunt însă alții cari admit în principiu sistemul, cari sunt partizanii lui, dar nu în momentul de față, ei cred că țara nu e încă pregătită pentru ast-fel de regim electoral, că moravurile politice nu sunt destul de coapte, etc. Mă refer, bine înțeles, la oamenii de bună credință, nu la cei ce invoacă acest argument ca simplu pretext de a înlătura chestia.

Ați observat un lucru? De câte ori este vorba de o reformă oare-care, tot-d'a-una se vor găsi mulți cari să obiecteze că este prematură. Aceasta stă în natura oamenilor timizi sau cari nu-și dau bine seamă de ceea-ce

se propune. Surprinși cu o propunere, neavând nici timpul, nici mijloacele de a o studia, ei preferă a cere amânarea sub plictisitorul și mult repetatul motiv că țara nu e pregătită încă! Natural că și sufragiul universal trebuie să fie salutat cu asemenea fastidioasă și timoroasă obiecție.

Dacă lumea politică, spiritele alese și hotărâte s'ar fi potrivit acestei categorii de oameni, așa numiți cuminți, cari nu iubesc a brusca lucrurile, zic ei, apoi nici o reformă, dar absolut nici una cu un caracter mai fundamental nu ar fi avut loc. Societatea ar sfârși prin a pieri de prea multă cuminție, care echivalează în multe cazuri cu anemie, păcătoșie sufletească.

Așa cu privire la votul universal. Când, mă rog, aș întreba, masa alegătorilor noștri va fi coaptă pentru introducerea votului universal? Când această reformă va fi potivită? Peste câți ani? Peste 10, peste 20, peste 30, când? La aceasta nici odată nu ți-se răspunde. Atât numai ți-se repetă că țara încă nu e pregătită!...

Dacă întrebă însă cum țara are să se pregătească, iarăși nu capeți ca răspuns mare lucru. Ți se spune că atunci când alegătorii vor fi mai luminați, mai independenți, mai nu știu cum. Dar toate acestea sunt chestii de apreciere; tot-d'a-una corpul electoral va lăsa ceva de dorit în o privință sau în alta. Căci cine își inchipue că vom avea vr'o dată o massă electorală absolut fără defecte și slăbiciuni, se înșală amar. Acest lucru nu 'l găsești în nici o țară, și nu 'l vei găsi poate

veacuri întregi. Cu mijlocul acesta chestiunea votului universal poate să fie indefinit amânată din generație în generație. Căci urmașii noștri evident că vor fi mai exigenți în materie de calități electorale de cât noi, așa că ei vor găsi masa alegătorilor tot insuficientă, măcar că ea va fi realizat serioase progrese. Și așa mai departe, cum am zis, din generație în generație.

Adevărul este că chestia, după cum am arătat în capitolele precedente, se pune rău când se pune pe terenul meritului și al capacității. Ai o masă electorală, bună rea, aceasta este, trebuie să lucrezi cu ea și să 'i dai drepturile pe cari nu le poți refuza pe nici unul din motivele invocate.

Ș'apoi la noi este o particularitate care vine în contra obiecțiunei pe care o discut. La noi nu este vorba de a acorda dreptul de vot la o masă de cetățeni cari nu l'a avut încă, după cum se pune chestia d. ex. în Belgia. La noi de 25 ani toți contribuabilii de 21 de ani sunt votanți, cerând deci sufragiū universal nu cerem de cât modificarea legii actuale electorale și desființarea categoriilor arbitrară, masa electorală rămâne aceeași. Apoi nu este nedrept de a zice că o clasă de cetățeni care sunt alegători de 25 de ani, nu merită încă de a figura în același colegiū cu restul țării? Dar cum vroiti ca alegătorii țărani — căci de ei mai mult e vorba — să capete mai multă experiență și mai multă pricepere cetățenească când sistemul actual, modul de votare etc., îi condamnă pentru

vecie la un rol șters, la ceva pasiv, fără viață și fără voință ?

Ș'apoi întru cât se cer calități mai superioare pentru votul universal de cât pentru regimul cenșitar ? Din contră, înțeleg în un regim cenșitar să ceri condiții de capacitate și de avere, să fii dificil, dar sub regimul cel larg electoral, unde toată lumea trebuie să intre, întreb ce condiții se pot cere ?

Nu, cu cât discuți chestia cu atât vezi că toate obiecțiile nu au nici o valoare și că ele sunt sau simple prejudețe sau ascund sub ele o mare ură în contra claselor populare

II

Am tratat pe larg chestia sufragiului universal. Am căutat a-l justifica din toate punctele de vedere și am insistat foarte mult asupra actualității lui urgente. Noi radicalii nu primim ca să ni se vorbească de votul obștesc ca de ceva care este rezervat viitorului; el se impune astăzi și susținându-l nu o facem cum am face cu impozitul progresiv, care, evident, că mai are de așteptat până a fi introdus, grație intereselor clasei dirigente, ci îl susținem cu ferma convingere că această reformă nu mai poate aștepta. Mai mult, noi nu prezentăm sufragiul universal ca o revendicare exclusiv radicală, ci ne adresăm și la alte partide liberale și le spunem că e de datoria lor să 'l înscrie și în programul lor. Sufragiul universal în alte țări a ajuns pro-

prietatea tuturor partidelor, de ce la noi partidul liberal nu 'și l'ar însuși?

Vorbind de acest sistem l'am tratat în principiu, fără a mă întinde asupra deosebitelor modalități în care el să prezintă pe unde funcționează. Se înțelege că dacă ar fi vorba ca să intru în desvoltări în această privință aş avea multe de obiectat și de criticat. Așa, eu nu consider că Italia are sufragiul universal, când îl bazează pe știința cetirei și a scrierei. De altă parte în Germania etatea de 25 de ani care să cere cetățeanului pentru a exercita drepturile sale politice este exorbitantă, este în același timp un mijloc de a înlătura vremelnic de la vot sute de mii de alegători. Dar diviziunea circumscripțiilor electorale, modul de votare, precum și acela de a determina majoritatea sunt atâtea puncte care ridică grave obiecții, pe cari le voi trata într'un alt studiu mai târziu.

Un lucru este urgent și pe acela îl semnalez, anume, tirania majorităților și anihilarea tuturor celor-l'alte curente sociale și politice cari nu pot la alegeri întruni egalitatea plus unul din numărul votanților. Această chestiune intră naturalmente în însăși organismul sufragiului universal.

Singurul mijloc de a face ca parlamentul să fie expresia completă a ideilor și curenților din țară este ca legea electorală, sufragiul universal, să aibă la bază proporționalitatea. Altminterea alegerile pot fi chiar libere și parlamentul totuși nu va fi expresia de cât a unui partid, ceea ce nu e menirea parlamentelor.

Nu pot sfârși fără a face câte-va reflecții melancolice.

Presa noastră în genere, este prea absorbită de politica zilei, de animositățile dintre partide. Ea nu consacră destul timp pentru tratarea chestiunilor de principiu, care singure pot provoca curenturi în public.

Nu mai rămâne îndoială că evitând cu îngrijire tratarea chestiunilor de principiu, ai un public mult mai binevoitor, ale cărui idei nu le jignești întru nimic. Articolele de polemică nu deșteaptă animozități și protestări de cât printre politiciani, marele public le citește și se amuzează de toate.

Dar ori cum fie, și cu toate inconveniențele pe cari le prezintă tratarea chestiunilor sociale și economice, este de mare nevoie ca ele să fie abordate și date în discuția publicului.

CHESTIUNEA FVREILOR.

Voi să dăm câte va lămuriri asupra împrejurărilor în care d. G. Panu a scris acest admirabil studiu asupra chestiunii evreilor.

În anul 1891 Țarul Rusiei luând un șir de măsuri din cele mai brutale împotriva evreilor, aceștia, îngroziți, reduși în mizerie, începură să se expatrieze. O invazie evreiască fiind pretutindeni temută, mai ales la noi unde elementul israelit e deja destul de numeros, antisemiții găsiră prilej să se manifeste cerînd măsuri severe pentru a împiedica imigrațiunea evreilor goniți din Rusia. Fruntașul antisemiților români, deputatul Nicu Ceaur Aslan, găsi momentul potrivit pentru a începe o campanie împotriva evreilor, în care scop adresă guvernului o interpelare privitoare la măsurile luate pentru a opri «invazia evreiască.» Această interpelare a fost desvoltată în ședința Camerei de la 4 Iunie 1891 și Camera, în unanimitate, a admis următoarea moțiune propusă de d. Aslan :

Ascultând interpelarea d-lui N. Ceaur Aslan în desvoltările făcute de interpelator cu privire la consecințele grave la care a dat și dă loc lipsa de măsuri eficace contra sporirei și invasiunii

elementului evreesc, consecințe ce se resimt într'un mod îngrijitor, mai ales în partea României de dincolo de Milcov.

Ascultând și răspunsul d-lui ministru de interne,

Camera,

Invită pe guvern a da ordinele cele mai severe pentru paza fruntariilor și respingerea ovreilor străini, orî și care ar fi pretextul ce ei ar căuta pentru a se furișa în țară, sau a justifica prezența lor când intrarea și stabilirea lor, ar fi fost săvârșită cu disprețul formelor prescrise întru cceasta; ordine severe se vor da de asemenea și celor în drept, pentru stricta aplicare a art. 4 din legea comunală și a dispozițiunilor edictate prin legea ce regulează esercitarea comerciului ambulant și recunoscând în acelaș timp, că guvernul nu este în deajuns înarmat față cu uneltirile culpabile și cu tendințele manifeste, grație cărora marea masă a elementelor evreești amenință pe zi ce trece de a deveni în România un element de sdruncin periculos pentru desvoltarea economică, socială și națională.

Camera,

mai decide a se numi imediat din sînul ei o comisiune de 7 membrii cu însărcinarea de a elabora și a aduce înaintea Corpurilor Legiuitoare până în sesiunea de toamnă :

a) Un proiect de lege care să reguleze într'un mod mai eficace controlul pașapoartelor pe la fruntarii, și să prevadă augmentarea personalului de control, acolo unde trebuința va cere.

b) Un proiect de lege care să prevadă aspre penalități pentru toți agenții, care ar contraveni

la dispozițiunile legii; fie în privirea art. 4 din legea comunală, fie în privirea legii pentru controlul pașapoartelor; aceeaș lege va cuprinde și aspre penalități pentru impiegații respectiv superiori în a cărora cădere ar pica controlul stricteî aplicațiunii a legilor mai sus numărate.

c) O lege pentru înființarea monopolului băuturilor spirtoase.

d) O lege în virtutea căreia să fie interzis evreilor străini de a ține moșii în arendă.

e) O lege cu misiune de a provoca și încuraja de cătră stat, înființarea de bazaruri, unde trebuința va cere și în număr suficient pentru a pune la dispozițiunea mai ales a populațiunei rurale toate obiectele necesare traiului și ocupațiunei ei, cu prețuri pe cât posibil de eftine.

f) O lege pentru organizarea unui serviciu sanitar special pentru fie-care plasă din țară.

Aceaș comisiune va mai avea misiunea de a face constatări locale și a culege toate datinele ce ar fi de natură a lumina pe parlament și pe țară despre reala stare a lucrurilor, cu privire la traiul, la agismentele și la adevăratul număr al evreilor în România; în această privire puterile ei sunt nelimitate, precum nelimitată este și competența ei de a complecta seria măsurilor de mai sus prin propunerea și de alte măsuri ce patriotismul și înțelepciunea membrilor ei ar crede comandate pentru apărarea intereselor naționale române, și astfel Camera trece la ordinea zilei.

In timp de aproape o lună de zile care a urmat după votarea acestei moțiuni, guvernul a fost asediat de numeroși candidați doritori de a se alege în «comitetul de salut

public» propus de d. Aslan, căci nu e puțin lucru să faci parte dintr'o comisiune care are la absoluta ei discreție soarta unei numeroase populațiuni în cea mai mare parte dedată comerțului și finanței. Numeroase liste circulă în Cameră, dar neputându-se ajunge la nici o înțelegere, în ședința de la 1 Iulie 1891 alegerea comisiunii a fost amânată pentru sesiunea următoare.

Nu puțin aū contribuit la această amânare următoarele energice și judicioase aprecieri făcute de d. G. Panu asupra moțiunii d-lui Aslan în No. 1439 al ziarului *LUPA* de la 16 Iunie 1891:

Voesc să spun două cuvinte apropos de moțiunea pe care d. Aslan a prezentat'o ca încoronare practică a interpelărei sale.

Chestiunea evreilor din țară fiind, după d. Aslan, de o gravitate extremă, d-sa este nevoit să propună mijloace extraordinare. Așa, d. Aslan neavând încredere în acțiunea și energia guvernului, d-sa cere instituirea unei comisiuni din sînul Camerei care să se substituie puterei executive, să i ia atribuțiile și să facă acte de autoritate în chestia evreilor. Imi vine greu să cred că guvernul va consimți la această decapitare.

Dar ceea ce este mai surprinzător, sunt atribuțiile cu care deputatul de Iași, voește să îmbrace comisiunea sa. Ascultați-l că merită:

Citez textual: «Comisiunea va avea de asemi-
«nea sarcina de a face *constatările legale* și de a
«culege toate datele de natură de a lumina par-
«lamentul și țara asupra stărei reale a lucrurilor,
«în ceea ce privește felul de traiu, agisamentele

«și numărul evreilor din România. Sub acest raport puterile sale sunt ilimitate.»

Iși dă seama cine-va ce cere d. Aslan? Cere ca comisiunea să aibă la discreția sa : persoana, averea, afacerile, etc. ale evreilor.

Având puterea de a face toate *constatările legale*, Comisiunea, în afară de autoritatea judiciară, poate face descinderi, anchete, călcări de domiciliu, ori când. Având de asemenea puterea ilimitată, de a se informa de *felul de trai și de agisamentele evreilor*, Comisiunea poate pătrunde în casele oamenilor, deschizându-le saltarele, violând secretele de familie, compulzând corespondențele, amestecându-se în afacerile intime, punând mâna pe persoane și dispunând de ele după plac. Este inchiziția, este secția III polițienească rusească în toată puterea.

Rămâi încremenit când vezi că un om inteligent cum este d. Aslan, propune asemenea măsuri.

S'ar părea, citind moțiunea, că o vastă conspirație, o tenebroasă dramă este urzită de evrei, și că autoritatea legală, neputincioasă față cu enormitatea mișcării, este nevoită să cedeze locul unor tribunale marțiale, cu puteri discreționare, pentru a reprima energic și repede complotul gata a izbucni de o dată pe întreaga suprafață a României.

Este pur și simplu ridicol și odios. Și nu 'mă vine să cred că chiar această Cameră, chiar acest guvern, vor fi în stare ca să facă pe placul elucubrațiilor crude ale d-lui Aslan.

Și toate acestea apropo de ce? Apropo de măsurile de expulzare luate de Rusia în contra unei mari părți de evrei.

Dar pentru D-zeu, să fim serioși și să nu ne

perdem capul, dacă îl avem. Guvernul trebuie să ia măsuri severe de a împedeca stabilirea la noi, a evreilor alungați din Rusia. Aceasta este evident, asupra acestui punct toată lumea e de acord. Noi nu avem a face cu evreii din Rusia, a căror soartă o plângem sincer, condamnând ca barbare măsurile luate de guvernul Țarului. Dacă d. Aslan crede că guvernul nu este destul de bine înarmat pentru a putea rezista curentului invaziei, să'i dea noui puteri, să propună de urgență dispoziții legale noi. Nimenea nu este contra.

Dar ce are a face chestia expulsărilor din Rusia și măsurile de luat de noi pentru a ne prezerva de acea invazie, cu o comisiune cu puteri discreționare de a călca casele oamenilor, de a sechestra registre și corespondențe, de a face constatări legale asupra traiului, relațiilor de familie, asupra modului de a gândi și de a se purta a populației evreești de la noi ?

Încă odată, propunerea mi se pare așa de odioasă în cât nu cred ca să fie vre-un deputat care să o ia la serios.

G. PANU.

Cum am zis mai sus, Camera în ședința de la 1 Iulie 1891, a amînat, probabil pentru tot-d'auna alegerea acestei comisiuni.

Dar numeroasele erezii și absurdități debitate de d. Aslan cu prilejul desvoltărei interpelărei sale, hotărârea pe d. G. Panu să intre în inima chestiunei și, cu competența și erudiția-î cunoscută, să trateze pe larg și în întregul ei chestiunea evreilor într'un șir

de articole publicate în anul 1891 în ziarul *LUPTA* pe care-l dirigea.

Astăzi când, din nenorocire, fanatismul și orbirea guvernanților fac să se realizeze una câte una propunerile restrictive ale d-nului Aslan, am crezut că e bine să colecționăm într'un volum eminentul studiū al d-nului Panu și să-l punem la îndemâna tuturor.

Editorii.

CHESTIUNEA EVREILOR

EVREII ÎN RUSIA

Să discutăm chestia evreilor cu singe rece, cu acel singe rece care lipsește tuturor mîncătorilor de evrei și care a lipsit cu desăvîrșire și d-lui Aslan, măcar că meditase luni, poate și ani, subiectul interpelării pe care a adresat-o guvernului privitor la măsurile de luat contra evreilor.

În Rusia 'i-a venit țarului și anturagiului său, ideia că trebuiesc luate măsuri drastice în contra evreilor în massă.

O idee care vine țarului este o idee îndeplinită și executată. Nu discut motivele cari au determinat asemenea hotărâre, căci aceasta m'ar duce prea departe. Sentimentul religios, considerații sociale și economice, motive de conservare a stărei politice actuale, apetituri deșteptate, acestea și alte multele au făcut ca evreii să fie puși la indexul statului rusesc. Vorbeam de motive de conservare a ordinii politice actuale. În adevăr, ceea ce, între altele, a determinat pe țar a se deda la goana în contra evreilor, este și faptul că printre agenții nihilști, printre organizatorii de com-

plote mai tot-d'a-una se găsește câte un evreu. Acest lucru l'a exasperat în mod excepțional pe împăratul rușilor.

În ce consistă măsurile luate de guvernul rusesc? Iată-le: Toți evreii din imperiul rusesc, în număr de vr'o patru milioane, au fost împărțiți după oare-care norme în două categorii: evrei indigeni și evrei străini, pe cari apoi i-a supus la regimuri deosebite. Pe evreii străini îi expulzează în masă. Ori cine care nu îndeplinește condițiile legale pentru a fi considerat ca indigen, este luat cu brutalitate și trimis la una din frontiere pentru a fi expulzat. Aceștia sunt cei puțini numeroși.

Evreilor indigeni li s'a stabilit următorul regim: ei nu pot locui de cât numai în 22 de gubernii din imperiul rusesc și anume fie-care la locul lui de naștere. În afară de cele 22 gubernii, stabilirea ori-cărui evreu este cu desăvârșire oprită. Așa la Petersburg, Moscova, Kiev, etc. evreii nu au voie de a șede. Cu toate acestea se fac câte-va excepții pentru evreii cu graduri academice rusești, d. ex.: doctorii, licențiații, etc. Aceștia pot locui în tot întinsul imperiului, dar cu oare cari condiții. Așa ucazul împărătesc fixează câți medici evrei pot fi tolerați în proporție cu numărul medicilor ruși în un oraș, de ex. unul la sută, sau altă proporție.

Chiar în cele 22 gubernii, evreii nu pot locui de cât orașele, satele le sunt riguros interzise.

Cu alte cuvinte, Rusia a organizat un vast și colosal *ghetto*, un ghetto care cuprinde 22 provincii. În adevăr, se știe că în evul mediu

și până în timpurile noastre orașele din Italia, etc., aveau fie-care *ghetto* lor, adică o mahala specială în care numai evreii aveau voie de a locui. Noaptea porțile ghetului erau încuiate și numai a doua zi gardianii le deschideau pentru ca să poată eși evreii. Ei bine, cum am zis, Rusia a organizat medievalul *ghetto*, pe o scară vastă, dând evreilor 22 de departamente de locuit.

Din această scurtă expunere rezultă două lucruri pe care trebuie să le fixăm: întâiu, măsurile de expulzare nu s'au luat în contra tuturor evreilor, — guvernul țarului recunoaște că are în imperiū evrei ruși, evrei indigeni. Acele măsuri s'au luat numai în contra evreilor relativ de curând sosiți în Rusia, cari nu îndeplinesc condițiile unui indigenat sui generis.

Al doilea punct este că: invazia care amenință țările vecine este compusă din evrei cari nu sunt propriu zis ai Rusiei, ci care izbutise a se așeza acolo, relativ de curând. Avem deci a face cu o populație cam flotantă, nu cu o populație stabilită din vechi în imperiul rusesc.

Intru cât măsurile din Rusia ne ating pe noi și în ce calitate? Ce atitudine trebuie să avem față cu expulsarea în masă a unei mare părți de evrei din Rusia?

IMIGRAȚIA EVREILOR

Necontestat că guvernul nostru e dator să ia măsurile pentru a împiedica imigrația în România a evreilor izgoniți din Rusia, — și aceasta pentru mai multe motive.

Mai întâi, dacă este permis și nu constituie nici un pericol mișcarea zilnică și normală a populației flotante între două țări, mișcare care nu are însemnătate numerică mare, nu mai este același lucru când la frontierele unei țări să presintă o masă de oameni, nevoită să emigreze, împinsă fără voie, dusă cu jandarmii. Acest fenomen ia caracterul unei adevărate invazii, țara în care stocurile acele de emigranți s'ar stabili s'ar resimți. Echilibrul social și economic ar fi tulburat, dacă nu pentru tot-d'a-una cel puțin pentru mult timp, în dauna indigenilor și a intereselor lor. Evident că Românii nu trebuie să se expună la această eventualitate, prin urmare trebuie să împedice stabilirea evreilor expulzați din Rusia.

Mai este un motiv special. Deja noi avem prea mulți evrei în raport cu ceea ce alte țări posed. Deja la noi chestia evreilor, tranșată prin constituție, este încă în suferință în practică. Numărul evreilor de multe ori exagerat de unii și mai cu seamă aglomerația lor în orașele din Moldova, sunt armele cele mai puternice pe care dușmanii de rasă a acelor le întrebuintează cu succes. Aceasta și alte considerații au făcut ca, cum am spus, chestia

evreilor noștrii să fie încă pendentă de fapt.

Prin urmare, oare nu ar fi ceva exorbitant ca primind pe teritoriul nostru un alt stoc de evrei cu totul străini, să mai agravăm nenorocita chestie evrească? Evident că da. Și eu cred că nici un evreu pământean luminat și cu bun simț, nu poate gândi altminterea. În interesul nu numai al nostru, dar chiar și al evreilor din țară, este nevoie ca să oprim aspru invazia evreilor ruși și să împedicăm stabilirea acelora pe pământul nostru.

Noi nu avem nici un interes social, politic sau economic de a înmulți numărul evreilor, mai cu seamă cu elemente proaspăt venite, cu elemente care mult timp vor fi rebele la felul nostru de trai, la comunitatea noastră de viață. Am fi foarte mulțumiți ca să resolvăm în mod echitabil chestia evreilor noștrii, a evreilor pământeni, stabiliți de mult în țară. Decî măsuri severe în această privință, ordine speciale și stricte date la frontiere, se impun.

Dar mai este ceva, care scapă din vedere guvernului și unora din noi. Eată : Dacă noi avem dreptul și datoria de a împiedica pe evreii de a se stabili în țară, o chestie de umanitate și de echitate ne face ca să nu îi punem în imposibilitate de a trece pe la noi și a continua voiajul.

Sunt țări cari au nevoie de colonii, cărora nu le repugnă imigrația evrească. Ei bine, noi nu trebuie, o mai repet, a împiedica pe nenorociții expulsați de a ajunge până acolo. Prin urmare, dacă nu trebuie să tolerăm sta-

bilirea lor la noi, trebuie însă să le facilităm continuarea scurgerii în acele părți cari fac obiectul călătoriei lor. Deci trebuie să primim trecerea evreilor *tranzito* prin țară la noi până la o altă frontieră. Umanitatea ne impune această datorie. Acest punct l'a neglijat guvernul, și rău a făcut.

Acest lucru 'l face Austria și Germania.

Și să nu se zică că cu mijlocul acestă mulți ar izbuti a se așeza în țară. Rămâne la energia și vigilența guvernului ca acest lucru să nu se întempele. De asemenea, nu trebuie să tratăm ca vagabonzi și să 'i închidem ca atare pe nenorociții goniți pe teritorul nostru, ci să 'i așezăm la frontiera care ar designa-o ei. Rigorile legii în acest caz ar fi nedrepte, căci oamenii cari au avut în țara lor o profesie și un domiciliu, nu pot fi calificați de vagabonzi dacă fără voia lor sunt smulși de la căminurile lor și aruncați în toată lumea.

ANTISEMITISMUL IN ROMÂNIA

Dacă d. Aslan s'ar fi mărginit în interpelarea sa a atrage atenția asupra inconvenientelor care ne amenință prin expulzarea în masă a evreilor din Rusia și la măsurile de luat pentru a impiedica o imigrație dăunătoare nouă, nimenea nu ar fi avut nimic de zis.

Dar d. Aslan a mers mai departe. El a intrat în inima chestiei evreești, și de odată ni s'a relevat ca un antisemit din cei mai ener-

gici, ca un elev al lui Drumond din cei mai pasionați. Interpelatorul a sfârșit propuind o serie de măsuri restrictive, câte odată inchi-zitoriale, pe cari o comisie cu puteri discre-ționare să le aplice, având tot odată o înaltă priveghere asupra tuturor evreilor.

Iată-ne deci în plin antisemitism! Lucru curios. Antisemitismul se agită deja de câțiva ani în mai multe țări. Deșteptat în Austria și mai cu seamă în Viena, propagat cu vio-lență în Germania în frunte cu pastorul Stöcker, transplantat de d. Ed. Drumond la Paris, antisemitismul n'a avut puterea de a trezi pe d. Aslan din letargia sa patriotică, el nu a dat nici un semn de viață.

Imediat însă ce Rusia se mișcă, imediat ce antisemitismul lasă forma de polemici și vio-lențe de limbă din Occident, pentru a lua pe acea de măsuri brutale executate odată cu conceperea lor, d. Aslan se deșteaptă și, fidel admirator și imitator în toate a Rusiei, el ridică stindardul antisemitismului de specia rusească în parlament.

Mai înainte de a discuta valoarea argu-mentelor (?) și a măsurilor propuse de depu-tatul de la Iași, pun întrebarea: oare, ce ar câștiga țara dacă antisemitismul fanatic și violent, s'ar implânta la noi în țară? Cu mare convingere zic nimic, din contra.

Să ne înțelegem. În cei vre-o șapte ani ai guvernului liberal s'a făcut destul antise-mitism, s'a votat și aplicat deosebite mē-suri restrictive cari vizaū numai pe evrei. Dar trebuie să spun, că acela era un fel de antisemitism rușinos, care evita discuțiile

violente, care se ferea de declarații ostile și de sentințe aprioristice rostite de la înălțimea tribunei.

Mi aduc aminte că cu ocazia votării legii comerțului ambulant, un deputat a întrebat pe răposatul Câmpineanu, care era ministru al domeniilor, dacă legea în chestie vizează pe Evrei. Câmpineanu a zâmbit și a răspuns: «Nu știu, noi nu ne gândim în special la nici o categorie de stramă.» Guvernul liberal tăcea și făcea, el evita de a provoca un curent dușman popular în contra evreilor, el să ferea de a ridica sus stindardul anti-semitismului și a striga poporului: «Dușmanul... este evreul.»

Ei bine! tocmai ceea ce nu a voit să facă liberalii cari au fost și sunt dușmanii cei mai serioși și mai periculoși ai evreilor, tocmai acest lucru voește d. Aslan să 'l facă și să întruneze pe guvern și cameră cu el. În numele pericolului național, în numele naționalității, pe bază ca evreul este o ființă altminterea făcută și plămădită de cât românul și de cât toate cele l'alte nații, deputatul de Iași să ridice și asvârle anatema lui.

În contra acestei tendințe trebuie să ne opunem. Și trebuie să se opună chiar acei cari gândesc ca d. Aslan. Nimenea nu este contra măsurilor cari ar întări vigoarea naționalității noastre, nimenea nu voește ca rasa noastră să degenereze și să înceteze de a fi stăpână pe pământul ei propriu. Dar de aici până a ajunge la ideile d-lui Aslan și la aprecierile acestuia, este un pas enorm de mare. Cu fanatism nu se face nimic, nu se

intemeiază nimic serios. Mișcarea provocată de Drumond în Franța, nu e luată în serios chiar când Drumond are dreptate când vorbește d. e. : de marea finanță. De ce? Fiind-că nici un om cu mințe nu este în stare să se ia după un fanatic, după un epileptic care zi și noapte, nu visează de cât evrei, care nu este rău pe care să nu'l atribue acelor și care își surpă singur propaganda prin violența și fanatismul ce pune în chestii unde să cere sânge rece și cumpătare.

Crede d. Aslan că va fi mai fericit în România? Eă cred că nu. Și cum am zis mai sus, cei întâi care nu'l vor urma, vor fi antisemiții de convingere și de tendință, dar antisemiții cumiți, cari își dau seama de situație și de consecințele ce ar avea o campanie nebună.

LITERATURĂ ANTISEMITĂ

I.

D. Aslan pentru a justifica măsurile de rigoare în contra tuturor evreilor fără distincție, începe prin a face puțină literatură antisemită. Ca toți fanaticii cari se respectă, el procedează prin aforisme precum: «Evreul are o manieră deosebită de a vedea lucrurile», «Evreul este altminterea făcut de cât noi ces-

tialalți, «Evreii sunt populația neagră a Europei» etc., etc.

În sprijinul acestor aforisme, d. Aslan aduce o serie de citații de oameni mari din diferite timpuri. Așa, niminea nu se gândea că în 1891 Tacit va fi citat în chestia evreească. Ei bine, da. Tacit spune că evreii sunt un popor fără moralitate. Apoi vine rândul lui Napoleon I, pe urmă natural a altui mare căpitan Moltke. De la cuceritori d. Aslan trece la filosofi, Kant zice că evreul este un sugrumător, Fichte adaugă că el se naște șarlatan.

Ceva și mai nostim: printre aceste somități militare și filosofice, de odată ne trezim că și reșosatul prinț moștenitor al Austriei, Rudolf, este citat. Acest petrecător a zis nu mai știu ce despre evreii din Galiția....

De la aforisme și citații, d. Aslan trece la exemple ca să ne arate că deosebite țări au luat de multe ori măsuri contra evreilor. Așa Germania a luat odată măsuri nu numai în contra evreilor dar și în contra polonilor (?!!). Alt exemplu este Rusia. Dacă un popor de 120 milioane se ridică în contra evreilor, de sigur că aceștia trebuie să constituie un pericol național, suspină d. Aslan.

Prin urmare, conchide d. Aslan, evreii sunt peste tot locul un pericol național. Cu moravurile descrise de cei citați mai sus, ei nu pot face de cât rău. Și să nu ne speriem de a aplica măsuri brutale și draconice în contra evreilor, ne zice d. Aslan. Oare, Prusienii nu caută a germaniza pe poloni cu forța? Oare Rușii nu uzează de forță față cu evreii? Pentru ce și noi nu am face acelaș lucru?...

Ia să discutăm puțin. A judeca popoarele prin aforisme este culmea naivității și a rătăcirii. În calendare și cărți ușoare această metodă poate fi în favoare. Așa, cine nu'și aduce aminte a fi citit prin cărți de distracție caracteristica naționalităților?... *Frantuzul este ușor, Germanul este filosof, Italianul este pasionat, Spaniolul e gelos, Românul este născut poet, etc.* Și tot în această ordine de câte-ori nu ne-am delectat cu aforisme ca următoarele: *Frantuzoica este cochetă, Nemțoaica este lipsită de grații, Italianca e amoroasă, Unguroaica e pasionată, etc.*

Inchipuți-vă că cine-va luând la serios aceste aforisme și-ar inchipui că toți nemții sunt filosofi, că toți francezii sunt niște fluturatici, că toți italienii cântă din mandolină pe sub balcoane, că toți spaniolii sunt Otello, că toți românii sunt poeți, că nu găsești o francesă frumoasă, că nu întâlnești o nemțoaică grațioasă și că toate unguroaicele sunt numai foc și flacări!

Și tare pe asemenea judecată cine va ar propune măsuri cu privire la aceste deosebite popoare în vederea exclusiv a calităților de mai sus.

Aceasta este absurd, căci cum poți cu două trei cuvinte coprinde și designa exact, complexul infinit și variat al calităților și al defectelor unui popor? Acest lucru se poate face cu greu despre un individ, cu atât mai puțin despre un popor! Și cu toate acestea d. Aslan, pe ast-fel de metodă s'a bazat aplicând'o la evrei, metoda calendarelor și a *spitalului amorului*.

D'apoi citațiile!..... Mulți își inchipuiesc că dacă vei cita cuvintele unui om mare, apoi ele sunt cuvinte de evanghelie, chiar când ele nu se referă la specialitatea care a făcut iluștri pe acei oameni. Așa, înțeleg să citezi pe Napoleon I când e vorba de războaie, de tactică, de strategie, de cezarism, etc. Cuvintele lui au o mare valoare; tot așa cu Moltke. Înțeleg de asemenea să citezi pe Kant, pe Fichte când e vorba de speculațiunile și transcendentalismul filosofiei. Înțeleg să citezi pe arhiducele Rudolf asupra chestiei cari vizitii din Viena șueră mai bine.

Dar să citezi pe toți aceștia ca autorități în chestii sociale și în judecata despre psihologia națiunilor, etc., adică în materii cu totul streine de dinșii, aceasta este o culme.

Așa, este știut că Napoleon I avea o educație foarte incompletă și era lipsit de elementare noțiuni istorice, literare științifice. Napoleon I nu știa ortografia franceză, dovadă scrisorile lui, ceea-ce nu-l impedează de a fi un mare căpitan.

Moltke citat ca autoritate în chestii sociale, etc? Dar de unde? În Reichstagul german timp de 20 de ani nu a luat cuvântul de cât când a fost vorba de armată și pentru a susține vecinic că războaiele sunt o mare bine-făcere pentru omenire și cel mai puternic element de progres!

Cât despre exemplul pe care d. Aslan ni-l dă cu Rusia, să-mi dea voie a spune că pentru noi Rusia nu poate fi luată în nimic, absolut în nimic ca model. După cum ea este barbară cu vinovații politici, după cum cnu-

tul în Siberia este arma ei civilizatoare, tot așa expulzarea și brutalitatea față cu evreii, fac parte din același sistem. Căci nu este ridicul a susține că 120 milioane sunt amenințate în existența lor națională de patru milioane de evreii, din care trei milioane niște mizerabili păcătoși, săraci și lipsiți de orice cultură ?

II.

Cei ce au citit sau au ascultat interpelarea d-lui Aslan, au trebuit să observe că cu privire la autoritățile citate în materie, d-sa este cu mai multe sute de ani sau cel puțin cu o sută de ani în urmă. În adevăr, cei citați de d. Aslan, sunt Tacit, Luther, Kant, Fichte, Napoleon I, etc. Aceasta este o foarte rea notă pentru literatura antisemitismului d-lui Aslan. Aceasta dovedește că deputatul din Iași, nu a știut în chestia evreilor să se adreseze de cât la locurile comune cari de 30 de ani se tiră prin câte-va broșuri scrise sau traduse la noi. Citațiile din Kant, Fichte, Napoleon I, imi sunt cunoscute de pe la 1866 când eram în liceu încă și pe când fracțiunea liberă și independentă începuse campania contra evreilor. Întreb pe d. Aslan : după 30 de ani, nu a găsit alt-ceva ? Ce dracu, tot Luther ? tot Napoleon ?

Știți ce probează aceasta ? Aceasta probează că d. Aslan nu a studiat și nu cunoaște chestia pe care o agită, și ca orice om necunoscător se adresează la cele mai vulgare izvoare pentru a o trata. Discursul d-lui Aslan a fost

scris și rostit de 25 de ani, de sute de ori. Eu l'am auzit de zeci de ori din gura d-lor D. Tacu, Alex. Gheorghiu, Negură, etc., etc.

D. Aslan fiind un simplu eco, lipsit de originalitate, este evident că a trebuit să cadă în greșeala în care au căzut acei pe cari 'i-a imitat.

Așa, să semnalez una. Toate cuvintele citate de d. Aslan sunt rostite de filosofi, etc., amintiți, știți când? În momentul când se agita în Europa occidentală chestia de a se da sau nu drepturi politice evreilor. Kant, Fichte, etc. pronunțau cuvintele cunoscute cu ocazia polemicilor ce emanciparea evreilor în Germania deștepta; ei, fiind contra emancipării, o combăteau descriind pe evrei ca nedemni de a căpăta egalitatea înaintea legii. Campania dusă pe atunci în această chestie nu a izbutit, ceva mai târziu evreii căpătară egalitatea politică și civilă atât în Germania cât și în Franța, ceea-ce înseamnă că argumentele lui Kant, Fichte, Napoleon, etc., nu au fost luate în considerație.

Chestiunea deci trebuia prezentată de d. Aslan altmintrelea, dacă avea pricepere și o studia bine. Trebuia să arate ce păreri au avut mai multe somități despre evrei înainte de emanciparea acelor și să dovedească apoi cu purtarea evreilor după emancipare, în țările unde au căpătat-o, că Fichte, Kant, etc., au avut dreptate și că evreii s'au arătat nedemni de cetățenie.

Ei bine, acest lucru elementar nu l'a făcut d. Aslan, d-sa s'a mulțumit a face niște citații cărora timpul și împrejurările nu le-au

dat dreptate, cel puțin în țările unde ele au fost rostite.

Când este o chestie palpitantă de actualitate, când ea se agită cu drept sau fără drept în deosebite țări, apoi nu e trist pentru cunoștințele d-lui Aslan să vii numai cu clișeurile răposatei fracțiuni și să nu aduci nici cel mai mic spirit de originalitate, nici cel mai ușor bagagiū de observații proprii?

De la Kant, evreii au făcut imense progrese, mai cu seamă în ceea ce privește asimilarea lor cu popoarele în sânul cărora trăesc. Pe când pe timpul filosofului german evreii erau o castă aparte ocupându-se cu comerțul banilor, izolați de restul societății, de atunci și până acuma îi vedem în Germania, Franța, Anglia, amestecați în viața politică, socială, științifică, artistică, dând patrioți buni, prim-miniștrii admirabili, oameni de știință, de litere, artiști, filologi, etc., etc., reprezentând țara în momentele cele inai grele, precum Cremieux în Franța în timpul războiului de la 1870, pătrunzându-se de viața complexă socială.

Astăzi poți discuta rezultatele pe care le-a adus intrarea evreilor în cetățenia națiunilor, aceasta este altă chestie. Nu poți însă a te opri la aforismele lui Fichte sau la părerea lui Napoleon, aforisme peste care au trecut compatrioții filosofului german și părere pe care un alt Napoleon a dezavuat-o mai târziu.

Iată ce dovedește ușurința d-lui Aslan.

PREJUDIȚIILE ȘI CULTURA

Am arătat cum metoda citațiilor și exemplilor întrebuintate de d. Aslan în interpelarea sa nu are valoare științifică. În chestii de bașibuzucii și de acte arbitrare, Rusia este așa de deocheată în cât pot susținea cu oare-care temei, că logic și drept este a face tocmai contrariul de ceea ce ea face, iar nu a o imita.

Cu toate acestea, este un fapt care nu se poate tăgădui. O mulțime de oameni inteligenți și cu o cultură variată, când este vorba de chestia Evreilor, ei nu mai au sângele rece și obiectivitatea care o pun în toate celelalte manifestări ale inteligenții lor și arată o ostilitate îndărătnică. D. Aslan ar fi putut să facă o alegere mai nemerită și mai convingătoare de citații de cât cele făcute.

Cum se esplică faptul cum că oamenii culti și învățați, oameni cu vederi largi și înaintate, partizani ai reformelor celor mai radicale, se arată intoleranți, înguști la vederi, aproape fanatici când este vorba de unele chestii speciale, precum este a evreilor, etc ?

D. Aslan cu toți antisemiții iaă de argument acest fapt și strigă victorioși: dovadă că avem dreptate este că și cutare și cutare om cult și învățat are aceiași părere despre evreii în genere ca și noi.

Mie mi se pare că este o simplă anomalie.

Și iată cum: În capul cel mai cult și mai inteligent, pot exista contradicții, pot sta

unele lângă altele lucruri și idei care se combat, cari se esclud, cari nu aparțin de loc aceluiaș sistem, ci fac parte din straturi de cunoștinți deosebite, căpătate din izvoare cu totul diverse. — Este greu, foarte greu ca cine-va să-și revizuiască întreg bagagiul de idei și de cunoștinți care s'au acumulat în crierul său din cea mai fragedă vârstă și să-l pună întreg în concordanță cu ideile și sistemul de cunoștinți științifice căpătate mai târziu.

În capul cel mai admirabil organizat, va rămănea tot d'auna un colțișor nerevizuit la făclia științei, o idee căpătată în mod superstițios care, nesupărată de nimic, va trăi, se va desvolta și va avea aerul de a face parte din organizația științifică a cunoștințelor. În realitate, ea va fi o fosilă, o urmă a unui sistem dispărut. Exemple pot da sute. Așa, nu s'a văzut oameni de știință cari, cu toate că toate cercetările lor tindeau a distruge credința religioasă, totuși ei au rămas evlavioși până la sfârșit? Cum se explică acest lucru de cât prin faptul că la savantul care explica toate fenomenele prin cauză și efect, a rămas încă acel substract de cunoștinți superstițioase și absurde, efectul educației din copilărie, efectul infiltrării lente a prejudețelor sociale! Schopenhauer credea în visuri și în aparițiuni, urmează de aici că visurile și aparițiile sunt ceva dovedit, saū este pur și simplu un punct slab în credințele celebrului filosof?

Ei bine, mie mi se pare că acest lucru se întâmplă la foarte mulți cu chestia evreilor. Dacă, când vorbesc de ea, ei exagerează, de-

naturează și se dedau la o spaimă superstițioasă precum și la o ură neimpăcată, cu toate că d'almintrelea sunt oameni culți și cumpătați, aceasta nu însemnă că au dreptate și văd just și în această chestie după cum pot vedea just în multe altele. Aceasta însemnă pur și simplu că fără a studia metodic și științific chestia, fără a se ridica la acea vedere largă și imparțială care distinge adevăratele observații, ei se mulțumesc a fi ecoul inconscient al unui mediu oare-care social ambiant, sau reproduc fără să supue la o analiză minuțioasă fondul de idei comunamin'e admise în oare-cari păături sociale.

Toată lumea se păzește de a trece drept fanatic, cu toate acestea, în fundul fie-căruia dintre acestia rezidă un fel de drojdi de intoleranță religioasă, de ură de rasă, de sentiment și idei transmise de veacuri, de credinți seculare etc. — Este ceva moștenit, ceva atavic de care nici cel care împărtășește ast-fel de idei nu-și dă seama.

Eată de ce în chestiuni ca aceea a evreilor, chestie care deșteaptă atâtea pasiuni și animozități, trebuie să ne deșim de autoritatea celebrităților și să studiam, să observăm prin noi înșine lucrurile.

Aceste le spun nu atât pentru citațiile ce d. Aslan a făcut, ci pentru citațiile noi și mai potrivite cari ar fi putut face.

ASIMILAREA

I.

Adevărul este că, pentru a'ți da părerea în chestia evreilor, se cere ca să ții seamă de o mulțime de factori, cari schimbă aproape cu totul aprecierile sumare făcute din pasiune sau ușurință.

Să ne încercăm puțin. Este un factor principal de care trebuie a ține seamă când voești a judeca apucăturile, felul de inteligență și aptitudinile unui popor. Acel factor este trecutul lui de mai multe ori secular, viața socială la care s'a dat, situația pe care împrejurările i-au creat'o, cu un cuvânt pecetea pe care timpul a pus'o asupra rasei și asupra individului.

Trecutul evreilor explică în o bună parte ceea ce antisemiții consideră ca ceva înăscut, ca ceva imutabil și vecinic. Evident că o viață de lungă apăsare și de prigonire, o viață de inferioritate politică și socială pe care națiunile moderne au făcut'o evreilor, a lăsat urmele ei la aceștia. Lipsiți de cele mai elementare drepturi sociale, îndepărtați de la cea mai mare parte din ocupațiile productive, confinați în *ghetto* și condamnați a trăi între ei și departe de contactul cu creștinii, cu națiunile în mijlocul cărora trăiau, evreii în curs de mai multe veacuri, am putea zice de zeci de veacuri, au căpătat acel caracter

inchis în sine, egoist, defient și strângător, au stabilit între ei acel spirit de solidaritate și de reciprocitate care li se reproșează astăzi ca o crimă. Așa, să dau un exemplu: pentru ce evreii și astăzi, în genere vorbind, își tac mai cu voe o specialitate din comerțul cu bani, din operații financiare, din afaceri de împrumut, schimb, etc.? Pentru un lucru foarte simplu: fiind-că de veacuri neavând dreptul de a face comerțul cel mare, de a se deda la alte ocupații, ei au trebuit să îmbrățișeze pentru lupta vieții singurele ocupații și îndeletniciri cari le era cu putință de a îmbrățișa. Din evul mediu evreul este comerciant de bani, de obiecte prețioase, de afaceri financiare, adică un comerț care nu necesita etalarea bogățiilor în ochii râvnitori și rapaci, un comerț care se putea practica în secret, pe tăcute, departe de apêtiturile brutale ale stăpânitorilor.

Acum, ce este de mirat dacă aptitudinile în această direcție desvoltându-se în anii de veacuri, astăzi deși evreii pot să se dea la diverse ocupații, totuși o parte din ei continuă a practica ocupațiile strămoșilor lor, ocupații în care sunt, din cauzele de mai sus, foarte abili, foarte pricepuți?

Eu nu voi spune că evreii nu au defecte pe lângă admirabile calități. Eu nu voi pretinde că acele defecte nu pot strica societății, ca orî care defecte ale altor nații, dar de acele defecte nu sunt atât ei vinovați, cit popoarele cari i-au tratat veacuri ca paria societății.

Ceeri ce susțin cu tărie și cu adâncă con-

vingere este, că acele defecte, întru cât ele decurg din viața particulară ce evreii au dus'o, vor dispărea cu încetul la suflarea liberă și nouă a timpului, acele defecte nu vor mai fi cu traiul din ce în ce amestecat, cu nivelarea moravurilor și cu comunitatea culturei și a vieții. Pretind că acele defecte nu sunt inerente și imutabile rasei, ci căpătate în cursul veacurilor de apăsare. A pretinde că evreul este ceea ce a fost cu șase veacuri în urmă și că va fi vecinic același, este o imposibilitate psihologică, fiziologică și socială. Da, evreul a rămas același în curs de mai multe veacuri, fiind că a trăit în aceleași condițiuni sociale și culturale, după cum toate popoarele au rămas neschimbate întru cât condițiile de trai, de cultură, de activitate nu s'au schimbat. Când astăzi evreul este pătruns de toate părțile, prin toți porii, de miile de influențe noi, când el trăiește în sânul unor societăți cu totul transformate, cum se poate pretinde că el este și va fi vecinic refractar la oricare schimbare, deși totul se schimbă în jurul lui? Cum se poate susține cu oare-care serioșitate că *neasimilarea* este o lege absolută și fatală la el?

Dar transformarea nu se poate face de azi până mâine, nu poți pretinde ca un popor întreg, de la cel mai mic până la cel mai mare, să-și părăsească credința, tradiții, moravuri în mod brusc, pentru a imprumuta altele noi. Pentru oamenii nepasionați și observatori, asimilarea evreilor cu popoarele în mijlocul cărora trăiesc este de mult începută și cu cât ei sunt tratați mai pe un pi-

cior de egalitate cu atâta asperitățile caracterului și a ocupațiilor lor dispar tot mai mult.

Cei ce reproșează evreilor spiritul lor de neasimilare să știe un lucru, că nu punându-i la indexul societății, nu lipsindu-i de drepturile comune, nu aruncându-i în o situație izolată, se poate face absorbirea aceloră. În această privință există un cerc vicios de argumentare. Pe de o parte dușmanii evreilor caută a-i îndepărta de la orî-ce contact comun cu restul societății, iar pe de altă parte tot ei îi acuză că nu se asimilează... Apoi bine, cum voești ca evreii să se asimileze dacă tu nu le dai posibilitatea? Să nu să pretindă că ei au rămas izolați chiar acolo unde au egalitatea absolută. Acest lucru nu este exact. Evreul din Franța este franțuz, cel din Germania german, minus religia bine înțeles care nu nu este una și aceeași, de alt-minterea nici la franțuzi, nici la nemți. Trebuie o imaginație ca a lui Drumond pentru a pretinde că toți evreii din Franța sunt spioni prusieni și că prepară invazia germană. Este drept că, în genere vorbind și referindu-ne la păturile proaspăt sosite, evreul din România nu este român. Dar dacă vina este a lui, vina poate cea mai mare este a noastră pentru că am făcut foarte puțin pentru a-l româniza. Ceea ce am zis de comunitatea de cultură și de trai precum și cea de interese, ca factorii cei mai puternici pentru asimilare, acest lucru se observă la generația tînără evree crescută și educată în școalele noastre. Ea are în mod foarte lăudabil sentimentul

de românism, și simțeste adânc că este legată de acest pământ și de cei ce'l locuesc.

II.

Nu'și poate cine-va inchipui câtă cerneală, câtă violență și ură s'a cheltuit pe tema *ne-asimilărei* evreilor. Pasiunea nu raționează, de aceea, când e vorba de această chestie, toate argumentele, tot ce 'i iese cui-va înainte e bun de exploatat.

Judece cititorii. Mai înteiu, se poate zice de un popor care 'și-a pierdut limba, adoptând pe acea a națiunilor în mijlocul cărora trăește, că este neasimilabil? De sigur că nu. Semnul cel mai palpabil al desnaționalizării unei nații este pierderea limbei materne. Așa, toate satele românești din Transilvania și Ungaria cari au uitat românește și vorbesc ungurește, sunt pierdute pentru naționalitatea noastră, măcar că 'și-a păstrat religia și oare-cari moravuri casnice. Pierderea limbei, când e vorba de românii din țerile vecine, este o calamitate pentru noi și nu găsim destule cuvinte de indignare și de supărare spre a plânge maghiarizarea sau rutenizarea fraților noștri de sînge.

Ei bine, când este vorba de evrei, pierderea limbei nu dovedește nimic la cei pasionați. Așa, evreul francez nu știe de cât franțuzește, cel rus, nu vorbește de cât rusește, cel german, de cât nemțește, cel spaniol de cât spaniolește, etc; între evreii răspândiți în lume a încetat întrebuițarea limbei materne, ei nu mai au o limbă comună.

Cu toate acestea, acest fapt care constituie, cu privire la orî-ce altă națiune, asimilarea ei cu popoarele a căror limbă ea adoptă, acest fapt, zic, cu privire la evrei nu este băgat de loc în seamă. Teoria *neasimilării* nu vrea să țină seamă de el. Evreul este neasimilabil și după pierderea limbii materne, el constituie o naționalitate aparte măcar că nu are o limbă comună.

La noi fenomenul acesta, adică deprinderea generațiilor tinere de a vorbi numai românește și desobicinuința tot mai mare de a se servi de jargonul nemțesc care servește evreilor din Moldova drept limbă, această deprindere nu izbește pe antisemiți. Tânărul student evreu care gîndește și vorbește ca și camarazii lui români, este tot un străin, este tot o ființă neasimilabilă ca și habotnicul fanatic sosit de curînd din Galiția. În conștiință, este aceasta drept ?...

Dar se va putea objecta, că nu pierderea unei limbe materne și adoptarea unei străine poate schimba sentimentele și că se poate ca un popor să se desnaționalizeze moralicește conservându-și limba, după cum se poate să rămână fidel credințelor și simțirilor patriotice măcar că ar adopta mecanicește o altă limbă. Așa, alsațienii pot servi de exemplu. Ei erau și sunt franțuzi de inimă de și vorbesc un dialect german, și astăzi de și lipiți la patria germană simpatiile lor sunt tot pentru Franța. Așa este. Dar afară de limbă și mai presus de orî-ce, este întrebarea: ce leagă, ce consolidează unirea locuitorilor aceleiași țeri, aceluiași stat politic? Toată lumea o știe: este

comunitatea de gândire și mai cu seamă comunitatea de interese. Dacă Svițera și Belgia sunt state omogene, cu toată diversitatea de rasă și de limbă, aceasta se datorește faptului că Svițerenii și Belgianii sunt strâns legați fie-care prin legături de solidaritate, prin comunitate de interese, prin nevoia ce simțesc de a trăi independent și neconfundați cu celelalte state de aceeași limbă și origină cu ei. Acelaș sentiment face pe alsacienii de a fi infocați franțuzi.

Ei bine, evreii nu fac excepție de la această regulă. Ori unde interesele lor s'a cufundat cu acele ale țerei, ori unde viața socială 'i-a legat de existența statului, ei sunt tot așa de buni cetățeni ca și ori-carii alții și încearcă acelaș sentiment de solidaritate care constituie statul moral și politic al unei configurații geografice. Acest fapt este vădit în Franța, Germania, Austria, Belgia, etc. Dacă la noi acest lucru nu s'a îndeplinit de cât pentru o masă restrânsă de evrei, dacă la noi o mare parte nu sunt legați de existența politică și socială a statului român, aceasta se datorește, întâiu, faptului că stabilirea acelei mare părți este relativ proaspătă, și al doilea este, fiindcă o politică nenorocită face ca interesele evreilor să fie vecinic excluse din acele generale, din acele comune tuturilor locuitorilor țerei.

Comunitatea intereselor generale, solidaritatea morală, economică și politică între locuitorii aceleiaș țeri, o cultură și educație comună în trăsături generale, sunt suficiente pentru a face buni cetățeni din toți locuitorii

țerei, independent de origină, de religie, de tradiție și de traiul mai mult sau mai puțin deosebit din forul casnic.

III.

Am arătat că comunitatea intereselor generale, o cultură și educație comună în trăsături generale și solidaritatea morală, economică și politică, sunt suficiente pentru a lega pe locuitorii aceleași țări și a îi uni strâns în contra celor-lalte unități geografice, chiar când aceștia sunt de aceeași limbă și naționalitate. Să mai dau exemple? Walonii din Belgia sunt franțuzi, cu toate acestea ei preferă a forma un stat cu flamanzii de origină germană și a nu se cufunda cu frații lor de sînge din Franța. Svițerenii dinspre frontiera nemțească sunt germani, aceasta nu îi împedică a face un stat politic cu francezii și italienii în contra fraților lor de origină. Acestea mai cu seamă ca exemple de solidaritate politică și socială.

Solidaritatea de interese economice este și mai elocuentă. Muncitorii din Franța, cari au interese economice comune cu cei din Germania și vice-versa, fraternisează mai ușor cu aceștia de cât cu patronii de aceeași origină și limbă din țările respective.

Prin urmare, tendința Statului modern este ca să stabilească cât se poate mai mult armonia între interesele și aspirațiile tuturor locuitorilor configurației politice și geografice. În aceasta stă și va sta tăria statului modern.

Uniformitatea limbei, a religiei, a tradițiilor casnice și strămoșești nu sunt de loc suficiente pentru a da o organizare puternică statului, îndată ce mari deosebiri sociale, îndată ce adânci divergențe economice, și un teribil antagonism de interese și de clase vor exista în sinul unei populații cu origina comună.

În loc deci să umblăm cu desiderate de suprafață socială, în loc să ne pasionăm pentru lucruri secundare din punct de vedere al existenței statului, ar fi mult mai bine să intrăm în inima chestiunilor fundamentale și să căutăm a armoniza, a împăca toate interesele și a uniformiza aspirațiile culturale.

Dacă consideri din acest punct de vedere chestia evreilor, mai toate obiecțiunile șicanătoare a felului lor de trai, a alianțelor care le contractează ei numai între dânsii, a vieții în familia evreească, etc., cad ușor. Căci mai la urmă, ce mă interesează pe mine dacă evreii nu contractează de cât alianțe în sânul evreilor, dacă au moravuri casnice deosebite, dacă au tradiții religioase altele de cât ale noastre? Oare numai ei au asemenea deprinderi? Oare armenii nu se aliază cu preferință între ei, oare nu duc o viață de familie deosebită, oare nu formează o comunitate religioasă a parte? Urmează de aci că armenii sunt răi patrioți și sunt un pericol național? Comunitatea de interese i-a lipit pe armeni către noi și i-a făcut solidari cu statul român. Pentru ce acelaș lucru nu se va întâmpla și cu evreii îndată ce li se vor da aceleași condiții sociale și economice?

Dar oare toți românii duc o viață socială

in comun? Toți avem oare aceleași moravuri, aceleași credințe, acelaș cerc de legături sociale? Ce legătură de tradiții și de raporturi sociale există între mine și între un țeran? Și ce ne face pe noi ca să iubim și să luptăm pentru clasa țărănească de care ne deosebim prin cultură și deprinderi? Oare numai origina comună? Oare numai limba ne face solidari cu țeranul? De sigur că nu. Pe lângă limbă, etc., mai este comunitatea de interese sociale și economice, solidaritatea politică și morală. Independent de tradiții, credințe, etc., suntem locuitorii aceluiaș stat, suntem membrii aceleași națiuni. Fără țeran, și el fără noi, se periclitează existența țării, a expresiei sociale, politice și economice care se numește România. Acest lucru mă leagă pe mine Moldovan de Muntean și pe acela de mine. Acest lucru mă apropie de armean, de neamțul romanizat, de ungurii din ținutul Romanului, etc.

Și când consideri lucrurile ast-fel, oare mai rămâne loc pentru incriminări pasionate și înguste, pentru acuzări ridicole și pretenții fanatice cu privire la chestia evreilor?

IV

Cea mai des repetată acuzare ce se aduce evreilor este relativ la religia lor. Dacă, zic unii, evreii sunt neasimilabili, aceasta se datorește aproape exclusiv religiei lor; cât timp deci ei vor avea o religie deosebită, atâta timp nu e nimic de făcut cu ei. Religia lor, se adaogă în constituie în o societate internațională, cos-

mopolită, care îi face a nu ținea în seamă sentimentul de țară și de patrie, acolo unde sunt stabiliți.

Cum că religia este un element eminaminte conservator, la umbra căreia se adăpostesc tradițiile, credințele, eresurile și chiar moravurile, acest lucru este incontestat. Dacă omenirea nu s'a transformat mai adânc, cum trebuia să o facă de 200 ani, religiilor se datorește aceasta. Și cu cât un popă este mai fanatic religios, cu atât este mai refractar la ideea de progres, de toleranță și de sociabilitate cu indivizi de credință deosebită.

Evident, că evreii, în foarte mare majoritate, țin adânc la religia lor și la practica ei și că aceasta este cauza că nu s'a apropiat și nu se apropie, cum ar trebui, de celelalte națiuni.

Dar, în bună credință, ia să vedem, oare numai la ei se observă defectele rezultând din un prea mare fanatism religios și numai evreilor religia le dă un caracter cosmopolit, internațional de care îi acuză dușmanii lor?

Toate religiile au un caracter cosmopolit, internațional și poate cea evreie mai puțin decât ori-care alta. Am nevoie de dat exemple?

Oare catolicismul nu este o religie eminaminte cosmopolită și oare nu stabilește între închinători lui o solidaritate internațională, o cumunitate de interese de de asupra frontierilor, a limbilor și a naționalităților? Oare între un catolic din Franța nu este tot aceeași legătură cu catolicul din Germania și din Italia, când e vorba de păstrarea religiei, cât este între evreul din România cu acela

din Austria ? Cine poate avea curajul să nege acest lucru ?

Când e vorba de credințele religioase, francezul adânc catolic este mai aproape de italianul din tripla alianță, dușman politic, decât de republicanul patriot și de altul din țara lui.

Nu e numai atâta. Evreii sunt învinovați cum că sacrifică interesele țării în care locuiesc, când e vorba de acele ale comunității lor religioase. Dar catolicii ce fac oare altceva ? Ce ziceți de faptul că francezii de sânge și de tradiții, episcopii, etc., ascultă de ordinele unui italian de la Roma ? Ce ziceți de faptul că cetățeni franțuzi învață în școli pe copii de țărani și de burghezi franțuzi să se închine seara ast-fel : « Mon Dieu, sauvez **Rome et la France !** » Roma întâi, Franța pe urmă !

Sentimentul religios a făcut partide politice în deosebite țări ca să ia atitudini antipatriotice, trădătoare intereselor naționale.

Așa, nu mai încapă îndoială că pentru orice german patriot, unitatea germană este cea mai scumpă idee. Ei bine, Winthorst, ilustrul șef al centrului, a combătut ani acea unitate și a fost dușmanul neîmpăcat al ei, numai fiind că nu se ținea seamă de pretențiile catolicilor pe cari îi reprezenta.

Acelaș lucru cu ortodocsismul oriental, cu protestantismul, cu internaționala neagră, roșie, etc. etc. Oare câți români nu doreați alipirea țării către Rusia pe motiv că și aceasta are aceiași religie ca și noi ?

Oare cât rău ne-a făcut faptul cum că grecii cari veniau în țară erau de aceiași credință cu a noastră ? Am nesocotit interesele

noastre politice și economice numai din cauza comunității de religie.

Ei bine, o spun tare, pericolul comunității de religie a evreilor din toate țările este mult mai mic, decât acela al comunității de religie la celelalte popoare. Și cuvintele pentru ce, sunt simple. Evreii neformând nicăeri un stat politic și social, neconstituind o naționalitate definită, pe o întindere geografică anumită, legăturile de religie ce întrețin ei tind în a păstra datinele religioase intacte și a veni în ajutorul celor nepăstuiți sau nenorociți dintre ei, după cum ori-ce religie comandă aceasta. Legăturile însă de exemplu între evreii francezi cu cei români nu pun în pericol existența politică a țărilor respective, căci atât evreii din Franța cât și cei din România nu formează o expresie politică și geografică, ci fac parte din un popor cu mult mai numeros de cât ei. Pe când solidaritatea religioasă la catolici, ortodocși, etc., poate pune la un moment dat în pericol însăși națiunea, căci de ex. catolicii din Italia adresându-se la Franța catolică se adresează la o nație omogenă, la o putere străină care poate pune în mișcare armatele ei în folosul ideii religioase. Așa, oare Franța nu păzea cu soldați ei proprii pe Papa la Roma în contra patrioților italieni? Oare Franța nu a împedat unitatea Italiei, numai pentru a păstra puterea religioasă a papilor și scaunul lor la Roma? Oare nu ar fi un adevărat pericol pentru Germania dacă Franța ar fi mai catolică de cât este, în care caz popoarele cato-

lice din Germania, ar merge poate până a se apropia de ea ?

Iată pericolele, pe cari religia comună tuturor evreilor din lume, nu pot aduce țarilor în care trăesc. Da, ei formează o comunitate religioasă internațională, dar nimic mai mult. Ei nu vizează scopuri politice, cel mult luptă pentru ca coreligionarii lor din toată lumea să fie cât se poate mai la adăpostul persecuțiilor ; sentiment foarte lăudabil și religios.

Și cu toate pericolele pe cari le-am semnalat la adepții aceleași religii, de ex. cea catolică, care este cea mai periculoasă, totuși sentimentul de țară, când țara este în adevăr în pericol, se deșteaptă și primează pe toate, chiar pe cel religios. Așa, în rezboaiele dintre națiuni, acestea uită că au aceleași credințe religioase, uită că au aceiași limbă și sunt de aceiași rasă, întru atât comunitatea de interese politice, morale și economice sunt mai puternice de cât orî și ce altele, după cum deja am arătat. Catolicul francez se bate cu furie în contra catolicului italian sau german, când este în joc însăși existența lui. Acelaș lucru și cu evreii, îndată ce ei s'au lipit și s'au identificat cu interesele unei țări. Rezboaiele din urmă au dovedit acest lucru.

Prin urmăre, să incetăm cu cosmopolitismul evreilor din cauza religiei, acest cosmopolitism nu trece marginile cuvenite de câte orî ei se lipsesc de câte o țară, de câte orî națiunile îi pun în poziție de a se atașa de interesele generale ale pământului pe care locuesc.

Până acum am tratat chestia din punctul

de vedere general, acum vin la chestia așa cum se înfățișează la noi în țară și la soluția ce comportă.

SOLUȚIUNEA ANTISEMIȚILOR

I

Acum după ce am tratat chestiunea evreiască în sine, din punct de vedere al rasei și al religiei, cu defectele și calitățile generale, vin la moțiunea propriu zisă a d-lui Aslan, pe care Camera a aprobat'o, și la chestia evreilor noștri.

Măi întâi mă întreb: care este soluția d-lui Aslan în chestia evreilor noștri? Căci un om care devine promotorul unei mișcări trebuie să aibă o soluție. Cine îl cunoaște și știe ce spirit îl însuflețește, află îndată că d. Aslan are o singură soluție și rea, aceea a rezolvirii chestiei evreilor numai pe calea măsurilor violente și brutale, aplicate la toți evreii din țară, fără deosebire de vechime, etc. Este un război de moarte pe care d. Aslan și cu antisemiții îl declară, în regulă, întreg elementul israelit.

Moțiunea redactată de d. Aslan și votată de Cameră la a easta tinde, de și formularea definitivă a ideii este rezervată în urma faimoasei anchete ce se va face.

Înainte însă de a discuta propunerea și la ceea ce ea vizează, mă voi opri un moment

la una din măsurile designate de d. Aslan, pentru a vedea orî-cine patima oarbă și nedreaptă a șefului antisemiților.

D. Aslan propune a se opri evreilor dreptul de a lua în arendă moșii, etc. Este o reproducție din ucazul împăratului Rusiei. În ce scop a făcut'o deputatul de Iași? În scop, ne va spune, de a ocroti populația rurală de exploatarea străinilor. Nu pot să discut aci consecințele economice ale acestei măsuri, dacă s'ar aplica, eu cred că ele nu vor fi favorabile țăranului, căci prețul muncii, condițiile lucrului vor perde. Un lucru voesc a releva, pentru a se vedea lipsa de serioșitate și de sollicitudine a d-lui Aslan pentru populația rurală. În moțiunea sa restricția nu vizează pe toți străinii, ci numai curat *pe evrei*. Ar fi cea întâiu lege de asemenea natură, toate până acum ferindu-se de a designa numai pe evrei, ci întrebuintând termenul generic de străini.

Dar este alt-ceva. Intreb pe d. Aslan: dintre arendași străini, greci, bulgari, evrei, etc., cari sunt cei mai exploatare ai țăranului? Cine ia șapte piei de pe populația rurală, până a împinge pe țărani la răscoală? Evreii sau grecii? Cine a provocat acum trei ani răscoala țăranilor, evreii sau grecii? În contra evreilor oare satele din Ilfov, Ialomița, Prahova, etc., s'au revoltat, sau în contra grecilor? Trebuie să fie cine-va de o parțialitate absurdă pentru ca în numele salvării intereselor populației rurale, oprind pe evrei de a avea moșii în arendă, să permită altor streini, mult mai periculoși, de a continua cruda exploa-

tare a bietului țăran. Arendașii greci în Valachia sunt tot așa de numeroși ca și cei evrei în Moldova. În contra acestor din urmă nu avem de cât plângeri vagi, în contra celor-l'alți însă avem documente oficiale, avem rapoartele comandanților militari însărcinați cu reprimarea răscoalei, cari unanim constată că principala cauză a răscoalei, au fost condițiile dure și intolerabile ale arendașilor mai cu seamă străini, adică greci, bulgari, etc. Și nu este în drept cine-va, când vede o asemenea procedură a d-lui Aslan, să zică că persecuția are un caracter și religios, de vreme ce ori-ce exploatator străin este învoit îndată ce este creștin ?

Înțeleg propunerea altui deputat, a d-lui Pop, acesta este cel puțin logic, este drept, el cere ca nici un străin să nu poată ținea moșii în arendă. Antisemitismul însă al d-lui Aslan i-a jucat cu această ocazie o bună festă, el a arătat că nu interesele economice ale țerei îl preocupă, ci un fel de ură, un fel de reclamă antisemită.

Ceea ce ni se pare excepțional de grav în moțiunea d-lui Aslan, este puterile faimoasei comisiuni de șapte pe care o propune, Iată atribuțiunile acelei comisiuni : «Comisiunea va avea sarcina, de asemenea de a face toate constatările legale, de a culege toate datele de natură a lumina parlamentul și țara asupra stărei reale de lucruri în ceea ce privește felul de viață, agisamentele și numărul adevărat al evreilor. Sub acest raport, puterile comisiunii sunt ilimitate, de asemenea și în ceea ce privește competența

«ei de a complecta seria de măsuri indicate «prin alte nuoi pe cari patriotismul îl va sugera membrilor săi».

Mărturisesc că am rămas încremenit citind asemenea stranie propunere! Din timpul închizițiunei spaniole doar numai secția III a poliției rusești s'a gândit să stablilească un sistem întreg de violări de domiciliu, de scrutare a secretului familiilor, de descinderi polițienești și de toate măsurile odioase și barbare pe cari timpurile moderne le-au înfierat cu indignare. Și d. Aslan nu se sfieste a adăugi că în această privință puterile comisiunei *vor fi ilimitate!*...

Va să zică, d. Aslan ne deschide perspectiva unei ere de persecuții ne mai auzite, a unei ere în care măsurile cele mai violente vor ploa, fără deosebire, peste capul a trei sute de mii de suflete, pe când grecii și bulgarii vor continua a exploata populația din Valachia? Și aceasta se numește la d. Aslan soluția chestiei evreești?!

II.

Chestia Evreilor departe de a fi însă tranșată, este din contra în o stare mai precară de cât ori când.

Această stare de lucruri nu poate dura. Caracterul precar al chestiei evreești constituie o anormalitate, îndrăznesc a zice, un pericol, pentru liniștea și pacinica noastră desvoltare.

În adevăr, nu este ceva anormal faptul că este destul ca un deputat să formuleze o propunere ostilă privitoare de 300,000 suflete din

țară pentru ca acea propunere să fie adoptată cu unanimitate, punând în chestie, de azi până mâine, existența, averea și stabilitatea acelei populații? Nu este un simptom foarte îngrijitor faptul că, cu cât o propunere cu privire la evrei este mai dușmănească și mai draconică, cu atât ea găsește mai mulți aderenți în parlament și în unele pături din țară? Dacă guvernul nu-și deschidea ochii, astăzi ar fi existat o comisiune de 15, în frunte cu d. Aslan, care ar fi fost ceva încă ne mai auzit în analele unei țări organizate.

Există o chestie evreească, să avem curajul de a o spune. Mai mult. O soluție se impune acestei chestii, o soluție grăbnică și limpede. De 30 de ani, o soluție se amână sau se eludează. Chestia evreilor la noi în țară este ca o bubă de mult coaptă, pe care nu căutăm a o sparge de frica chirurgului, ci o zgândărim din ce în ce, iritând și agravând mai tare starea generală a bolnavului.

Partidele politice nu au tratat chestia evreilor, ci au exploatat-o la diferite ocazii, și au exploatat-o făcând apel la sentimentele cele mai puțin respectabile. Oamenii politici au evitat de a o aborda, de teamă ca să nu riște popularitatea lor. Când zic popularitate, nu înțeleg popularitatea cea mare, pe care nimeni nu o are, ci au căutat să menageze cercul de aderenți sau coteriele care în genere sunt dușmane evreilor.

Când chestia aceasta nu a fost abordată ca sub liberali, sub forma de măsuri restrictive, însă în mod indirect, ea a fost înconjurată de un fel de complicitate a tăcerii,

fie-care păzindu-se a nu se ocupa de ea. În realitate neocuparea era numai aparentă. Să dăm un exemplu: s'ar părea că o dată felul de împământenire al evreilor regulat prin articolul 7 din constituție, această chestie nu mai poate prezenta nimic special. Toată lumea știe că este alminterea; afară de împământenirile făcute atunci pentru a se dovedi Europeică ne ținem de tractatul de la Berlin, de atunci încoace articolul 7 a rămas literă moartă. Nu știu dacă în acești din urmă zece ani au căpătat zece evrei împământenirea. Evident că este o eludare vădită a constituției.

Aceste considerante mă fac ca să abordez fundamental chestia evreilor și să vedem ce soluție poate ea comporta.

NUMĂRUL EVREILOR

Marele inconvenient al rezolvirei chestiei evrești la noi, residă în numărul cel însemnat de evrei pe cari îi posedăm. Toate teoriile antisemite, toate considerațiile dezvoltate de d. Aslan, toate urele și violențele nu'și au alta explicație. Dacă evreii ar fi mai puțin numeroși, mai puțin activi, mai puțin întreprinzători, chestia lor s'ar fi rezolvit de mult de la sine, după cum se rezolveste zilnic și pe tăcute cea a grecilor, bulgarilor, sârbilor, nemților din țară.

Dacă teorii de neasimilare se invoacă, dacă se face din evrei ființe apărte și monstruoase, este că ei se prezintă în massă compactă, este că ocupă mai toate orașele din Moldova și prin activitatea și întreprinderile lor se impun atenției publice și urei de rasă, rancunei de interese. Numărul respectabil al lor, o mai repet, fac pe mulți oameni serioși și de bună credință să se potrivească unui d. Aslan sau altuia.

Și ceea ce zic nu se infirmă de loc prin faptul că aiurea există o chestie evreiască de și evreii sunt puțin la număr. În Rusia, de și numai patru milioane — puțin lucru în raport cu 100 și mai bine de milioane locuitori — dar aglomerația lor cea mai mare prin unele centruri, în tocmai ca la noi, deșteaptă animozități și recriminări. În Austria, și în special la Viena, evreii sunt foarte numeroși, din această pricină s-a născut acolo antisemitismul, care amenința până mai dăunăzi a lua un caracter popular.

În Franța, și anume la Paris, nu sunt de cât vr'o 60,000 evrei, cifră neînsemnată în raport cu 3 milioane de locuitori ai Parisului. Din această pricină, mult timp acolo o chestie evreească nu a fost cunoscută. Dacă în timpul din urmă a apărut și acolo antisemitismul, faptul acesta se explică fiind-că marea finanță, bursa, mai toate operațiunile comerțului de bani, de schimb, etc., sunt în mâinile evreilor, peste cari dominează figura de Moloch a lui Rothschild.

De aceea antisemitismul parisian, mult pu-

țin cât este, nu seamănă de loc cu acela rusesc, austriac. Antisemitismul francez este fructul unei subțiri păture superioare, a lumii care vine în contact cu marea finanță și care suferă de despotismul capitalismului evreesc. El nu are nimic popular în sine, el este absolut necunoscut în mica burghezie, în lumea muncitorilor, a artizanilor, a meseriașilor și a țăranilor. Pentru ce? Pentru că imensa majoritate a francezilor nu sunt de loc incomodați de evrei pe cari nu îi întâlnesc în calea lor, de vreme ce foarte puține raporturi au aceste masse cu lumea în care s'a concentrat cel mai mare număr din cei 60,000 evrei. Tocmai din această pricină, antisemitismul francez nu are șansă de a se întinde, de a se lăți, fiind-că îi lipsește elementul inflamabil, elementul popular.

La noi, antisemitismul nu se prezintă sub aspectul de război contra marelui finanțe, contra unui restrâns număr de deținători de capitaluri și de operații financiare, cu atât mai mult cu cât speculațiile de bursă, syndicatele și marile întreprinderi asupra metalelor, asupra mărfurilor, etc., nu există. Cu toate că și la noi marea finanță este aproape exclusiv evreească, totuși nu aceasta servește de obiectiv la atacuri, lucru semnificativ de altminteră și care caracterizează pe antisemiții noștri.

La noi chestia evreească consistă în numărul cel mare de evrei, cea mai mare parte săraci, căutând cu asprime să poată trăi; ea mai consistă în teama ca acel număr să nu crească prin invaziile noi de alți evrei străini; ea mai consistă în îngrijirea ca nu această

rasă activă și întreprinzătoare să sece isvoarele de producțiune pe unde este așezată și să nu altereze pătura cea numeroasă rurală.

Pornind din aceste sentimente, este natural ca mințile să se turbure, ca imaginațiile să se aprindă și să se caute remediul în mijloace drastice, violente, în măsuri dictate de ură și de netoleranță. La noi se caută a se lovi nu individul evreu, ci masa evreească, pe când în Paris se atacă mai curând individul și se neglijează masa.

Această stare de lucruri de la noi prezintă un mare inconvenient și anume, că voind a atinge masa evreească, nimenea nu voește a ține seamă de deosebitele categorii de evrei, de indivizi, de acele diviziuni și clasificări naturale în sinul fie-cărei naționalități. Lupta fiind contra numărului, contra blocului judaic, toți evreii sunt egali înaintea luptătorilor; aceștia nu voesc să facă nici o deosebire: *toți, ori nici unul*, este țipetul de război.

Ei bine! Campania pe acest teren este nedreaptă, chiar când ar fi fundată ca punct de plecare. Nu este drept că din cauză că duci război în contra numărului cel mare, apoi să nu faci nici o deosebire și să confuzi pe toți evreii la un loc. Cu mijlocul acesta nu poți ajunge la nici o soluție raționabilă, ci ești nevoit a merge din violențe în violente, și din măsuri arbitrare în măsuri arbitrare, fără vr'un rezultat. Deci trebuie alt-ceva de făcut.

DISTINCȚII NECESARE

Defectul capital al campaniei contra evreilor la noi este că ea, cum am arătat, îi vizează pe toți fără nici o distincție și sterilizează astfel o activitate care de mult ar fi fost productivă.

În adevăr, pentru antisemiți toți evreii sunt egal de străini, sunt de o potrivă față cu măsurile restrictive de luat. Noi în legislație nu avem evrei indigeni. Pentru noi evreul așezat din strămoși pe pământul nostru este tot una cu evreul vagabond din Galiția, sau cu cel alungat din Rusia, și sosit de câte-va zile prin contrabandă. La noi, când se gândește a se lua dispoziții restrictive, se vizează toți evreii. Așa, chestia invaziei evreilor din Rusia a pus în același timp pe tapet chestia tuturilor evreilor, de și nu este nici o legătură între una și cea-altă. Din această cauză chestia evreească se complică la fie-care pas. Așa, în starea legală și legislativă în care se află evreii la noi, nu poți lua o măsură de prezență socială sau economică, în contra unei categorii de evrei ce nu merită interes, căci măsura vizează pe toți și aduce perturbare în întreaga pătură de cei trei sute de mii de evrei. Fie-care măsură la noi pune pe tapet întreaga chestie evreească și lovește în oamenii stabiliți de veacuri în țară. Și când zic aceasta nu mă gândesc numai de căl la împământare, chestie pe care o voiu trata mai incolo, ci mă gândesc la ceva natural, la ceva ele-

mentar, mă gândesc la exercițiul drepturilor civile, la egalitatea înaintea legilor generale ale țerei, de care sunt lipsiți toți evreii, fără deosebire.

Faptul de a nu face nici o distincție între evreii, ori care ar fi categoriile dintre ei, este el drept, este el politic? Cred că nu.

Să se noteze, că noi în această privință nu numai că suntem în urma popoarelor din occident, dar suntem mai intratabili de cât chiar rușii. În Rusia distincția a cărei lacună o constat la noi, există. Acolo sunt evreii pământeni și evreii străini. Ucazul de espulzare nu privește de loc pe cei pământeni, ci numai pe cei considerați ca străini.

Pentru ce nu ar exista și la noi această deosebire esențială și foarte importantă? Pentru ce nu s'ar stabili prin o lege un număr de condiții cari odată îndeplinite, să facă din evreu un locuitor cu drepturi complete civile în țară? Așa, s'ar putea pune ca condiție timpul de când părinții sau bunicii sunt stabiliți în țară, educația primită în școalele noastre, serviciile îndeplinite, industriile sau alte întreprinderi fructoase instalate, etc. Ar fi un fel de mică împământenire.

Toți cei-l-alți evreii cari nu ar îndeplini condițiile cerute, vor fi considerați ca străini, ca stabiliți provizoriu în țară.

Impărțirea evreilor în două categorii, pe lângă că ar fi o măsură dreaptă și umană, dar ar facilita foarte mult rezolvirea chestiunii evreești, și ar înlesni pe o scară largă ca dispoziții excepționale, când s'ar simți nevoia, să-și aibă toată eficacitatea lor, fără a

lovi în drepturile câștigate ale evreilor recunoscuți de români.

Cu această împărțire ne am apropia cel mult 100 mii de evrei, cei-l'alți rămân prin lege considerați ca străini și atunci poți lua toate măsurile convenite în contra unei noui invazii, ești sigur că nu comiți nici o nedreptate, nici un act de persecuție. Cu ele știi că nu lovești în evrei pămîntenii, în acei așezați de un veac ci numai în cei străini, în acei cari nu sunt legați de acest pămînt prin interese reale și stabile. Noi am avea în acest caz mâna mult mai liberă și dispozițiile noastre nu ar fi lovitoare în ultimul grad în locuitori stabili ai acestei țări.

De altă parte, acel spirit de solidaritate s'ar sfărâma între evrei, de vreme ce ar aparține la două categorii deosebite. Evreii considerați ca streini vor fi nevoiți ca să-și caute aiurea un domiciliu mai stabil, așa că chestia s'ar simplifica din zi în zi, iar resolvirea ei ar de veni în viitor cu atât mai ușoară, cu cât evreii pămîntenii ar fi din ce în ce mai strins legați de toate aspirațiile și interesele țării noastre.

Chestia chiar a indigenatului ar deveni mai ușoară. Nu ai avea înaintea un haos, ceva necunoscut și infinit, ci ai avea ceva sigur, precis, ceva care s'ar prezenta în condiții acceptabile.

Ai ști cui dai și la câți dai indigenatul.

Altminterea, dacă nu ne vom hotări a face acest lucru așa de simplu și de drept, eă cel puțin nu ved nici un fel de soluție a chestiei evreiești, dar absolut nici una, căci nu pot spune serios că ceea ce propune d. Aslan este o soluție.

II

Simțesc o obiecțiune care se va face soluției pe care o propun. Cum, mi se va spune, d-ta voești să'ți apropiezi, să faci ai d-tale și ai țerei românești, cel puțin 100,000 de evrei? Cum? Voești a lipi de pământul nostru, în mod definitiv și legal, 100,000 de străini periculoși? — La acestea răspund:

Dar oare altmintrelea, oare astăzi nu avem trei sute în loc de o sută de mii? Și din acești 300,000 oare vom putea ajunge cu măsurile propuse a avea numai 100,000? De giaba, să nu ne înșelăm; noi nu vom putea scăpa de o parte din populația evree, de partea cea stabilă, așezată de mult în țară, și la care mă refer eu, de cât numai expulzând'o cu forța și în massă, sau înecând'o în Dunăre. Face-vom aceasta? Vom fi în stare să o facem? De sigur că nu, și nu am nevoie, pentru deosebite cuvinte, a arăta motivele pentru ce este o utopie de a crede că am putea scăpa de evrei. Rusia puternică și autoritară, Rusia nu a avut inima sau curajul să facă acest lucru. Ea nu a expulzat pe evreii pe cari îi are din vechime, ci s'a mulțumit a'i parcheta în 22 de gubernii, Rusia nu a luat măsuri de expulzare de cât contra evreilor noii stabiliți. Ceea-ce nu a făcut sau nu a putut face Rusia în parocsismul măsurilor draconice, de sigur că nu noi vom face sau vom putea face.

Ei? Atunci?

Crede oare cine-va că prin persecuții, prin

măsuri excepționale se va putea ajunge a curăți țara de evrei? Lasă că suntem în drept a nu prea crede în eficacitatea măsurilor excepționale, lasă că s'a dovedit că chiar parlamentul actual nu s'a angajat pe calea pe care voia d. Aslan să'l ducă, dar să admit că o dată aceasta va avea loc? Ei? Care va fi efectul lor? Efectul lor va fi că, câte-va mii de evrei vor emigra încă în America sau aiurea, emigrare care se face zilnic și fără asemenea măsuri, iar alte câte-va mii își vor schimba profesiunea pentru a scăpa de rigoarea legilor. Așa, arendașii evrei se vor face bancheri sau negustori sau comisionari de grâne, etc. Evreii deja lipiți de pământul nostru de mult, vor rămânea o masă compactă și profundă, care va sta neclintită, cu toate persecuțiile, cum a stat în cursul a mai multor veacuri. Și rezultatul care va fi? Va fi câte-va legi draconice mai mult, câte-va asupriți, peste cele suferite, mai mult pe care, evreii, deprinși de secole cu ele, le vor suporta în ciuda d-lui Aslan și în dauna sentimentului de umanitate și de justiție. Rezultatul va fi că noii animozități, noii înăspriți de raporturi sociale și politice se vor naște în români de o parte și între o altă parte din populația țerei, decisă a nu se duce cu orî ce preț, de vreme ce este născută și crescută aici și de vreme ce nu cunoaște altă țară, nu are unde să se ducă.

O mai repet numai expulsarea în masă sau un vast măcel poate realiza scopul celor ce urmăresc lupta contra evreilor. Orî cari alte mijloace, fie cele mai draconice, nu pot

produce rezultatul pe care antisemiții îl doresc. Fără o distrugere totală sau fără o alungare brutală, evreii vor fi în țară, vor rămâne în țară, nu vom scăpa de dênșii.

Fiind așa, și să'mi dovedească cine-va că nu este așa, apoi nu este mult mai rațională și mai practică propunerea mea? Recunoscând ca indigeni un număr oare-care, poți, fără a ridica protestări, a trata restul ca streini. Cu mijlocul acesta scapi de edictarea de dispoziții draconice în contra unei populațiuni care trăește de mult pe pământul țerei. Raporturile sociale se vor îndulci, din ce în ce și pe nesimțite se va ajunge la acea asimilare atât de des reclamată.

Dar se zice: Cum? Voestți ca să dai țara în exploatarea acelor 100,000, prin faptul că le vei recunoște egalitatea drepturilor civile și vor fi la adăpostul orî căror persecuții? Nu dau țara în exploatarea nimenui. Chestia economică este mult mai complicată de cât își inchipuesc politicianii. Nu cu măsuri contra evreilor, ci cu legi cu caracter general economic și social, care să ridice starea inferioară a țeranului nostru, care să stabilească raporturi mai echilabile între muncitor și capitalist, între clasele sărace și cele bogate, și aceasta fără deosebire de român sau de evreu, se vor rezolvi problemele economice.

Este curios cum politicianii caută explicația d. ex. a inferiorității economice a Moldovei sau a țerei, în cauze secundare, în motive superficiale și nu voesc să 'și dea seamă că acea inferioritate purcede din motive mult mai fundamentale, mult mai organice,

de cât prezența evreilor, exploatarea lor, etc. Dar politicianii nici nu înțeleg cum chestiile economice pot aduce în decadență o țară.

DREPTURILE POLITICE

I

Am tratat până acum chestia evreilor de la noi din țară numai din punctul de vedere social, civil și economic; voi zice câte-va cuvinte din punctul de vedere al drepturilor politice.

Mai întâiu o observație. Pentru masa, pentru imensa majoritate a evreilor de la noi, chestia politică, căpătarea drepturilor politice îi este absolut indiferentă. Masa evreească nu se pasionează pentru exercițiul drepturilor politice și nu caută de loc a le căpăta. Este și la ea, acel indiferentism în materie politică care caracterizează pe țărani noștri, pe locuitorii noștri muncitori.

Dee-î masei evreești stabilitatea, garantezei-se liberul și complectul exercițiu al drepturilor civile, adăposteasc'o de vexațiunile pe cari această chestie iritantă le deșteaptă, și să fie siguri politicianii că va trece mult până ce evreii în masă vor revendica drepturile cetățenești.

Dar dacă lucrul este adevărat pentru masa adencă evreiască, nu este tot ast-fel pentru un număr relativ restrâns de evrei, pentru

pătura cultă și inteligentă evree. Îndepărtarea sistematică de la cetățenie lovește și afectează în un mare grad clasa superioară și cultă evree, care simțeste această nevoie, care do-rește a se identifica cu interesele nu numai sociale și economice, dar și cu cele politice ale țerei.

Lipsa de drepturi politice afectează în spe-cial pe întreaga tinerime evree care se destină profesiunilor libere, precum baroul, medicina, artele, profesoratul, etc. etc. Această lipsă în-chide tinerimei asemenea cariere obligând-o de a se revêrsa tot asupra comerțului, tot asupra speculațiilor și operațiilor financiare, lucru care ne iritează pe noi tot mai tare. De cât în bună credință, la ce voiți să se destine zeci de mii de tineri, de vreme ce pro-fesiunile libere le sunt închise? Și cum voiți ca pe câmpul limitat al comerțului ei să nu lupte cu desperare pentru a'și crea un loc, pe câtă vreme un debușeu principal le este cu totul închis?

Vorbind drept, chestia drepturilor politice se reduce la revendicări de o importanță se-cundară. Nu cred să fie mai mult de 5 — 6 mii de evrei pentru cari lipsa de drepturi politice să constituie o suferință și cari aspiră la acele drepturi. Elementul tînêr, evreii născuți în țară, crescuți și educați în școalele noastre, vorbind și simțind românește, sunt particularmente afectați de această privațiune. Supărarea lor devine chiar desperare, când ved că nici măcar în viitor nu există vr'o perspectivă pentru dênșii.

Camerile, conduse de un spirit greșit, de

un fel de teamă superstițioasă, resping infailibil și fără îndurare aproape pe oricare evreu care se prezintă pentru indigenat. În timp de trei ani, un singur evreu a căpătat împământenirea, d. Samitca de la Craiova și acela cu un vot de majoritate. În cartoanele comisiunii de indigenat și pe listele biuroului stau sute de nume de studenți, comercianți, farmaciști, medici, etc., cărora nimenea nu le poate nimic reproșa de cât calitatea de... evrei... și care nu au nici o nădejde de a fi împământeniiți.

Deputații și senatorii sunt geloși și avari complet în acordarea drepturilor lor politice, numai față cu evreii fără distincție, pe când îndată ce e vorba de greci, bulgari, sârbi, unguri, nemți, etc., aceiași deputați și senatori sunt de o liberalitate câte odată chiar culpabilă. Pentru a căpăta împământenirea este destul să nu fii evreu, în colo poți fi un despuetor arendaș din Ialomîța, poți fi un ungar infocat dușman al românilor, poți fi un patriot bulgar care revendică Dobrogea pentru Bulgaria, poți fi un escroc sârb sau alt-ceva, onorabili noștri nu se uită la asemenea bagatele, ei acordă aceluia indigenatul, incredințați că fac buni români.

Eu înțeleg pe unii deputați cari votează contra tuturor indigenatelor. Aceștia își fac o idee îngustă de dreptul de cetățenie, ei îl consideră ca un deposit sacru care nu trebuie prihănit prin contactul străin. Pentru dânsii, sârb, grec, evreu, sunt tot una, sunt nedemni de a intra în cetatea română.

Ce să zic însă de oamenii cari cred că un

ungur derbedeă sau un bulgar emigrat, sau un grec falit aș stofă de a face admirabilă cetățeni români, pe când un biet student sau un medic evreu, care nu are altă țară de cât a noastră, care nu are alte aspirații, este nedemn, ba chiar constituie un pericol național?

Dar mi se va spune, că grecii, bulgarii, sârbii etc., sunt puțin numeroși față cu evreii? Lasă că lucrul nu este tocmai ast-fel, ba chiar nu e de loc ast-fel pentru Muntenia și pentru țărmurile Dunărei, dar să admitem că este așa.

Ei!... oare numărul mare al evreilor poate fi un argument de a nu împământeni pe nici unul? Dacă chestia drepturilor politice a evreilor s'ar pune ast-fel: toți orî nici unul, atunci înțeleg ca deputații să răspundă: nici unul.

Dar chestia, o știe fie-care, nu se pune ast-fel. În mâinele parlamentului stă puterea de a împământeni câți evrei pofteste numai atâtea și nici unul mai mult, cererile fiind individuale. Atunci cum se explică rigorile? Cum se face că nici un evreu nu găsește grație înaintea parlamentului? Indată vede cine-va că aici nu mai este în joc cutare sau cutare evreu, nu mai sunt în joc calitățile sau defectele petiționarului, ci ne aflăm înaintea unui sistem, inexorabil, înaintea unui partipris de a nu acorda cetățenia nici unui evreu chiar când ar fi curat ca pruncul din pân-tecele mamei.

II

Sunt lucruri de observat în această chestie cari te fac să rămâi uimit, întru atâta nu-ți poți da seamă cum un fel de panică, cu care nu se poate rezona, planează asupra celor mai excelente spirite.

Așa, să dau câte-va exemple. Impământenirea a 50 de bulgari, greci etc. nu alarmează pe nimeni. Deputatul care a votat ast-fel de indigenate se poate duce liniștit în mijlocul alegătorilor săi. Nimenea nu se va gândi să-l interpeleze cum a deschis ușa cetățeniei la atâți streini. Aceasta dovedește, în principiu și în practică, că românii nu sunt exclusiviști, ca chinezii, că ei sunt dispuși a primi în sinul lor și alte elemente streine. De alminterea, contrarul ar fi de mirare, ținând seamă de faptul că poporul nostru de veacuri a fost străbătut continuu de tot felul de nații și limbi străine.

Indată însă ce un evreu capătă împământenirea, sau mai drept cearcă a o cępăta, o panică cuprinde pe mulți, indignarea este la culme, grija ia proporții colosale, patria e în pericol, naționalitatea noastră este amenințată în funcțiunile ei vii și în organele esențiale.

Nimenea nu se întreabă ce poate face un evreu în mijlocul unei cetăți românești, întru cât evreul este mai rău de cât bulgarul și grecul. Nu, asemenea chestii chiar dacă sunt puse sunt repede rezolvite în defavoarea evreului și în favoarea tuturor celor-l-alți venetici din lume.

Notați că politicește este mult mai periculos de a avea 10,000 de bulgari cu drepturi politice de cât câte-va mii de evrei. Bulgarii sunt dușmanii și emulii noștrii, ei pândesc Dobrogea după cum francezii pândesc Alsacia și Lorena, ei sunt înfocați patrioți și chiar după ce capătă împământenirea continuă de a fi în legături politice cu țara lor. Acest lucru este dovedit de când mai cu seamă Bulgaria a devenit un stat independent. Este de asemenea știut cât de greu grecii se romanizează și cum chiar când se par complect asimilați, tot încă în sufletul lor rămân greci și patrioți greci. Dovadă neguțătorii din Galați, Brăila, etc. cari, deși sunt stabiliți de o sută de ani unii, totuși familiile lor au rămas grece, iear copiii lor sunt trimesi la studii în Atena, etc. Se știe cum mai toți grecii cari nu au moștenitori lasă averea lor patriei mume, măcar că au stat câte 40 de ani la noi și au făcut avere.

Acelaș lucru cu nemții, etc.

Ei bine, aceste fapte nu alarmează de loc pe politicianii; din ele ei nu trag nici o consecuență și de câte ori unul din acele nații se prezintă la indigenat, de atâtea ori este primit, sârbătorit și felicitat.

Pentru ce lucrul se schimbă când e vorba de un evreu? Remarcați că evreul nu are patrie, nu aparține nici unui stat politic, el nu are aspirații ca bulgarii, ca să ne ia Dobrogea, ca grecii ca să cotopească pe românii macedoneni, ca ungurii ca să desnaționalizeze pe românii de peste munți, ca nemții ca să ne alipească la politica lor, ca rușii ca să ne

nimicească etc. etc. Evreul nu are de cât o țintă, a rămânea în țară, a'și câștiga viața și dacă se poate a acumula avere. Pentru ce dar această deosebire în tratament? Pentru ce suntem pentru unii mumă și pentru alții ciumă?

Mi se va spune, evreii sunt prea mulți. De acord. Dar aceasta nu este o rațiune de a'i trata pe toți dușmănește. Din faptul că ei sunt mulți, nu urmează că unul singur căpătând împământenirea, constitue un pericol național. Din faptul că pe terenul economic fac concurență românilor întocmai ca grecii, ungurii și nemții etc. nu urmează a nu face nici o distincție între ei și a'i trata pe toți ca pe vagabonzi, ca pe o adevărată lepră.

De altminterea să o spunem drept. Adevărata cauză a animozității și a ureii contra evreilor, consistă în faptul că evreii au acaparat, în mare parte, comerțul, că ei dețin deosebitele meserii și se dedau cu activitate la diversele ramuri de comerț, de mică industrie, de întreprinderi cu caracter lucrativ și aceasta în concurența și în dauna comerțului și industriei române. Aici stă chestia, aici este nodul gordian. Dovadă că, afară de politicieni, în colo populația română care se dedă la alte ocupații de cât acele obicinuite evreilor, nu hrănește în contra lor ură și dușmănie. Așa țeranii, orî ce s'ar zice, nu urăsc în special pe evrei, ei nu se pasionează de agitarea pe cari orășanii o fac contra aceloră. Pentru ce? Pentru că evreii nu sunt cultivatori și muncitori de câmp, ei sunt arendași, ceea-ce este cu totul alt ceva, și ca arendași ei plătesc bine munca.

CHESTIA ECONOMICĂ

I

Să punem pe adevăratul teren chestia evreilor. În fond ea nu este politică, ea nu este nici religioasă, măcar că faptul de a tolera pe toți străinii de religie creștină și de a combate numai pe cei de religie mozaică, dă oare care aparență de dreptate celor ce 'și închipuesc ast-fel. Chestia evreilor este economică.

Am zis în unul din articolele precedente că gravul inconvenient a rezolvirei acestei chestii este numărul cel mare al evreilor. Dacă ei ar fi relativ mai puțini, de mult nu ar fi o chestie evreească. Trebuie să completez această idee adăugând că chiar numărul relativ mare al evreilor nu ar fi o piedică, dacă ei ar avea ocupații și s'ar deda la o muncă care să nu aibă de rezultat a concentra în mâinele lor cea mai mare parte din activitatea orașelor.

Așa, să ne închipuim că cei 250 până la 300 de mii de evrei ar fi cultivatori de pământ, ar fi muncitori agricoli cu brațele. Terenul de luptă și de încriminări în contra lor s'ar schimba imediat. Chestia evreească nu ar fi luat nici ar lua caracterul acut, violent, pasionat pe care îl are. D. Aslan sau un altul nu s'ar gândi a vocifera în contra lor, parlamentul nu ar resuna de fraze seci și violente, burghezimea nu ar hrăni acea ură inversunată, țara nu ar fi în pericol la fie-care prezentare de acte din partea unui evreu, pentru împământenire.

Pentru ce ar lipsi toate acestea ? Pentru cuvântul că interesele clasei dirigente burgheze ne fiind în ciocnire cu masa evreiască, acea clasă nu ar mai avea nici o nevoie de a țipa și tuna. De sigur că acele două sau trei sute de mii de evrei, presupunându'i în categoria celor-l-alți muncitori, ar cam jena puțin pe lucrătorii agricoli români când ar fi chestia de a'și închiria brațele la marii proprietari. Poate evreii mai sobri și mai activi, ar fi preferabili și marii proprietari nu ar sta la îndoială un singur moment pentru a le da preferință.

Dar cine s'ar alarma de asemenea lucru ? Nimenea. Lucru ar părea foarte natural ca, de vreme ce muncitorii evrei ar fi mai harnici și ar lăsa prețuri mai joase, ei să fie preferați tuturor celor-l-alți. Și ceea ce spun nu este o simplă ipoteză, astăzi lucrătorii unguri trec tot-d'a-una înaintea românilor fără ca să se ridice protestări. Căci știți cine preferă pe unguri românilor ? Tocmai proprietarii și burghezii cari țipă mai tare în contra evreilor de la orașe. Mai mult, este știut că în fie-care vară se importă brațe din Bucovina, ruteni, etc., pentru munca câmpului, în detrimentul țeranilor români. Cine protestează în contra acestei loviri a intereselor românilor ? Nimenea. Clasa, care de obicei face gură, care provoacă curente politice, care alimentează opinia publică, este interesată, în continuarea acestui fapt, deci tace...

Am dat acest exemplu, m'am pus în ipoteza când evreii ar fi muncitori agricoli, pentru a se vedea mai bine ceea ce am zis mai sus

că, dacă chestia evreească este așa de acută și deșteaptă atâtea animozități, e fiindcă evreii locuiesc orașele și fiind-că acolo ei profesază multiple bresle, meserii, ocupații, comerț, mica industrie, etc., făcând concurență burghezimei române și reducând'o la o activitate secundară. În acest înțeles am zis, la începutul articolului, că chestia evreească este economică.

Lupta pentru existență, iată fundamentul chestiei aceștia. Situațiunea burghezimei și a negustoriei române în orașele din Moldova este foarte curioasă. Românii breslași, arti-zani, negustori, etc. sunt în minoritate, dacă românii ar fi în minoritate și în țară, ne-gustorii români, etc. ar tăcea, și ar suferi o situație inferioară dar justificată. Dar nu. Ceea ce face pe burghezimea creștină să se revolte, este că în țară numărul e cu ea, este că conducerea afacerilor, a statului etc., se află în mâinile ei. Din această pricină, ea suferă de o inferioritate pe care nu o crede justificată și fiind-că puterea este cu ea, evident că cere de la guvern, camere, de la congresele de unde evreii sunt excluși, ca să se ia măsuri contra acestora. Burghezimea profită de superioritatea ei politică pentru a căpeta și pe cea economică în orașe. Iată unde se ridică toată chestia. Toate argumentele cari se aduc, toate descrierile naturei evreilor, toate tiradele patriotice, nu tind de cât la acest lucru practic și interesat. De acea mi vine să rid când se găsesc oameni cari să ia la serios argumentele invocate de d. Aslan sau de un altul. Ele sunt un simplu decor, nu trebuie a

li se da mai multă însemnătate de cât comportă scopul pentru care sunt invocate.

II

Chestia negoțului și a negustorilor români la noi în țară, nu este așa cum o prezintă răcnitorii și patrioții declamatori. Ascultându-i pe aceia ai crede următoarele: cum că în ambele țări, cari formează astăzi România, a existat din vechi un comerț românesc înfloritor și mare, comerț pe care invazia evreiască l'a nimicit înlocuind, în toate ramurile lui, precum și în deosebite bresle, pe artizanii și comercianții români prin evrei. Starea de lucruri care se observă în Moldova, mai cu seamă, se crede a fi rezultatul exterminării unui prosper comerț și a unei înfloritoare industrii române, de către elementul evreesc. Încă ceva, antisemiții și evreofagii consideră cu groază viitorul, ei cred, sau se prefac a crede, că nu se va mai putea nici odată întemeia un comerț românesc și că evreii vor acapara tot mai mult toate ramurile de producție și de activitate economică.

Se înțelege că lucrul prezentat ast-fel este îngrozitor, mai cu seamă neagra perspectivă ce înflăcărații o deschid, imposibilitatea pe viitor a orî-cărui fel de comerț pentru România, este dezolantă, este disperată.

Să fie oare așa? Ia să vedem cu sânge rece lucrurile:

Mai întâiu, este de constatat un fapt trist, anume, că comerțul românesc nu a fost înflorit nici odată. În nici o epocă a istoriei

noastre noi nu am avut o clasă puternică negustorească. Tot-d'a-una comerțul, în cea mai mare parte, a fost în țară la noi, în mâna streinilor sau mai bine în mâna indivizilor de altă naționalitate, stabiliți aici.

Așa, luați cele mai vechi tratate de comerț ale noastre încheiate cu țările vecine și veți vedea la câte primitive articole fabricate se reduc transacțiile noastre. Tot din ele, după terminologie, etc., se vede că acele transacții erau din vechime de tot în mâna armenilor, lucru care s'a perpetuat mult timp. Așa în tractatele lui Alexandru cel bun cu orașeni din Lemberg ni se vorbește, drept măsură, de *care armenestî*. Poporul în poeziile sale întrebuintă cuvântul *armean* echivalent cu acela de negustor. A eși, în cântecele haiducești, *în calea armeanului*, înseamnă a eși în calea negustorului spre a'l prăda.

Această stare de lucruri a continuat până prin veacul al 17-lea când pe lângă elementul armenesc a început a veni cel grecesc și cel turcesc chiar. În veacul al 18-lea, armenii, grecii și turcii își împărtășesc cea mai mare parte din comerțul acestei țări, elementul românesc există încă foarte slab.

Am uitat să spun că prin veacurile al 15 și al 16-lea în Moldova, dacă comerțul cel gros și ordinar îl aveau armenii, comerțul de articole de lux, de haine, arme, podoabe fine, îl aveau pe de o parte venețienii, iar pe de alta neguțătorii poloni și în special cei din Lemberg.

Cu predominarea influenței turcești și a Constantinopolului, lucrul se modifică, după

cum am spus deja. Felul de îmbrăcăminte, mobila, obiectele casnice, bucătăria, felul de cultură, de uniforme, de podoabe, etc. etc. relațiile comerciale devenind din ce în ce mai frecvente, comerțul de importăție ajunge în mâinele grecilor și ale unei alte noui invazii de armeni constantinopolitani, noui sosiți peste elementul cel vechi armenesc.

Pe la sfârșitul veacului trecut, și la începutul acestuia, un nou element vine și modifică vechiul comerț și vechia mică industrie grecească, armenească, turcească și românească. Este influența occidentală, care începe a se face simțită, cu felul ei deosebit, cu comerțul și cu industria ei. O avant-gardă de rari francezi, de mulțiori nemți, italieni etc. începe a să arăta. Evreii cei sosiți în masă fac parte din această categorie, ei vin în veacul acesta și, lucru curios, sub influența occidentală.

III

S'a vorbit și se vorbește de invazia evreilor ca de un pericol mai mare de cât în vechime invazia turcilor, tătarilor, etc. Evident că o năvălire chiar pacinică pe teritoriul unei țări produce perturbări în starea economică și socială, evident că de acum înainte, trebuie să oprim imigrația în masă a tuturor străinilor, prin urmare și a evreilor.

Ceea ce eu nu pot înțelege nici admite, este când se zugrăvește cu culori negre viitorul acestei țări, când se pretinde că în curând elementul evreesc va cotropi și sărăci pe cel ro-

mănesc, este când aud strigându-se că comerțul și industria, etc. vor fi tot-d'a-una în mâna evreilor, dacă nu'i vom alunga sau nu vom lua măsuri represive, este când se spune cu spaimă că România își va găsi mormântul în un cimitir evreesc.

Eă, o mărturisesc, nu văd pericol în elementul evreesc ce 'l posedăm pentru viitorul social, economic, comercial, industrial al acestei țeri și spaima multora mi se pare sau copilărească sau prefăcută. Aceasta este o convingere adencă a mea și o convingere bazată pe observația faptelor și a fenomenelor, atât de la noi cât și din alte țeri.

Trebue să fie cine-va naiv sau să nu fie deprins cu studiarea fenomenelor sociale pentru a'și închipui că starea actuală de lucruri din Moldova, cu privire la evrei, va rămâne vecinic aceeași, ba chiar că evreii vor acapara tot mai mult deosebitele ramuri de producție și de repartiție.

Trebue să fie cine-va iarăși naiv sau să nu cunoască subiectul de care se ocupă pentru a crede că dacă astă-zî avem aproape 300,000 evrei, peste 10 ani vom avea 400 de mii, peste 20 de ani, 600 de [mii, iar peste 100 de ani țara aceasta va fi a evreilor. Acest raționament, bazat pe calcule de fantezie, îmi aduce aminte de acei statistici pesimiști cari prevăd stingerea populației Franției în un timp oarecare, iar Europa devenită rusească. Fenomenele de creștere și de deperire, precum acele sociale relative la comerț, industrie, etc. sunt supuse la o mulțime de influențe schimbătoare, cari nu pot intra în calculele statisti-

cei pure. A raționa pentru viitor cu factorii neschimbați și imutabili ai prezentului este cum ai pretinde de la un om bolnav de o boală trecătoare că toată viața lui va fi infirm și că nu se va însănătoșa nici odată.

Deosebite împrejurări au făcut ca în acești 40 de ani comerțul să intre în mâna evreilor în Moldova și să fie încă în mare parte. Acele împrejurări sunt pe cale de a înceta, prin urmare o schimbare radicală se va face în curând, în mod indubitabil.

A trecut vremea când clișeurii ca «românul nu e comerciant», «românul nu este industriaș», «țara noastră nu poate fi de cât agricolă» și altele, treceau ca cuvinte de evanghelie. Astăzi faptele dovedesc că românul, ca oricare altă nație, se poate deda cu succes la toate ramurile de activitate și că dacă până acum el nu fusese sau nu este încă comerciant, industriaș, etc., aceasta nu este ceva înăscut, ceva imutabil, ci rezultatul unei stări sociale nesigure, nestabile și primitive.

Cari au fost împrejurările ce au determinat venirea evreilor în masă la noi și acapararea comerțului și a meseriilor în Moldova?

Am arătat, în capitolul precedent, cum comerțul nici o dată nu a fost exclusiv în mâinile românilor și cum streinii au fost elementul principal. Drept vorbind, evreii nu au făcut de cât să se substituie, în decursul timpului, armenilor, grecilor, turcilor, polonilor, etc.

Dar industria, dar meseriile, mă va întreba cine-va, cum au ajuns ele în mâna evreilor? Cum s'a făcut că ceea ce nu a putut ni-

mici în cursul timpului grecii, armenii, turcii, polonii, adică pe breslașii și meseriașii români, evreii au izbutit acaparând nu numai comerțul dar și toate meseriile, toate breslele ?

Să vedem. Este drept că a existat o mică industrie românească, că noi am avut meseriași români. Am avut croitori, ciobotari, blănari, boiangii, etc. etc. Să se noteze însă că breslele și meseriile noastre se bazează pe societatea cea veche. Ele răspundeau la nevoile societății care începe a dispărea pe la 1830 transformându-se cu totul sub influența ideilor și a modei occidentului. Croitorii români știașă să facă anteree boerești sau haine orientale pentru celelalte clase, ciobotarii noștri făceau papuci și ciobote roșii, blănarii noștri lucrau la acele paltoane lungi până la pământ care se numeau giubele și așa mai departe. Cu privire la mobile, la îmbrăcămintea de casă, utensilele casnice, acelaș lucru. Mai exista o industrie a pânzei, industrie care servea la îmbrăcămintea tuturor locuitorilor acestei țări, de la țeran până la marele vornic. De asemenea a postavului etc. etc.

Ce se întâmplă ? Se întâmplă că, precum am spus, influența occidentului începe a se face pentru întâia oară simțită la noi în țară, odată cu ideile încep a sosi și modele, felul de îmbrăcăminte, de încălțăminte, de mobilatul casei, etc. etc. Hainele *nemțești* își fac apariția. Această influență, grație timpurilor moderne, se arată subit și își produce efectele ei cu mare iuțeală. Este destul 20 de ani pentru ca ea să transforme fundamental felul de trai, etc. al orașelor.

Odată cu introducerea noului fel de trai social pe lângă nemți, francezi, vin și evreii. Breslele și meseriile române nepregătite în ceea ce privește confortabilul și moda nouă, nu mai pot corespunde la nouile nevoi sociale, la moda de curând introdusă. Croitorii de anterieie, ciobotarii de cioboate bătrânești, fabricatorii de işlice și de giubele nu pot face haine nemțești, pălării și ciupici [botine]. Ei pătesc ceia-ce au pățit toate meseriile staționare deprinse a lucra de veacuri aceleași obiecte și în acelaș tel. Meseriașii și industriașii noștri nu se pot adapta nuiilor cerinți. Un gol se face deci în ceia-ce privește satisfacerea nuiilor nevoi sociale. Streinii, și în special evreii, vin la timp pentru a umplea acel gol, pentru a deposeda pe meseriașii români demodați, pentru a'i face cu încetul să dispară. Iată explicația istorică și naturală a disparițiunei vechilor noastre industrii și a introducerei evreilor în nuiile meserii.

IV

Să nu creadă cine-va cum că breslele și meseriile noastre vechi au dispărut față cu o industrie superioară, ca execuție, adusă de evrei. Nu; evreii nu s'au distins nici o dată prin o perfecție în arta și meșteșugul lor, evreii cari vin acum 40—50 de ani în țară și acaparează încetul cu încetul comerțul și deosebitele ramuri industriale, sunt, din contra, foarte puțin inițiați în arta lor, ei nu sunt nici buni croitori, nici escelenți ciobotari, nici corecți și superiori comercianți, nici nimic.

Emigrând din țară în țară, ei știu atâta din profesiunile pe cari le exercitează, pe cât le permit ca să trăiască. Dacă comerțul nostru pe de o parte, iar industria pe cea-l'altă, ajunge în mâinile lor, aceasta se face grație unei legi ineluctabile, observată la toate societățile și în toate timpurile.

O societate dispăre cu ideile, cu comerțul, cu industria, cu moda ei, și este înlocuită de o alta care își reconstituiește pe deplin toate organele ei de viață pe o bază nouă. Comerțul și industria noastră au dispărut în puterea acestei legi fatale. Evreii au fost acei cari au reprezentat, venind în țară, felul occidental al îmbrăcăminteii, etc., introdus la noi. Cei întâiu și cei mai mulți evrei vin din țările nemțești, adică din occident, dovada netăgăduită este limba lor care nu e de cât un dialect nemțesc stricat.

Este trist faptul că pionierii comerțului și industriei occidentale au fost la noi în cea mai mare parte evreii, dar este așa. Nemții și francezii au reprezentat numai comerțul și industria de lux.

Faptul că evreii, foarte rudimentari în ale comerțului și în ale industriei, au nimicit clasa negustorească și meseriașă la noi, dovedește destul cât acea clasă era de slabă, aproape primitivă. Un comerț ceva mai dezvoltat și mai întemeiat, o industrie ceva mai superioară ar fi resistat cu succes la invazia streinilor. Cei întâiu evrei întâlnind pedici serioase de a se așeza ca comercianți, etc., curentul imigrativ s'ar fi oprit pe loc, ei ar fi fost acum 40—50 de ani nevoiți să facă ce

încep acum să facă, adică să treacă în alte țări și să-și caute acolo existența.

Dar cum putea să reziste evreilor hotărâți a învinge, negustorii armeni, greci, romini, cu deprinderile de apatie seculară, cu felul oriental de a înțelege afacerile, cu acea lipsă complectă de inițiativă și de activitate? Cum puteau să reziste niște industriași cu o știință cam primitivă, cu un meșteșug redus la cea mai simplă expresie? Aiurea societățile transformându-și felul lor de gândire, de trai, de viață își găsesc tot din sinul lor elemente care să reprezinte ideile, moda, industria nouă. Reprezentanții vechei industrii dispar, sunt loviți de moarte, dar nu de streini ci tot de conaționali. Așa invenția mașinelor, a ucis pe aiurea o întreagă industrie reducând la mizerii sute de mii de torcătoare, țesătoare de lână, etc. Dar o repet, transformarea s'a făcut cu elemente proprii, naționale.

La noi, unde nu am avut un comerț național întemeiat nici-o dată, unde o industrie slabă și cam primitivă a fost tot bagajul nostru, transformarea a fost datorită streinilor, iar evreii au profitat de faptul cum că nu se găsesc elemente naționale pentru a răspunde la noile necesități și s'au implantat în țară.

Acesta este exactul adevăr și provoc pe oricare să-mi dovedească contrarul.

Ei bine, din această simplă istorisire se degajază câte-va considerații și o concluzie care sunt diametral opuse considerațiilor și concluziei pesimiste, disperate, ale politicianilor ușori și declamatori.

Când vede cine-va în ce condiții s'au sta-

bilit evreii, și că victoria lor se datorește unor circumstanțe în adevăr excepționale, când constată cine-va că evreii au pus mâna pe comerțul și industria noastră din Moldova numai grație lipsei aproape totale de activitate națională, este cu putință să pretindă acel cine-va cum că și de acum înainte va fi acelaș lucru și că suntem destinați a fi vecinic monopolul acelora ?

Nu, de o mie de ori nu. De altă parte, își poate vine-va închipui că chiar dacă s'ar lăsa libere frontierele țerei la emigrația evreilor, s'ar stabili încă câte-va sute de mii, câți s'au stabilit în decurs de 40 sau 50 de ani ? Este o curată rătăcire.

V

Ziceam că chestiile economice sunt mult mai complicate și că remediurile a la d. Aslan dovedesc că propunătorii nu și dau seamă de însemnătatea acelor chestii.

Moldova suferă, Moldova este în o stare inferioară economică. Dar unde este cauza ? Cauza este că nici un partid politic nu s'a gândit a aborda problemele economice.

Dacă țăranul moldovan este sărac, este absurd de a suținea că aceasta se datorește crâșmarului evreu. Crâșmarul este un incident secundar în mizeria sa. Țăranul este sărac din cauză că nu are pământ, nu are instrumente de muncă, din cauză că este salariatul marelui proprietar care îi exploatează brațele. Țăranul mai este miser din cauză că impozitele pe cari le plătește sunt grele și

rău repartizate, din cauză că suferă o administrație detestabilă, din cauză că este la jugul unui militarism apăsător și nu are justiție, nu are școală, etc., etc. Dați țeranului toate acestea și se va vedea că evreul crâșmar nu va avea nici o influență asupra lui.

Orașele sunt în suferință, mai cu seamă în Moldova. Cauza este că lipsesc elementele care dau bogăție centrurilor populate, adică industria, comerțul, activitatea productivă etc. Dovadă este că evreii din orașe sufer și ei de criza generală; și pe ei îi lovește ca pe oricare. Dacă ei ar provoca-o, ai vedea de o parte populația românească săracă, iar de cea-altă cea izraelită bogată și prosperă. În realitate evreii ca și românii în mare majoritate sunt săraci. Emigrarea continuă din acești 6 ani din urmă, dovedește că criza economică mai cu seamă asupra evreilor se resimte, de vreme ce ei constituiesc ramura breslașilor, a artizanilor și a negustorilor.

Se pretinde că evreii au sărăcit Moldova. Eroare.

Când au sosit evreii în Moldova în număr mai mare acum patru-zeci cinci-zeci de ani deja țara era storsă de veacuri de împilări, de invazii, de devastări, deja decadența era deplină, produsă de regimul despotic și feudal al boerilor, al domnilor și al tuturilor împilătorilor.

Se tot spune că evreii au cauzat căderea Poloniei. Iarăși fals. Căderea Poloniei nu începe cu 100 de ani în urmă, ci ea își are originea cu două sute și mai bine de ani. Este datorită nobilimei și sistemului de exac-

țiune a magnaților poloni precum și intri-
gilor și luptelor lor fratricide.

De altminterea trebuie să fii orb ca să nu observi că manifestarea răului de care suferă Moldova în special, pauperismul și consecințele lui, este generală. În toate țările se agită chestiile sociale și economice cu privire la masele populare, indiferent dacă sunt sau nu evrei pe acolo. Oare în Anglia, Italia, Franța etc. tot evreii sunt de vină, cum că mizeria muncitorilor îi face de a începe o luptă de moarte contra proprietarilor țărani și a capitaliștilor industriali?

O serie de legi protectoare a muncii, nu numai de măsuri care să ridice condițiile economice ale claselor populare, încurajarea producției naționale rațional repartizată, intervenirea în raporturile arbitrare pe care cei săraci le suferă de la cei bogați, modificarea sistemului impozitelor, etc. etc. iată mijloacele mult mai organice și mai eficace pentru a îmbunătăți soarta populației române.

Să fie siguri oamenii serioși, chiar dacă s'ar lua cele mai restrictive dispoziții contra evreilor, chiar dacă aceștia ar fi alungați în mase, mizeria și despopulația va continua a lovi satele și orașele Moldovei și ale țării întregi pe câtă vreme reformele economice necesare nu se vor îndeplini. Spanioli au crezut acum câte-va sute de ani că cauza decadenței lor erau maurii și evreii, ei iaă alungat în masă. Ridicatus'a de atunci Spania? Recăpătată-și-a vechea ei splendoare? Nu, fiecare o știe. Spaniolii constatau decadența, dar greșeau cauza când o atribuiau maurilor și

evreilor. Evenimentele le-au dovedit că s'au înșelat.

Acelaș lucru se repetă cu noi. Inferioritatea economică, relele condiții de producție în special pentru masele profunde coincidează cu existența evreilor în țară. Aceste fenomene cari stau unul lângă altul, fac pe mulți să creadă că sunt în o strânsă corelație, în o corelație de cauză și de efect. Suprimând pe evrei, își închipuesc că suprimă mizeria populațiilor noastre. Este o simplă eroare de optică socială.

Atacați, d-lor politicieni, răul la rădăcină, abordați problemele sociale și economice de la ordinea zilei în toată lumea, aceea este calea cea dreaptă și fructiferă. Dar aceasta nu voiți să faceți fiind-că știți că lucrând ast-fel veți lovi în o mulțime de interese nelegitime, veți isbi în o mulțime de exploatați români, veți clătina o organizație socială economică putredă, moștenită din vechi și susținută de toate partidele istorice. De aceea nu o faceți. Pe când a ridica chestia evreiască, a tuna și fulgera în numele intereselor românești, nu numai că nu vă strică nimic dar chiar vă folosește. Orice stavilă pusă evreilor, constituie un beneficiu, un monopol pentru clasa dirigență, pentru exploatații români.

Iată la ce se reduce antisemitismul d-lui Aslan.

SPECTRUL VIITORULUI

I

Cine își dă seamă în ce împrejurări a venit masa evreilor în țară, și cum a pus mâna pe comerțul și meseriile Moldovei, acela nu poate să aibă nici o grijă în viitor, îndată ce spiritul românilor se va îndruma pe calea afacerilor și a comerțului, îndată ce vor căpăta pe terenul economic și comercial locul ce trebuie, ce merită să ocupe. Este neînțeles, este absurd a pretinde cum că activitatea unui popor de mai multe milioane va rămânea neputincioasă față cu aceea a 300,000 de suflete, fie chiar evrei. Și dezvoltarea naturală și progresistă va fi suficientă, fără legi restrictive, fără persecuții, fără violențe.

Observe cine-va schimbarea enormă ce am luat în curs abia de 30—40 de ani. La acea dată toate ramurile de activitate intelectuală, științifică, economică etc. erau în mâna streinilor. Așa, un exemplu, medicii toți, sau mai toți, erau streini. Dacă cine-va ar fi raționat cu privire la medicii, cum antisemiții raționează în chestia evreească, ar fi trebuit să conchidă că noi nu vom avea nici o dată medicii români ci numai streini. Timpul a dovedit contrariul, și astăzi chiar în orașele din Moldova majoritatea medicilor sunt români.

Cine s'a gândit la înființarea telegrafului, a drumurilor de fer, etc., cum că peste 20 de ani tot personalul va fi românesc, când se știe.

că nu găseai un telegrafist român, nu vedeai un mașinist, sau un șef de tren român? Ei bine, astăzi românii fac admirabil serviciul, dovedind că sunt apți la toate.

Apoi n'am importat până și profesori din streinătate? Căci ce erau transilvănenii pe cari îi aduceam, de cât elemente de cultură importate? A fost un moment în care românii transilvăneni dictau în școală și mulți deja începeau să se îngrijească de viitor. Astăzi, transilvănenii sunt o cantitate negliabilă.

Și notați că aceste transformări s'au făcut fără legi restrictive, fără persecuții. Așa, nimeni nu s'a gândit a pune piedici streinilor la exercițiul medicinei, și cu toate acestea clientela cea mare, reputația de medici superiori o au românii, iar nu streinii. În București se aude de doctorii Asachi, Buicli, Calenderu, Severeanu, Leonte, etc. etc., iar nici de cum de cutare medic neamț sau evreu.

De asemenea nimăruî nu 'i-a trecut în minte până la vremea ministrului Ghedem Teodorescu, ca să pună pe Transilvăneni în condiții inferioare românilor la concursuri, etc. Și toți transilvănenii au rămas în urmă, foarte în urmă pe această cale.

Cum se explică acestea? Foarte simplu: când un popor se aruncă serios în o direcție, curentul este irezistibil. Este tot d'auna imposibil elementelor străine, orî cât de bine pregătite ar fi—ceea ce nu e cazul evreilor—ca să poată lupta. Fără nici o lege protectoare, naționalul este în tot d'auna în condiții mai bune de luptă de cât streinul, iar curentul când este

general încungiuură din toate părțile mișcarea străinilor și o paralizează.

Dacă ne transportăm pe terenul economic vedem iarăși enorme ameliorări. Avem un început de industrie românească, pusă pe picioarul celor din urmă procedeuși, avem un corp puternic de breslași, meseriași, comercianți, artizani etc. etc. românesc, și aceasta în partea de dincoace de Milcov. Din toate părțile se observă un început de activitate, spiritul de inițiativă, de speculă, de întreprinderi, de negoț, de industrie ia în fie-care zi un zbor tot mai mare printre elementele curate românești. Dacă Moldova este mai târzie în această privință, cauza nu este în prezența evreilor ei în oare cari condiții de spirit și în oare cari date economice cari împedică încă liberul avânt al moldovenilor pe terenul vast al comerțului și mai cu seamă al industriei. Dar simptome îmbucurătoare să ved în toate părțile. Școalele de arte, de meserii, de comerț produc mașiniști, strungari, croitori, ciobotari, comptabili etc. cari se plasează destul de ușor. Dacă meseriași români întâmpină încă oare cari dificultăți în a se așeza ca atare după ce părăsesc școalele, aceasta se datorește relei organizații economice a societății, organizație pe care am criticat-o de atâția ani. Dar pentru un observator atentiv nu este îndoială că în curând elementul românesc va căpăta și pe acest teren preponderența care 'i se cuvine și ca element autcton și ca element mult mai numeros.

II

Am arătat, cu exemple și dovezi, cum, îndată ce o studiezi mai de aproape, chestia evreilor nu prezintă nici un pericol pentru viitorul țerei. Notați că în cele din urmă capitole eă m'am pus pe însuși terenul antiseμιților și al fricoșilor. Am presupus că evreii ar fi un element rău, stricacios și totuși am ajuns la concluzia că în nici un caz viitorul comerciū și industrie nu va fi, nu poate fi în mâinele evreilor, ci în acele ale românilor.

Aud vorbindu-se neconținut de concurența evreilor, ca de ceva teribil, neinvincibil. Aud spunându-mi-se că nu e chip de luptat cu evreii pentru o sută și una motive.

Să vedem și acest lucru.

Mai înteu, este cunoscut cum că în genere evreul nu este superior comerciant, nu e perfect breslaș, nu e abil industriaș. Printre evrei există un număr relativ restrâns care îndeplinesc idealul perfectului negustor, meseriaș și industriaș, în colo, evreii sunt mediocri și câte odată inferiori în profesiunile pe cari le exercită. Rar se va întâmpla ca în un oraș unde vor fi evrei, români, nemți, francezi etc., exercitând aceleași profesii, evreul să fie cel intei ciobotar, croitor, stoler, negustor, etc.

Ei sunt mulți și fac de toate, dar cele de mai multe ori fac mediocru, și chiar prost. Și aceasta se esplică.

Nevoit să trăiască, evreul îmbrățișează cea dântai meserie saă ocupație care i se prezintă, fără nici o pregătire. De multe ori mi s'a in-

têmplat să ved un tinichigiū evreū care să nu știe mai mult de cât mine tinichigeria, și așa mai departe. Evreii sunt admirabili oameni de afaceri, minunați financiari superiori cu privire la tot ce privește speculația banilor, etc. De aceea chiar în țările culte și complet civilizate ei sunt neîntrecuți în această materie.

În colo, o mai repet, calitățile lor de negustor și de industriaș sunt mediocre. Dovadă că în nici o țară, cu un comerț superior și cu o industrie dezvoltată, ei nu țin rangul întâiu. Evreii ocupă locul întâiu în țeri semiculte, în țeri unde lipsește un comerț național, unde industria este încă în fașe. Ei sunt pionierii, ante-mergătorii comerțului celui adevărat, a industriei celei serioase. Odată îndeplinit acest rol, ei, luați în massă, nu mai au nici o rațiune de a fi.

Această observație este foarte importantă, de aceea țin să o dezvolt, căci cu ea se esplică o mulțime de lucruri ce preocupă pe mulți și prin ea se risipește o mulțime de temeri și de prevențiuni.

În adevăr, luați o hartă a emigrației evreilor în massă, nu mai veche de cât de o sută de ani. Ce veți observa pe ea? Veți observa că evreii au fost în mare număr în Franța, Spania, Anglia, Italia, Germania, etc. Cu timpul, acel mare număr a început o mișcare de emigrație în spre Orient, ei au năvălit în Austria, Galiția, Polonia, Rusia, România, etc. Așa că în curs de o sută de ani au rămas în țările occidentale relativ foarte pu-

țini evrei, pe când grosul armatei lor îl găsim în Europa orientală.

Cum se explică acest fapt? Ce înțeles are această emigrație? Să fie ea rezultatul măsurilor restrictive și represive luate în Anglia, Franța, Italia etc.? Să se datorească oare deșertarea acelor țări persecuțiilor violente și barbare cari se execută în Rusia și se propun la noi? Nu, de loc, nu.

Emigrarea evreilor din occident spre orient se datorește unei legi pacinice sociale și economice fatale. Iată-o: cu cât popoarele să deșteaptă mai mult la viața comercială, industrială etc., cu atât masa cea mare și de calitate inferioară a evreilor, masa rebelă la socializare este silită de a emigra, împinsă de concurența solidă a naționalilor unei țări. Masa evreească, acea masă de care ne speriem noi, nu este în stare de a ținea pept la o concurență serioasă din partea unui popor care se deșteaptă la viața comercială și economică. Ea este nevoită să emigreze, să se ducă în alte țări cu o cultură mai inferioară, cu o industrie mai rudimentară.

Din masa evreiască, rămân în țările culte numai atâți evrei câți sunt în stare a se asimila, a se acomoda cu noul și superioarele condiții economice create de poporul autohton. Acei însă cari rămân, sunt buni negustori, buni industriași, buni cetățeni. Așa se explică pentru ce au rămas puțini evrei în Franța, în Anglia, etc. Așa se explică pentru ce ei în acele țări ocupă un rang onorabil dând dintre ei reprezentanți în toate artele, industriile, în literatură, în știință, etc.

Așa se explică numărul cel mare, mai mare de cât trebuie, al evreilor, în o parte din Austria, în Galiția, Polonia, Rusia, România. Prezența în masă a evreilor în o țară, dovedește o stare de inferioritate comercială și economică, de cât, acea stare inferioară nu se datorește lor, după cum cred unii, ci există independent de ei. Evreii nu fac de cât să profite de acea stare inferioară și să profite în mod provizor până ce condiții economice noi și superioare stabilindu-se, se face în masa evrească un fel de selecțiune naturală. Cei cari pot a se acomoda cu acele noi condiții rămân, și între aceia și cei-l'alți locuitori nu este nici o deosebire, cei cari nu se pot deprinde cu o viață superioară economică, aceia emigrează, se duc de găsesc condiții cari sunt proprii existenței lor.

Observând cu atenție acestea, se convinge cine-va cât de greșiți sunt acei cari cred că numărul evreilor se va înmulți tot mai mult la noi. Nu, acest număr va descrește din ce în ce, și aceasta din cauzele expuse mai sus. Cu cât poporul român se va desvolta pe căile economice, cu atât numărul evreilor va descrește, fapt care s'a întâmplat în cele-lalte țări.

Deja în acești din urmă ani un început de emigrare a unei părți din evrei se semnalează la noi. Deja astăzi avem mai puțini evrei de cât aveam acum 10 ani. Deja o parte din ei își caută alte locuri de emigrare, Bulgaria, Serbia, Turcia europeană, cea asiatică America, etc., sunt atâtea țări cari îi atrag și unde pleacă din ce în ce mai mulți.

III.

Grija și temerile în chestia evreilor nu au nici un fundament și noi trecem în această privință prin aceeași fază prin care au trecut și celelalte popoare. Evident că este o masă flotantă de evrei la noi, evident că sunt un număr cari nu au nici o legătură cu țara, nici simțesc nevoia de a se apropia. Această masă flotantă este de calitate inferioară, în ea găsim pe acei negustori necinstiți, pe acei mediocrii sau proști breslași și meseriași, pe acei fanatici cari se cred pângăriți la contactul creștinilor. Această masă, în puterea selecțiunii naturale, se va scurge și de la noi după cum s'a scurs din Austria, din Galiția, din Polonia și va merge tot mai departe, tot mai departe întocmai ca jidovul rătăcitor din legendă. Această masă nu va putea susține pept cu cele întei manifestări ale unui comerț și a unei industrii românești serioase.

Dar 'mi veți obiecta că este o naivitate de a aștepta ca timpul să facă această operă și este mai practic, dacă nu mai uman, ca prin dispoziții legislative, prin măsuri coercitive să se grăbească emigrarea.

Toate bune, faceți și acest lucru, dar eu nu sunt de părere. Dar înainte de a face asemenea operă, începeți prin a face alta prealabilă, începeți prin a distinge, cum am spus deja, pe evreii streini, neasimilabili, pe evrei mai de mult stabiliți, cari nu doresc de cât să devină buni cetățeni. Faceți deosebirea între evreii comercianți și industriași serioși lipiți

de acest pământ, de masa flotantă venită de nevoe din toate părțile.

Înainte însă de a face asemenea distincție este nedrept, este dăunător ca să confundați pe toți evreii la un loc și să-i tratați cum voiți a trata pe cel întîi vagabond.

Se poate face o obiecție. Mi se va zice că viitorul, așa cum îl presint eu, este îmbucurător, dar ce fac cu prezentul? Ce mijloace se pot lua pentru a grăbi sosirea fazei în care elementul românesc să pună stăpînire și pe situația economică.

La aceasta răspund că mijloacele constau în a întări și dezvolta spiritul de comerț, în a încuraja veleitățile de industrie, în a facilita calea acelor cari voesc să se destine la cariera afacerilor. Înființarea tot a mai multe școli de meserii, de arte manuale, de comerț, de industrie, îngrijirea ca elevii eșiți din acele școli să aibă mijloacele necesare de a deschide ateliere și magazii, crearea de ateliere ale statului unde elevii eșiți să poată să și exerciteze facultățile lor, școli de ucenicie, înființarea de syndicate de muncitori și de meseriași etc. etc. Iată atâtea mijloace precum și altele de a deștepta spiritul public și a-l îndrepta în spre o ramură atât de neglijată.

Evreul, pe lângă multe defecte, ca comerciant și artizan, are câte-va calități minunate: o activitate mare, o sobrietate și un spirit de calcul minunat. Cu aceasta el învinge pe român, cărora în genere le lipsesc aceste calități.

Ei bine, aceste lucruri nu se pot căpăta în școli, ci ele se câștigă numai în lupta cea grea și mare a vieții. Românul nu arată de-

stulă activitate, nici nu strălucește prin sobrietate, fiind-că știe că mai la urmă va găsi o altă ocupație, se va face funcționar, ori va lua un mic post la comună, județ, etc. Evreul însă care știe că nu are deschisă înaintea lui nici o altă carieră, este nevoit să muncească, să calculeze, să fie sobru, de vre me ce existența lui definitivă este în joc.

Mi se tot spune că nu e cu putință de a lupta chiar cu asemenea realități, în contra concurenței deloiale evreești. Neexact. De câte ori un român s'a dat cu trup și cu suflet la comerț și a pus acel spirit necesar de pricepere în afaceri, tot-d'a-una a isbutit, dar tot-d'a-una. Nu isbutesc cei cari întreprind comerțul cu gândul de mai înainte de a se lăsa dacă vor întâmpina dificultăți, nu izbutesc acei cărora le lipsește cu totul priceperea și spiritul de speculă, nu izbutesc trândavii cari cred că clienții sunt la dispoziția lor, iar nu ei la dispoziția clienților. Și foarte bine că nu izbutesc. Căci să ne inchipuim că suprimând concurența evreilor, ar rămânea numai ast-fel de negustori. Ar fi un adevărat dezastru. Clienții cei mai domoli ar risca de a eși bătută chiar din magazinurile unor negustori de această urită specie.

Să fie sigur ori-cine, că nu din stofa negustorilor români actuali cari țipă mai tare în contra evreilor, se vor crea viitorii comercianți români cari vor înlocui pe streini și evrei. Nu, ci din o stofă superioară, din un stoc de oameni cari să aibă priceperea și spiritul suplu, politicoș, răbdător, îndatoritor care caracterizează pe comerciantul german, francez, etc.

De giaba, ori-ce s'ar zice, este o explicație a stărei actuale de lucruri și o explicație care nu e tot-d'a-una favorabilă burghezimei românești.

INCHEERE

În un lung șir de articole am tratat, mai din toate punctele de vedere, o chestie care pasionează opinia publică militantă. Am pus în tratarea ei tot sângele rece trebuitor și tot curagiul care este dator să'l aibă un om politic, și mai cu seamă un publicist, spunându'și franc toate ideile, fără să țină seamă dacă ele sunt conforme sau nu majorității concetățenilor săi.

S'a spus de multe ori în mod banal că, ziarismul este un apostolat. Nici odată acest lucru nu e mai adevărat de cât când susții și aperi o cauză care are mulți și înverșunați contrazicători.

Este ușoară ziaristica, dacă te hotărăști ca să bați tot-d'a-una în struna celor mai mulți în toate chestiile, chiar cele mai nedrepte. Este greu și cu miez însă, când în o chestie în care opinia publică în genere este rătăcită sau prevenită, tu vii cu adencă convingere pentru a'ți expune ideile și credințele tale.

Ziarul «Lupta» a avut tot-d'a-una acest curagiu. El a spus verde și fără șovăire adevărul, tuturor. Pentru noi, nu există lucruri,

idei saū instituții sacre. Pentru noi regalitatea, armata, magistratura instrucția, etc. atâtea instituții pe cari alte ziare le linguşesc, pentru noi ele au fost și vor fi obiectul criticilor celor mai acerbe, îndată ce credem de datorie a o face.

Acum patru ani ne-am alienat simpatiile marelui proprietăți, propunând soluțiunii chestiei agrare. Proprietarii s'au convins mai târziu că nu ura și dușmănia ne făcea a lovi în interesele lor, ci simplu dreptatea și acea iubire pentru fondul poporului român, de care nu ne vom deslipi nici o dată.

În timpul răscoalei țeranilor, acum trei ani, numai noi de la «Lupta» și radicalii în genere au avut curajul de a le lua apărarea și de a înfiera în modul cel mai energic barbariile unora din militari, precum și cruzimele unora din arendași.

Astăzi chestia evreilor tinde a deveni o chestie de emancipare a sclavilor. Curentul orb și fanatic este așa de mare, în cât cred că ași contribui prin pasivitate la pertractarea unei mari nedreptăți, dacă nu ași lua condeiul ca să spun ceea ce simțesc și gândesc.

D'altmintrelea, tot ce am scris, tot ce gândesc este în perfect acord cu întregul sistem de credințe democratico-radical. Pentru noi nu există un popor saū o sectă rea și condamnată, ci numai clase sociale rele și impilătoare. Ar fi o nedreptate mare a confunda pe evrei exploatare cu zecile de mi de sërmani evrei cari abia trăesc de astăzi până mâine. Pentru noi chestia evreilor se pune ca și aceia a românilor : lupta dintre clase,

lupta dintre capitalism și pauperism, lupta dintre cei bogați și tari și între cei slabi și săraci. Evreul proletar, fie manual, fie intelectual, comerciantul cinstit, industriașul drept cu lucrătorii săi, va fi tot-d'a-una o persoană stimată, căci nu ura de rasă, de religie, de sânge, ci ura de nedreptate, de impilare, de exploatare, sunt bazele propagandei și a programului nostru.

Așa, cum am aretat în chestiile economice, noi dăm soluții generale, de acele care privesc pe toți locuitorii stabili și statornici ai acestei țări, iar nu soluții parțiale menite a face să sară o parte din țară în contra alteia.

În politică, evident că dacă noi nu ne temem de sufragiul universal ci îl dorim și îl susținem, evident zic, că emanciparea politică a evreilor, treptată și cu sânge rece făcută intră în vederile generale ale democrației. Dovadă că singurul program democratic larg din trecut care s'a formulat în țara aceasta, programul de la 48 din Valahia, prevede acea emancipare.

Antisemiții susțin că din punct de vedere național duc campania contra evreilor. Și eu zic același lucru. În articolele mele tot-d'a-una m'am pus pe terenul național discutând chestia evreilor, iar nu din acela umanitar cum să pretinde de unii. Eu cred că este în interesul național ca persecuție să nu fie în contra evreilor. Tot călăuzit de sentimentul de român am fost când am căutat a dovedi că evreii nu constituesc și nu vor constitui vre-un pericol pentru co-

merțu și industria română cea serioasă, cea mare.

Am deci conștiința foarte liniștită, că mi-am îndeplinit o datorie și sunt încredințat că nu va trece mult și opinia publică în mare majoritate se va ralia la ideile care se par astăzi izolate.

În ședința senatului de la 6 Mai 1893, d. G. Panu vorbind în discuția generală asupra legii învățămîntului primar a tratat chestiunea gratuității instrucțiunii și a atins în deosebi chestiunea evreilor.

Credeți nimerit a reproduce aci această parte importantă din discursul d-lui Panu :

Domnilor senatori,

Acum, să'mi dați voe să ating o chestiune mai delicată în care, probabil, am să diferesc cu mulți dintre d-voastră, dar în care sunt foarte mulțumit că sunt de acord perfect cu d-nu raportor și chiar cu d. ministru. D-lor, se înțelege că așa cum înțelegeu școala primară, cu caracter și cunoștinți generale menită a emancipa spiritul tuturilor, evident că nu poate fi vorba de nici o restricție în ceea-ce privește naționalitatea sau caracterul mai mult sau mai puțin strein a copiilor cari vor frecuenta școala.

Cu toate acestea ved că este un aliniat în care se spune că streinii vor fi supuși la o taxă.

În contra acestui aliniat eă mă ridic și cer suprimarea lui și voesc să motivez pe scurt de ce cer suprimarea lui.

D-lor, cu toate că sunt în contra orî-cărei taxe, cum am spus, totași ca o concesiune ași putea zice că ași mai înțelege o asemenea taxă când ea ar privi pe adevărații streini.

Dar ce însemnează străini? Un străin este un om care vine aci și stă 5—6 ani și și face afacerile sale, are spirit de reîntorcere în țara lui, nu se fixează în țară definitiv, și care și-a dat pentru

acest timp provisor copilul la școală. Taxa pentru acel străin ar fi explicabilă, căci el mai întâi nu plătește impozitele de cât întru atât cât nu poate să scape de ele, apoi nu avem nici un interes ca copiii acelui străin să aibă cultură, ei nu rămân aci, sunt trecători; mai mult de cât atâta, el plătește impozitele numai atât timp cât stă în țară, pe când sacrificiile bănești ce le face Statul pentru instrucțiune, angajează finanțele țerei nu numai pentru momentul cât stă acel străin în țară, dar și pentru viitor, prin urmare ar fi poate drept că pe asemenea străini să-i supunem la o taxă pentru instrucțiune.

Dar când este vorba de oameni cari fiind de o altă religie și limbă, sunt însă născuți, crescuți aci, n'au altă patrie, n'au o naționalitate, au chiar mai multe generațiuni în țeară, cari nu se gândesc să se ducă aiurea neavând altă patrie, cari nu stau vreme-lnicește aci, cari plătesc toate impozitele, și impozitul militar și toate cele l'alte, este drept, este uman, că pe aceștia să-i considerăm ca pe toți străinii de categoria de care am vorbit și să-i supunem, pe lângă cele l'alté impozite, și la plata unei taxe pentru instrucțiunea publică? Nu contribuesc oare această specie unică de străini—evreii, căci de densii e vorba,—nu plătesc ei pentru întreținerea școalelor noastre, fiind supuși la toate impozitele generale ale statului?

Am zis această specie unică de străini; în adevăr, evreii sunt străini de limbă, și de religie, dar nu sunt străini de țară. Ași putea zice că nu sunt străini nici de naționalitate, fiind că nu au una deosebită. Nu vorbesc, d-lor, de toți cei 250,000 evrei cari sunt la noi, dar vă întreb, oare nu este adevărat că 100,000 pînă la 150,000 trebuiesc să aibă două generațiuni la noi în țară, adică copiii lor și

eî ? In asemenea condiții putem să-î considerăm propriu zis ca străini, și dacă nu de ce să-î supunem la această taxă ?

Acest sistem de taxe speciale pentru populația evree din țara noastră am putea să-l împingem mai departe. Așa am putea să punem taxe speciale de ex. pe o stradă locuită de evrei, pe lângă impositul fonciar să punem și alte taxe, de ex : pentru pavagiū, pentru luminat, etc.

Așa că pentru a fi logici, nu ne-am putea opri pe această cale.

Drept vorbind evreii, despre care am vorbit, nu-î pot considera de cît ca o populație locală care din diferite împrejurări nu se bucură de drepturile politice. Ei bine, din cauza acestei situațiuni inferioare a lor politice trebuie să fie lipsiți de cele mai elementare drepturi civile ?

D-lor, populații cu o inferioritate politică în sinul unui popor mai mare nu sunt numai la noi, sunt țeri în cari populațiuni întregi sunt într'o așa situațiune ; la noi chiar țăraniî nu votează ei prin delegațiune ? Prin urmare nu sunt și ei față de noi inferiori politicește ? Și urmează ca această incapacitate politică să atragă după sine alte incapacități de ordine elementară socială ?

Dar mi se va zice : este o chestiune de ordine de Stat, și când este vorba de existența Statului nici nu mă uit la echitate, la dreptate, voesc să ajung la un rezultat. Dați-mi voie, d-lor, în puține cuvinte să răspund și la această obiecțiune.

Pe cine are să atingă, d-lor, această tacsă, pe evreii bogați, sau pe evrei săraci ? Desigur pe cei săraci.—Ce-î pasă evreului bogat dacă va plăti o taxă oare-care !

Deci legea nu-și ajunge scopul în ceea-ce privește

pe cei bogați. De altă parte care sunt evreii cari după d-voastră, constitue un pericol economic pentru noi? Sunt evreii cei bogați, iar nici de cum cei săraci; atunci pentru ce loviți prin această tacsă tocmai în cei inofensivi, în cei săraci?

A! Dacă am lua următoarea măsură, ca nici un evreu, să nu poată nici să dea copii la școală, nici să creeze institute de învățământ, și nici să poată să trimeată pe copii săi în străinătate la învățatură, atunci: prin asemenea măsură draconică, s'ar putea ajunge la scopul de a lovi pe cei periculoși. Ba chiar mai mult, ați putea scăpa de aceștia. În adevăr evreii bogați au conștiință de importanța învățământului pentru copii lor, prin urmare ori-ce împedire pentru a se da copiilor lor instrucția i-ar putea duce la hotărârile cele mai desperate, chiar la emigrare. Vă întreb, oare acelaș sentiment există și la masa incultă a evreilor, oare ai putea să-i determini pe acești din urmă, închizându-le școlile noastre și împedându-i mai mult sau mai puțin de a avea școlile lor, ai putea să-i determini să emigreze, căci aceasta s'ar părea că e tendința legei? De sigur că nu.

Se vor găsi poate din ei cari să ia instrucțiunea elementară în casă, dar aceștia nu vor fi mulți, partea cea mai mare, poate mai mult de 150 de mii, nu vor putea face ast-fel; și atunci ce ar rezulta? Are să rezulte, că în cât-va timp, o să avem o populațiune, care n'ar emigra, și care să fie incultă și semi barbară; și cu cât vom fi noi mai culți, cu atâta ei au să fie mai ignoranți!

Apoi, d-lor, este politic ca în sînul nostru să avem o populațiune incultă, semibarbară? Nu va constitui ea oare tot-d'a-una pentru noi un pericol social economic? Nu din alte cauze de cât numai din cauza ignoranței ei? Negreșit că da. Este dar

în interesul nostru al românilor, dacă nu luăm o altă măsură, aceia de a expulsa în masă pe toți evreii fără deosebire,—și care din d-v. se poate decide la o asemenea măsură,—să nu 'i privăm d'a 'putea și ei a se instrui, și mai cu seamă a lua această instrucțiune în limba noastră.

Și aci, d-lor, ved un lucru curios, ved o inovațiune în materie de patriotism. Pe aiurea, popoarele cari aũ în sînul lor o populație străină pentru ca să o poată armoniza cu fondul masei țerei, o silesc ca să frecventeze școlile naționale, închizend școlile ei proprii. Așa fac Nemții cu Alsaci-Lorenii, așa fac Ruși cu polonii, așa mai fac Rușii cu Români din Basarabia, așa fac Ungurii cu Români din Ungaria. Noi facem alt-fel, noi oprim absolut pe streinii de la noi ca să învețe limba noastră, noi îi îndepărtăm de la cultura și învățarea limbei noastre. Aceasta este o dovadă că angajându-ne pe această cale ne înșelăm. În adevăr, nimenea nu va contesta că în materie de patriotism, Ungurii sunt acei cari aũ știut și știu să pună în mișcare totul pentru a nimici populațiile străine. Acum ved că noi căutăm să inovăm în această materie și să'î lăsăm în urmă chiar pe Ungurii, luând calea diametral opusă. Pentru mine este destul ca să ved pe români cari fac patriotism din această chestie că sunt pe o altă cale de cât pe aceea a fanaticilor ungrii, pentru a fi sigur că ei se înșală, și că măsurile pe cari le iaũ sunt arbitrarii, vexatorii, fără să fie măcar eficace.

D-lor, iată de ce cred că taxa aceasta care se pune este nedreaptă. Opriți, dacă voiți, intrarea evreilor în școalele speciale, precum cele profesionale, comerciale, dar dați-le instrucțiunea primară, cultura elementară. La multe pedepse poți să supui pe cine-va,

dar este o pedeapsă teribilă, pedeapsa ingnoranței, pedeapsă care este necunoscută nici chiar de codicele penale, și care se edictează evreilor prin legea aceasta. Nu supuneți dar la o asemenea pedeapsă pe o parte a populațiunei țerei! Și sfirșind această chestie, mai zic încă odată: Voiți să știți cari sunt evreii pămîntenii și cari nu, faceți o anchetă, stabiliți criteriii orî cât de grele, dar nu'i considerați pe toți ca pe străinul trecător prin țară.

